

Pod redakcją naukową
Marka Stefańskiego

Poczucie bezpieczeństwa publicznego i ocena działań Policji w percepcji mieszkańców Słupska (4)

SŁUPSK 2013

POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO
I OCENA PRACY POLICJI W PERCEPCJI
MIESZKAŃCÓW SŁUPSKA (4)

Pod redakcją naukową
Marka Stefańskiego

SŁUPSK 2013

Recenzent: dr hab. Bolesław Sprengel

Komitet organizacyjny projektu badawczego
pt.: *Poczucie bezpieczeństwa publicznego i ocena pracy policji
w percepcji mieszkańców Słupska:*

dr Marek Stefański – Kierownik projektu badawczego.

Kierownik Zakładu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Polityki Obronnej,
Katedry Bezpieczeństwa Narodowego, Akademii Pomorskiej w Słupsku

mł. insp. mgr Andrzej Szaniawski – Komendant Miejski Policji w Słupsku

mł. insp. mgr Tomasz Majkowski – Zastępca Komendanta Miejskiego Policji w Słupsku

podkom. Marcin Kaduszkiewicz – Zastępca Naczelnika Wydziału Prewencji
Komendy Miejskiej Policji w Słupsku

podkom. mgr Robert Czerwiński – Rzecznik prasowy Komendy Miejskiej Policji w Słupsku

podkom. Elżbieta Rychert – Wydział Prewencji Komendy Miejskiej Policji w Słupsku

mgr Leszek Szweda – Dyrektor Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego
Urzędu Miejskiego w Słupsku

mgr Robert Czyż – Wiceprezes Stowarzyszenia Bezpieczny Region Słupski

podkom. mgr Monika Czura – Szkoła Policji w Słupsku

mgr Piotr Knut – Asystent Katedry Bezpieczeństwa Narodowego, Akademii Pomorskiej w Słupsku

mgr Andrzej Pardo – Informatyk – statystyk

Komitet naukowy projektu badawczego:

dr Marek Stefański – Przewodniczący

dr Stanisław Zbigniew Bukowski – Adiunkt Katedry Bezpieczeństwa Narodowego,
Akademii Pomorskiej w Słupsku

dr Andrzej Urbanek – Adiunkt Katedry Bezpieczeństwa Narodowego,
Akademii Pomorskiej w Słupsku

dr Stanisław Zarobny – Adiunkt Katedry Bezpieczeństwa Narodowego,
Akademii Pomorskiej w Słupsku

mgr Piotr Knut – Asystent Katedry Bezpieczeństwa Narodowego,
Akademii Pomorskiej w Słupsku

Redakcja i korekta – Grażyna Polak-Grydziusko

Zdjęcie na okładce – Ryszard Sikorski

ISBN 978-83-63508-03-6

Książka została przygotowana i wydana dzięki środkom finansowym Urzędu Miasta Słupsk,
Akademii Pomorskiej w Słupsku, Stowarzyszenia Bezpieczny Region Słupski

Druk: Drukarnia BOXPOL, 76-200 Słupsk, ul. Wiejska 28, tel. 59 842 43 71,
boxpol@post.pl, www.boxpol.pl

Spis treści

Wstęp	5
Stanisław Zbigniew Bukowski	
ROZDZIAŁ I	
TEORIE ROZWOJU POLICJI. WYBRANE ASPEKTY	9
1.1. Perspektywy rozwoju policji	9
1.2. Model policji polskiej	20
1.3. Postulatywne działania policji w Polsce	23
Podsumowanie	26
Andrzej Urbanek	
ROZDZIAŁ II	
PSYCHOLOGICZNE I SPOŁECZNE ASPEKTY	
POCZUCIA BEZPIECZEŃSTWA	28
2.1. Pojęcie i istota bezpieczeństwa.....	28
2.2. Bezpieczeństwo jako wartość	35
2.3. Bezpieczeństwo jako potrzeba.....	40
2.4. Pojęcie, struktura i rodzaje poczucia bezpieczeństwa	43
2.5. Psychospołeczne wyznaczniki poczucia bezpieczeństwa	48
Podsumowanie	50
Marek Stefański	
ROZDZIAŁ III	
KSZTAŁTOWANIE BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO	
W SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ JAKO WYZWANIE XXI WIEKU ...	54
3.1. Wprowadzenie	54
3.2. Metodologia i problematyka badań	57
3.3. Charakterystyka demograficzno-społeczna respondentów	59
3.4. Prewencja zagrożeń społecznych w percepcji słupszczan	63
Podsumowanie	78

Stanisław Zarobny

ROZDZIAŁ IV

**POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA WŚRÓD OSÓB PROWADZĄCYCH
DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ NA TERENIE SŁUPSKA**

81	81
4.1. Wprowadzenie	81
4.2. Wyniki badań	83
4.3. Wnioski	96
Podsumowanie	97

Piotr Knut

ROZDZIAŁ V

**ANALIZA KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH I ZAWODOWYCH
POLICJANTÓW KOMENDY MIEJSKIEJ POLICJI W SŁUPSKU**

100	100
5.1. Wprowadzenie	100
5.2. Ocena kompetencji zawodowych słupskich policjantów w podstawowych wymiarach socjodemograficznych	101
5.3. Ocena kompetencji zawodowych dzielnicowych KMP w Słupsku w podstawowych wymiarach socjodemograficznych	105
5.4. Szczegółowa analiza wymiarów kompetencji społecznych słupskich policjantów	109
5.5. Szczegółowa analiza wymiarów kompetencji społecznych dzielnicowych KMP w Słupsku	120
Podsumowanie	132

ZAKOŃCZENIE	134
-------------------	-----

Wstęp

Kształtowanie bezpieczeństwa w społeczności lokalnej jest zadaniem tych wszystkich instytucji, które są odpowiedzialne za bezpieczeństwo publiczne. Dlatego badania nad bezpieczeństwem w Słupsku inspirują wiele podmiotów do działań podwyższających jakość życia społecznego. Bezpieczeństwo publiczne gwarantuje prawidłowy rozwój zarówno społeczności lokalnej, jak i jednostki. Dlatego po raz kolejny zostały podjęte badania dotyczące *Poczucia bezpieczeństwa publicznego i oceny pracy policji w percepcji mieszkańców Słupska*. Projekt ten był już realizowany w latach 2006, 2007 i 2008. Partnerami tych badań są Komenda Miejska Policji w Słupsku, która zainicjowała ten projekt, Akademia Pomorska w Słupsku, Szkoła Policji w Słupsku, Urząd Miejski w Słupsku oraz Stowarzyszenie Bezpieczny Region Słupski. Po czterech latach przerwy kontynuujemy badania, których wyniki są w 2012 r. niezwykle interesujące w zestawieniu z minionymi latami.

Wyjątkowość projektu badawczego polega na tym, iż wyniki badań każdorazowo są analizowane przez specjalny zespół powoływany przez Komendanta Miejskiego Policji w Słupsku. Skutkuje to konkretnymi zmianami w służbie dyżurnego jednostki policji, służbie patrolowo-interwencyjnej, dzielnicowego, ruchu drogowego. Wyniki badań wpływają również na dyslokację służby policyjnej.

W pierwszym rozdziale książki, zatytułowanym *Teorie rozwoju policji. Wybrane aspekty*, autor z dużym profesjonalizmem dokonał analizy funkcjonowania policji w społecznościach lokalnych. Szczególną uwagę zwrócił na ideę *community policing*, która powinna być podstawą działania policji. Autor odwołał się do swojego ogromnego doświadczenia zawodowego i dydaktycznego a także literatury krajowej i zagranicznej, analizując kształtowanie bezpieczeństwa publicznego w społecznościach lokalnych. W rozdziale tym znajduje się dużo cennych przemyśleń, z których wynika postulat reformy policji. Obywatel powinien mieć partnerski udział we współpracy z policją, a ta winna uwzględniać oczekiwania społeczno-

ści lokalnych. Kształtowanie bezpieczeństwa publicznego wymaga według autora wprowadzenia wielu zmian w policji.

Rozdział *Psychologiczne i społeczne aspekty poczucia bezpieczeństwa* odnosi się do bliskiego i dalszego otoczenia człowieka. Autor definiuje podstawowe pojęcia związane z bezpieczeństwem. Wyjaśnia i analizuje jego rodzaje, szczególnie uwagę zwracając na podmiot w otaczającej rzeczywistości. Rozdział ma charakter teoretyczny, dostarczając wielu refleksji naukowych związanych z podstawowym pojęciem bezpieczeństwa.

Przedmiotem kolejnego rozdziału – *Kształtowanie bezpieczeństwa publicznego w społeczności lokalnej jako wyzwanie XXI wieku* – jest analiza badań dotyczących poczucia bezpieczeństwa mieszkańców Słupska i oceny pracy policji. Wyniki tych badań wskazują, iż policja, funkcjonując w społecznościach lokalnych powinna być bardziej twórcza. Kreatywność jej działań w dużej mierze zależy od priorytetów, jakie wyznacza Komenda Główna Policji wszystkim jednostkom policji w Polsce.

Czwarty rozdział poświęcony jest poczuciu bezpieczeństwa mieszkańców Słupska prowadzących działalność gospodarczą. Jest to element ekonomiczny bardzo istotny dla funkcjonowania społeczności lokalnej, ponieważ przedsiębiorcy, którzy czują się zagrożeni, obawiają się o swoje bezpieczeństwo związane z działalnością gospodarczą, niejednokrotnie decydują się na przeniesienie swojego kapitału w inne miejsce.

Piąty, bardzo istotny, rozdział traktuje o kompetencjach społecznych funkcjonariuszy policji, bardzo ważnych w relacjach z mieszkańcami społeczności lokalnych. Zwłaszcza policjanci prewencji powinni z większą empatią i zaangażowaniem współpracować z obywatelami w społeczności lokalnej. Wymaga to zarówno właściwego odnoszenia się społeczeństwa do funkcjonariuszy policji, jak i policjantów do oczekiwań mieszkańców. Przekształcenia w misji dzielnicowego w społeczności lokalnej wymagają zmian w zarządzeniu Komendanta Głównego Policji, dotyczącego funkcjonowania dzielnicowego.

Wszyscy, którzy brali udział w badaniach wykazali się tak dużym zaangażowaniem, że wymaga to szczególnego zauważenia. Podczas roboczych spotkań, prowadzonych pod kierownictwem Komendanta Miejskiego Policji w Słupsku lub jego przedstawiciela, zlecano bardzo konkretne zadania członkom komitetu badawczego, a każdy z dużym profesjonalizmem je realizował. Dziękuję serdecznie za ten wysiłek wszystkim, którzy przyczynili się do realizacji projektu badawczego.

Marek Stefański

Przedstawiam również listę studentów I roku kierunku Bezpieczeństwo Narodowe, którzy w ramach wolontariatu zostali przygotowani do roli ankietera.

Grupa A

Afanasjew Aleksandr
Bieganowska Magdalena
Bieniek Grzegorz
Binkowski Paweł
Brzezińska Magdalena
Chojnacki Mariusz
Chołuj Aneta
Cieloch Diana
Dawidowska Katarzyna
Dąbrowski Andrzej
Dąbrowski Bartek
Dąbrowski Krzysztof
Dumicz Kamil
Duś Klaudia
Eich Mariola
Jakszuk Rafał
Kaszubska Marta
Kinda Magdalena
Knobelsdorf Dominika
Kosidowska Agata
Kosmala Adrianna
Kuśnierczyk Eryk
Pabisiak Magdalena
Paszkwicz Marta
Rodak Joanna
Skwierczyński Szymon
Symonowicz Damian
Zieliński Tomasz

Grupa B

Adamek Jakub
Chmielina Anna
Drachal Ewelina
Fierka Piotr
Fronczak Karol
Gawryś Daria
Gorzowska Justyna
Hapak Jarosław
Jesińska Karolina
Jęchorek Monika
Jończyk Cezary
Kaczorek Kinga
Kamińska Ewelina
Kamiński Daniel
Kosicki Piotr
Kozela Aleksandra
Krajewska Justyna
Lewandowski Dawid
Majchrzak Michał
Makowski Mateusz
Mikolcz Paweł
Poliński Kamil
Siwiec Łukasz
Sobiecka Agata
Szymała Adrianna
Terefenko Damian
Wałdoch Klaudia
Wrześniak Bartosz
Zblewska Magdalena
Zdanowski Patryk

Grupa C

Bock Maciej
Dmitrzak Angelika
Grzegorzewska Monika
Jopek Anita
Kargin Mateusz
Kołakowska Dominika
Kusiak Monika
Kutaj Ewelina
Maksymów Monika
Maziarz Joanna
Osenkowski Patryk
Ostrowski Patryk
Ozga Patrycja
Papuga Maciej
Pągowski Łukasz
Podlewska Anna
Ponichter Daniel
Reclaw Michał
Rogaczewska Agata
Romańczuk Katarzyna
Sawicka Martyna
Skalska Katarzyna
Socha Anna
Somionka Mateusz
Szwankowska Ewa

Grupa D

Abrycka Klaudia
Biarda Malwina
Bieńkowski Sławomir
Błaszczyk Elwira
Borzyszkowski Daniel
Felski Marek
Galus Amadeusz
Gańska Edyta
Gralak Jakub
Jankowski Patryk
Jarkiewicz Weronika
Jastrzębski Dawid
Jüngling Karolina
Kaczor Rafał
Karnicki Mariusz
Kościołowski Przemysław
Kucharczyk Magdalena
Kuśmierek Klaudia
Leszkiewicz Magdalena
Liszewski Paweł
Ławniczak Marek
Natkańska Zuzanna
Niciejewska Justyna
Niemier Artur
Okroj Kamila
Palacz Justyna
Snochowski Tomasz
Terefenko Joanna
Wichert Patryk
Winczewska Edyta
Woronowski Maciej
Wysocki Mateusz
Zakrzewska Patrycja

Grupa E

Barward Sylwia
Ciszewska Paulina
Pawłyszyn Aleksandra
Surosz Anna
Sylka Edyta
Świerczewska Ewelina
Tkaczyk Iwona
Tynkiewicz Oliwia
Wachulik Aleksandra
Zienkiewicz Ewelina
Zięborak Dorota

Studia niestacjonarne:

Gózdź Wioletta
Sierszyński Piotr

Teorie rozwoju policji. Wybrane aspekty

1.1. Perspektywy rozwoju policji

Poczucie bezpieczeństwa, podobnie jak poczucie zagrożenia, od zarania towarzyszą cywilizacji. Dzieje ludzkości stanowią wystarczający dowód na to, że stany te są równie ważne dla każdej jednostki, jak i wspólnoty, a ich obecność wywiera decydujący wpływ na jakość życia. Nie powinno budzić wątpliwości stwierdzenie, że bezpieczeństwo, jak również świadomość zagrożenia determinują postęp lub regres kulturowy i społeczny. Są to okoliczności, które przesądzają o kondycji gospodarki światowej, regionalnej, jak i lokalnej w każdym jej wymiarze oraz kształtują sytuację na rynkach finansowych. Nadto przyczyniają się do rozwoju nowoczesnych technologii, które niewątpliwie oprócz pozytywnych przemian w wielu dziedzinach życia niosą ze sobą także ujemne zjawiska społeczne, w sferze bezpieczeństwa również.

W literaturze przedmiotu można znaleźć trzy zasadnicze rodzaje pojęcia bezpieczeństwa: bezpieczeństwo narodowe¹, bezpieczeństwo publiczne i porządek publiczny².

1 Pojęcie „bezpieczeństwo narodowe” stanowi najstarszą formułę bezpieczeństwa uczestników życia międzynarodowego. Wyprowadza się to określenie z kategorii egzystencjalnych potrzeb i interesów społeczności ludzkich zorganizowanych w państwa. Tradycyjnie bezpieczeństwo narodowe utożsamiane było przede wszystkim z siłą wojskową. W uproszczeniu rozumiano to następująco: zagrożenie to agresja, wojna, a bezpieczeństwo to obrona militarna. Całościowe ujęcie bezpieczeństwa narodowego powinno jednak ujmować zarówno jego aspekty wewnętrzne, jak i zewnętrzne, za czym przemawia geneza tego zjawiska. Potrzeba bezpieczeństwa wynika bowiem z wewnętrznej struktury społeczeństwa oraz funkcjonowania i ewolucji środowiska międzynarodowego, w którym powstają dla narodu i dla państwa określone zagrożenia. Ta potrzeba realizowana jest różnymi środkami zabezpieczającymi stosowanymi przez państwo w ramach jego funkcji wewnętrznej i zewnętrznej

2 W prawie administracyjnym II Rzeczypospolitej sens wyrażeń ustawowych definiowano w następujący sposób: bezpieczeństwo publiczne to stan, w którym ogół społeczeństwa i jego prawnie uzasadnione interesy są skutecznie zabezpieczone przez państwo; porządek publiczny to zespół

Bezpieczeństwo narodowe jest najwyższą potrzebą i wartością narodu oraz głównym celem działania państwa. Najpełniej definiuje je artykuł 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Mówi on, że państwo jest zobowiązane strzec następujących podstawowych wartości, które odzwierciedlają najważniejsze interesy i cele narodowe. Są to: niepodległość i nienaruszalność terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, wolności i prawa człowieka i obywatela, bezpieczeństwo obywateli, ochrona dziedzictwa narodowego oraz środowiska. Bezpieczeństwo obywateli oraz niepodległość i nienaruszalność terytorium Rzeczypospolitej Polskiej są priorytetowymi, egzystencjalnymi interesami narodowymi, zapewnienie których ma charakter bezwzględnej imperatywu, implikującego zastosowanie wszelkich dostępnych sposobów, sił i środków, z wojennymi włącznie.

Bezpieczeństwo publiczne zaś to taki stan, w którym obywatelom żyjącym w państwie nie grozi żadne niebezpieczeństwo, niezależnie od tego, jakie byłoby jego źródło³. Ochrona bezpieczeństwa publicznego leży w kompetencji państwa, które zakreśla jego granice i określa, co może utrudniać normalne funkcjonowanie państwa lub zakłócać bezpieczeństwo publiczne. Chodzi tu głównie o zagrożenia podczas katastrof, klęsk żywiołowych oraz te, które niesie przestępczość. W rzeczy samej bezpieczeństwo publiczne to ochrona życia, zdrowia i mienia obywateli oraz mienia społecznego przed zdarzeniami o charakterze losowym, naturalnym oraz przed bezprawnymi zachowaniami człowieka naruszającymi te dobra. W dobie gwałtownego rozwoju stosunków społecznych, w tym nauki i techniki, tworzone przez państwo normy prawne nie są w stanie przewidzieć wszystkich zjawisk i niebezpieczeństw. Dlatego też bezpieczeństwo publiczne jest normą kompetencyjną i klauzulą generalną, która upoważnia właściwe instytucje państwa do przeciwdziałania niebezpieczeństwu, które ujemnie wpływa na stan życia wspólnoty, chociażby zagrażało tylko jednostce.

Pojęcie porządek publiczny⁴ w zasadzie określa zadania organów spraw wewnętrznych, innych organów administracji publicznej oraz niektórych organizacji społecznych, które bezpośrednio wiążą się z utrzymaniem porządku umożliwiającą

norm, których przestrzeganie warunkuje normalne współzycie jednostek ludzkich w organizacji państwowej; spokój publiczny, to stan normalnej sytuacji w zbiorowości, którego zakłócenie nie może przenosić zdolności znoszenia zdrowego pod względem nerwowym środowiska. S. Kozdrowski, *Wyszkolenie policyjne w II Rzeczypospolitej*, Kraków 2006, s. 12.

3 Bezpieczeństwo publiczne to taki stan faktyczny wewnątrz państwa, regulowany normami prawnymi i pozaprawnymi, który umożliwia normalne funkcjonowanie organizacji państwowej i realizację jej interesów, zachowanie życia i mienia indywidualnie określonych jednostek żyjących w tej organizacji oraz zapewnienie bezpieczeństwa praw i swobód tych jednostek. W sytuacji, gdy wewnątrz państwa nastąpi zagrożenie chronionych dóbr, np. życia, zdrowia, mienia, mówić będziemy o zagrożeniu bezpieczeństwa publicznego. Zob. A. Misiuk, Z. Nowakowski, M. Pomykała, K. Rajchel, *Zarządzanie ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego w państwie*, Rzeszów 2005, s. 45.

4 Porządek publiczny to stan niezagrożenia określonych dóbr. W ujęciu statycznym jest ogólnym logicznym układem rzeczy lub zjawisk w danej dziedzinie, a w ujęciu dynamicznym zamierzonym lub naturalnym ruchem rzeczy wg jakiejś zasady. Tamże, s. 45-46.

cego normalny rozwój życia w państwie. Mowa tu o zapewnieniu bezpieczeństwa w miejscach publicznych, porządku w ruchu drogowym, właściwego stanu urządzeń użyteczności publicznej, przestrzegania przepisów sanitarnych, budowlanych, leśnych itp., stosowania się do nakazów i zakazów organów spraw wewnętrznych i innych instytucji państwowych. Zaznaczyć warto, że porządek publiczny może być determinowany nie tylko zachowaniem człowieka, ale też siłami przyrody oraz rewolucją naukowo-techniczną⁵.

Elementy składające się na określanie pojęć bezpieczeństwa narodowego, bezpieczeństwa i porządku publicznego wskazują na szerokie spektrum ich występowania w życiu społeczeństwa i działań państwa. Rozpatrując te pojęcia, należy mieć na uwadze tak różnice zachodzące między nimi, jak i cechy wspólne z uwagi na podmioty i przedmiot ochrony oraz kompetencje podmiotów ochrony. Można zatem stwierdzić, że pojęcie bezpieczeństwa narodowego oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego należy rozumieć jako zespół działań prawnych, organizacyjnych, edukacyjnych, technicznych podejmowanych przez państwo, które służą zapewnieniu bezpieczeństwa narodu i państwa, jego trwałości i integralności, warunków rozwoju społeczeństwa i państwa, ochronie zasad konstytucyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem zasad państwa prawnego, wolności obywatelskich i zasad życia społecznego. Obywatel i każdy człowiek czuje się bezpieczny i wolny nie wtedy, gdy przysługują mu prawa określone w konstytucji państwa i w innych aktach prawnych, ale wtedy, gdy jego prawa są urzeczywistniane i chronione przez odpowiednie organy i instytucje demokratycznego państwa, a korzystanie z nich przez każdego obywatela jest faktycznie możliwe.

W opinii przedstawicieli organów i służb państwowych oraz środowisk naukowych optymalnym rozwiązaniem, które powinno stanowić fundament osiągnięcia jak najlepszych rezultatów w sferze bezpieczeństwa, jest konsekwentne współdziałanie wielu podmiotów. W pierwszej kolejności wskazuje się na podmioty ustawowo zobowiązane do profesjonalnej aktywności, której celem jest ochrona bezpieczeństwa obywateli oraz porządku i bezpieczeństwa publicznego. W tym gronie istotne miejsce zajmuje policja, na której przede wszystkim spoczywa obowiązek służenia społeczeństwu, w szczególności dbałość o bezpieczeństwo ludzi oraz działania na rzecz spokoju i porządku publicznego.

Na przestrzeni wieków rola instytucji policyjnych zmieniała się w zależności od oczekiwań administracji państwowej. Zakres pojęcia policja zmieniał się również wraz z panującymi poglądami na istotę państwa oraz jego relacje w stosunku do obywatela. Początkowo obejmował ogół działalności państwowej oraz wszyst-

5 Warto zauważyć, iż pomimo wielu wysiłków podejmowanych przez przedstawicieli środowisk naukowych i prawniczych, zakres i istota bezpieczeństwa i porządku publicznego, jak i systemu bezpieczeństwa i porządku publicznego nie zostały w sposób jasny i wyczerpujący określone. Pojęcia te nie mają także oficjalnej definicji. Brak takowych sprawia, że ustalenie znaczenia i zakresu tych pojęć następuje w drodze praktycznych doświadczeń, głównie w oparciu o orzecznictwo, które wspierane jest przez doktrynę.

kie dziedziny życia religijnego, politycznego i prywatnego. Do przełomu wieków XVIII i XIX w zakresie pojęcia policja mieściła się nie tylko działalność związana z utrzymaniem bezpieczeństwa, lecz także sprawy finansowe, wymiar sprawiedliwości i wojsko. Kompetencje przyznawane policji obejmowały w zasadzie wszystkie zadania publiczne. W Rzeszy niemieckiej w XV i XVI wieku pojęcie to rozumiano jako państwo, którego zadania koncentrowały się głównie na zapewnieniu pokoju, prawa i porządku. W wieku XVII i XVIII pod wpływem absolutyzmu powstało rzeczywiste „państwo policyjne”, dysponujące biurokratycznym aparatem administracyjnym, który zastrzegł sobie prawo nieograniczonej ingerencji w sferę prywatności poddanych, głównie własności i wolności, w celu ochrony porządku publicznego.

Rozwój instytucji państwa, który nastąpił w okresie absolutyzmu, nadał powstającej policji znaczenie bliskie współczesnemu, a policja, rozumiana jako suwerenny organ przymusu do realizacji funkcji publicznych, uwarunkowała istnienie państwa. W XVIII wieku pod pojęciem policja zaczęto rozumieć rodzaj instytucji państwa. Termin ten oznaczał określoną władzę i jej funkcjonariuszy, ale w żadnym wypadku ich kompetencje nie obejmowały całości spraw administracji wewnętrznej, mieli się zajmować wyłącznie sprawami bezpieczeństwa. Nastąpiło więc rozróżnienie pomiędzy policją w sensie materialnym, traktowaną jako całość administracji spraw wewnętrznych, a policją w sensie instytucjonalnym, jako specyficznym organem władzy. W miarę rozwoju myśli liberalnej, zwiększania się wolności obywatelskich, zawężał się zakres pojęcia policja i zmierzał w kierunku zapobiegania niebezpieczeństwom powstałym w wyniku interakcji międzyludzkich i ograniczaniu, dla dobra państwa, naturalnych skłonności człowieka do swobody w postępowaniu. W państwie liberalnym działalność policyjna miała charakter prewencyjny i wraz z umacnianiem się państwa prawnego żadne działanie policyjne nie było dowolne, wymagało specjalnego upoważnienia ustawowego.

Wiek XIX to coraz węższe pojmowanie pojęcia policja. Wraz z rozwojem doktryny i praktyki liberalnego państwa prawa, w którym cała władza państwowa związana jest mocą prawa, policję zaczęto postrzegać jako podmiot zwalczający zagrożenia dla wolności człowieka. W 1829 r. sir Robert Peel założył w Londynie pierwszą profesjonalną organizację policyjną, która składała się z opłacanych, umundurowanych, pełnoetatowych oraz specjalnie przeszkolonych policjantów. Sir Robert Peel wypracował zasady skutecznego działania policji:

- Podstawową misją policji jest zapobieganie przestępczości i naruszaniu porządku publicznego [...];
- Zdolność policji do wypełniania swoich zadań zależy od stopnia akceptacji społecznej jej obecności, działań, zachowania, a także tego, na ile policja potrafi zasłużyć na szacunek obywateli;
- W celu uzyskania i utrzymania szacunku społecznego policja musi sprawić, że obywatele sami z siebie, bez przymusu, będą przestrzegali prawa;

- Im lepsza jest współpraca między policją a społeczeństwem, tym rzadziej zachodzi potrzeba stosowania rozwiązań siłowych;
- Policja uzyska wsparcie ze strony społeczeństwa nie poprzez wpływanie na jego poglądy, lecz dzięki systematycznemu demonstrowaniu absolutnie bezstronnego egzekwowania prawa, niezależności od polityki i stosowania zasady równości obywateli wobec prawa, a także udzielając wszystkim potrzebującym wsparcia, bez względu na ich przynależność rasową czy status społeczny [...];
- Policja winna używać siły fizycznej w razie potrzeby zapewnienia przestrzegania prawa lub przywrócenia porządku tylko wtedy, gdy zawiodą metody oparte na perswazji, porady i ostrzeżenia [...];
- Policja jest zobowiązana zawsze utrzymywać stosunki ze społeczeństwem oparte na zasadzie, że policja to społeczeństwo, a społeczeństwo to policja. Policja jest jedyną grupą, która otrzymuje wynagrodzenie za to, że nieustannie dozoruje wypełnianie przez obywateli obowiązków leżących w interesie całego społeczeństwa;
- Policja nie powinna nigdy przekraczać swoich uprawnień ani wyręczać innych ogniw wymiaru sprawiedliwości [...];
- Dowodem skuteczności policji będzie zmniejszenie liczby przestępstw, nie zaś intensyfikacja działań przez policję podejmowanych⁶.

W roku 1856 podstawowe zasady funkcjonowania policji a także jej system organizacyjny zostały wprowadzone na terenie całej Wielkiej Brytanii, a później przejęte przez wiele innych państw⁷. Sformułowane przez Peela zasady były weryfikowane w praktyce przez wiele lat, aby, po niemalże dwóch wiekach, zostały uznane ich racje. Wynika z nich niewątpliwie, że zapobieganie przestępczości jest alternatywą dla nieskutecznej, jak się okazuje, polityki ciągłego zaostrzania sankcji karnych wobec sprawców przestępstw. Niewątpliwie z tymi zasadami w całej rozciągłości zgadzają się ofiary przestępstw. Bardzo często po dokonanych przestępstwie jego ofiary zadają pytanie, co zrobili policjanci, aby do przestępstwa nie doszło.

Można wyróżnić trzy podejścia do natury funkcjonowania policji i jej roli w społeczeństwie: podejście liberalne, konserwatywne i radykalne. Perspektywa

⁶ G.L. Kelling, C.M. Coles, *Wybite szyby, jak zwalczyć przestępczość i przywrócić ład w najbliższym otoczeniu*, przekł. B. Ludwiczak, Poznań 2000, s. 123-124.

⁷ Inspiracją do powołania organizacji policyjnej było krwawe stłumienie przez brytyjską kawalerię pokojowej demonstracji robotniczej w Manchesterze w 1819 r. Do historii to wydarzenie przeszło pod nazwą „masakry w Peterloo”. Członków pierwszego, profesjonalnego oddziału policji zwano początkowo funkcjonariuszami pokoju (*peace officers*), co w umacniającym się państwie liberalnym, mającym strzec bezpieczeństwa, praw i wolności obywatelskich było szczególnie wymowne. Nawiązując do historii, w wolnym tłumaczeniu – policjant to ten, który niesie pokój. Zob. także: J.D. Brewer, A. Guelke, I. Hume, E. Moxon-Browne, R. Wilford, *The Police, Public Order and The State*, London 1988.

liberalna uważa policję za instytucję w swej istocie neutralną, której celem jest utrzymanie porządku wewnętrznego w państwie poprzez ochronę indywidualnych praw i wolności. W tym rozumieniu siły policyjne działają w ramach ogólnego porozumienia i mają mocną legitymację, opartą na ogólnym przekonaniu o tym, że ochrona policyjna sprzyja społecznej stabilności i osobistemu bezpieczeństwu. Można tu pokusić się o stwierdzenie, że w praktyce policja zajmuje się ochroną obywateli przed nimi samymi.

W podejściu konserwatywnym podkreśla się, że rola policji polega na utrzymaniu władzy państwa i zapewnieniu, że jego jurysdykcja rozciąga się na całe społeczeństwo. Pogląd ten, głęboko zakorzeniony w pesymistycznym podejściu do natury ludzkiej, podkreśla wagę policji jako organu ścigania, który jest w stanie kontrolować zagrożenia i niepokoje społeczne. W tym znaczeniu siły policyjne są także nieuchronnie postrzegane jako mechanizmy kontroli politycznej.

Perspektywa radykalna prezentuje znacznie bardziej krytyczny pogląd na siły policyjne. Ukazuje je jako narzędzie ucisku, które działa w interesie państwa, a nie obywateli i zamiast masom służy elitom. W marksistowskiej wersji tej teorii policja jest postrzegana jako obrońca własności, który stoi na straży kapitalistycznych interesów klasowych. Należy przy tym zaznaczyć, że rolę policji kształtuje także sama natura systemu politycznego, w którym działa oraz sposoby wykorzystywania policji przez rząd. Zwykle odróżnia się obywatelską ochronę policyjną od politycznej, a także dokonuje się podziału na państwa liberalne i tzw. policyjne⁸.

Obywatelska ochrona policyjna to egzekwowanie przez policję przestrzegania prawa karnego. Właśnie ten aspekt pracy policji jest najbardziej znany społeczeństwu i dominuje w publicznym wizerunku sił policyjnych – „policja istnieje, aby zwalczać przestępczość”. Oczywiście powinno być, że utrzymanie porządku społecznego w niewielkich wspólnotach, takich jak wsie, małe miasteczka, przybiera bez wątpienia inne formy niż w dużych nowoczesnych miastach. Ogólnie uznaje się, że podczas gdy małe i względnie jednorodne społeczności charakteryzują się znaczącym zakresem samodzielnie sprawowanej ochrony policyjnej, to sytuacja ta ulega zmianie w miarę, jak społeczeństwa stają się coraz bardziej podzielone tak społecznie, jak i kulturowo oraz gdy duże organizacje wspólnotowe czynią ludzkie kontakty bezosobowymi, anonimowymi. Właśnie dokonująca się w XX wieku industrializacja przyczyniła się do swoistej unifikacji organizacyjnej oraz ujednoczenia taktyk policyjnych w różnych częściach świata. W zasadzie wszystkie organizacje policyjne borykają się z podobnymi problemami: rozboje, naruszanie bezpieczeństwa w ruchu drogowym, kradzieże samochodów, naruszanie nietykalności cielesnej, włamania, przestępczość narkotykowa i zorganizowana.

Przyjęto jednak często odmienne style sprawowania ochrony policyjnej. W wielu państwach istnieje system współpracy policji ze społecznością lokalną, który opiera się na nieustannej obecności policji w danej społeczności, w celu za-

8 *Police and Public Order in Europe*, ed. J. Roach, J. Thomanek, London 1985, passim.

gwarantowania współpracy obywateli i ich wsparcia w prowadzeniu dochodzeń kryminalnych, a także rozwijania wartości i postaw, które przede wszystkim pomagają zapobiegać łamaniu prawa⁹.

Drugi, dosyć rozpowszechniony, szczególnie w systemach totalitarnych i autorytarnych, ale stosowany także niektórych systemach demokratycznych, styl zapewnienia bezpieczeństwa, to reaktywna ochrona policyjna, która podkreśla zdolność policji do reagowania na łamanie prawa w chwili gdy do niego dochodzi, w nadziei, że skuteczność działania policyjnego zapobiegnie popełnianiu kolejnych przestępstw. Reaktywny model zapewnienia bezpieczeństwa wymaga przejścia zupełnie innych taktyk funkcjonowania policji oraz przykładania większej wagi do stosowania przemocy i rozwiązań siłowych.

Cytowane powyżej zasady R. Peela nie straciły do dzisiaj na aktualności i mogłyby służyć współcześnie za przewodnik pracy policyjnej. Jest jednak bezspornym faktem, że proces rozwoju policji w zakresie *policing*, czyli pracy, postępowania policji jako kontroli społecznej nie przebiegał zgodnie z wypracowanymi i uznawanymi dawniej oraz współcześnie zasadami. Termin *policing*, oznaczający utrzymanie porządku, jest współcześnie dość powszechnie używany w literaturze zachodniej na określenie działań policyjnych skierowanych na utrzymanie porządku i zapobieganie przestępczości. Obejmuje on misję, cele i strategię policji. Określa wartości, formy, środki, zasady postępowania, zasady kooperacji ze społecznością lokalną i zasady regulacji stosunków z całością otoczenia zewnętrznego policji. Zakres terminu jest dosyć szeroki, ale w potocznym pojmowaniu należy go rozumieć jako pracę policji lub postępowanie policji.

Prowadzone w ostatnich kilkudziesięciu latach badania naukowe w istotny sposób powiększają wiedzę o policji. Można stwierdzić, że nie ma obecnie jednej powszechnie obowiązującej wiedzy o tej instytucji. W licznych opracowaniach przedstawia się dziesięć współczesnych teorii ukazujących funkcjonowanie różnych modeli pracy policji (*policing*).

Model marksistowski, rzadko już reprezentowany, określający policję jako środek ucisku klasy robotniczej. Występuje tu klasowe i selektywne sankcjonowanie. Jej główne zadanie to utrzymanie porządku i bezpieczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem interesów grup uprzywilejowanych.

Mission impossible, model niewykonalnego zadania. Przed policją postawiono niewykonalne zadania, bowiem nie może ona zapobiegać przestępczości, nie mając żadnej kontroli nad głównymi jej przyczynami, tj. bezrobociem, biedą, deprecjacją wychowawczych funkcji rodziny, konfliktami kulturowymi, religijnymi i etnicznymi.

Podwójny system kontroli, model ten wynika z rosnących kosztów utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego przez państwo, istotne jest w nim dążenie

9 W. Bratton, P. Knobler, *Przełom, jak szef Policji Nowojorskiej powstrzymał epidemię przestępstw*, przekł. A. Polkowski, Poznań 2000.

do przeniesienia części tych wydatków na społeczeństwo. Uznając monopol władzy państwowej, obywatel powinien podejmować działania w celu własnej ochrony na własny koszt. Następuje tu podział odpowiedzialności za bezpieczeństwo pomiędzy policję i firmy prywatne.

Model natychmiastowej interwencji, policja winna przystąpić natychmiast do działania z użyciem przemocy, gdy naruszone zostają normy prawne. Policja jest definiowana jako instytucja sytuacji kryzysowych, policja reaktywna – alarmowa. W modelu tym nie zauważa się elementów zapobiegania naruszeniom prawa.

Policing by consent, interwencje pojednawcze. Rozwiązywanie konfliktów przez doprowadzenie do zgody jest zadaniem policji, niezależnie od opanowywania pewnych sytuacji kryzysowych przy użyciu przemocy. Interwencje pojednawcze uznaje się tu za podstawową misję policji.

Zbieranie i przetwarzanie informacji, jest nową koncepcją modelu funkcjonowania policji, która uznaje za ważne zbieranie i przetwarzanie informacji w celu analizowania czynników ryzyka i kontroli. Z uwagi na powszechne obawy przed przestępczością, policja dokonuje diagnozy ryzyka i określa środki potrzebne do jego pomniejszenia. Narastanie ryzyka zagrożenia dla człowieka i środowiska, które wynika z postępu cywilizacyjnego, determinuje nowy model policjanta, wykształconego do pełnienia funkcji analityka, eksperta i doradcy w zakresie bezpieczeństwa.

Autorytatywna interwencja i symboliczna sprawiedliwość. W tym modelu autorytatywna interwencja to utrzymanie porządku publicznego, a symboliczna sprawiedliwość to wykrywanie przestępstw i regulacja ruchu drogowego. Te dwie podstawowe funkcje policji mają wykazać społeczeństwu i przestępcom, że istnieje prawo i musi być przestrzegane. Nie wystarcza to jednak do zapewnienia bezpieczeństwa. Policja co prawda deklaruje zamiar zapobiegania negatywnym zjawiskom, lecz nie dotrzymuje obietnicy.

Kontrola przestępczości poprzez utrzymanie porządku publicznego, jest modelem wynikającym z koncepcji „wybitych szyb” G.L. Kellinga i C.M. Coles¹⁰, który przyjmuje, że można skutecznie kontrolować przestępczość poprzez utrzymanie porządku publicznego. Brak porządku publicznego, tolerowany nieporządek, tj. wandalizm, graffiti, żebractwo, publiczne pijaństwo itp. powodują, że mieszkańcy odczuwają dyskomfort i brak bezpieczeństwa, co w konsekwencji doprowadza do samoizolacji. Ludzie unikają innych, nie reagują i tym samym rozluźniają naturalną kontrolę społeczną powodując, że każdy może w to miejsce wtargnąć, zakłócić porządek, dokonać przestępstwa, nie obawiając się reakcji obywatelskiej. Następuje zatem proces rozpadu wspólnoty, a dookoła swobodnie narasta przestępczość. Mieszkańcy zaczynają się czuć pewniej i bezpieczniej, gdy policja wspomaga ich w przywróceniu porządku poprzez reaktywację mechanizmów kontroli społecznej.

10 G.L. Kelling, C.M. Coles, *Wybite szyby...*, passim.

Policja winna inspirować poczucie odpowiedzialności za bezpieczeństwo lokalnej wspólnoty.

Community policing, partnerstwo policji i społeczności lokalnej w zapewnieniu bezpieczeństwa. Zanikanie mechanizmów nieformalnej kontroli społecznej, nieufność sąsiadka powodują potrzebę odbudowy tych mechanizmów poprzez uaktywnienie, poprzez ścisłą współpracę policji z lokalną społecznością, tworzenie mechanizmów samoregulacji nieformalnej kontroli. Ta idea zakłada, że poprzez kreatywne współdziałanie policji ze społecznościami lokalnymi rozwiązane zostaną ich problemy związane z przestępczością, obawami przed nią, porządkiem publicznym, co w konsekwencji przyniesie poprawę jakości życia w najbliższej okolicy. Wykorzystywane są w tej strategii cztery taktyki postępowania: 1) patrole piesze policji; 2) małe posterunki w sąsiedztwie; 3) bliskie kontakty policjantów z rodzinami, właścicielami sklepów, warsztatów, szkołami i innymi instytucjami, 4) organizowanie spotkań z ludnością. Ta strategia wymaga dobrze przygotowanych policjantów, większej wiedzy, kreatywności i autonomii policjantów w podejmowaniu decyzji. Stawiając większe wymagania wobec inicjatywy i zaangażowania policji, rozszerza się jej społeczny autorytet i uznanie dla wysiłków policjantów¹¹.

Różnice w realizowanych przez policje modelach pracy wynikają z ograniczania się policji do klasycznych form zapobiegania: udziału w polityce karnej i profilaktyce penitencjarnej, preferowania środków represyjnych, unikania środków alternatywnych dla kar, ograniczania swojej aktywności głównie do działań reaktywnych. Takie modele pracy są także wynikiem nadmiernej centralizacji policji, której sprzyja rozwój nowoczesnych środków technicznych.

Reaktywny model pracy policji pozwala na jej udział w procesie zapobiegania przestępczości jedynie w formach i metodach klasycznych, poprzez efektywne ściganie sprawców przestępstw i wykroczeń, kontrolę społeczną w formie działania patroli zmotoryzowanych i pieszych w miejscach publicznych oraz określony prawem udział w wykonywaniu kar i nadzorze po ich wykonaniu. Model reaktywny zakłada głównie wyczekiwanie na interwencję, traktowanie każdego zdarzenia jako incydentu do załatwienia niezależnie od tego, czy jest to już np. setna interwencja w tym samym miejscu. Zdarzenia te nie mają dla policjantów ani historii, ani przyszłości. Funkcjonariusze nie wtrącają się w życie społeczności, nie mogą zatem przeciwdziałać potencjalnym konfliktom.

Model działania zorientowanego na problem wywołuje konieczność podejmowania przedsięwzięć zapobiegawczych wobec incydentów, ich uwarunkowań lokalnych i społecznych, wymuszając jednocześnie współpracę policji z innymi instytucjami, organami państwowymi, organizacjami społecznymi, szkołami, Kościołem i lokalnymi społecznościami. Pozwala to na nawiązanie współdziałania, na inspirowanie i tworzenie lokalnych programów prewencyjnych, które realizo-

11 Zob. T. Cielecki, *Prewencja kryminalna, stadium z praktyki kryminologicznej*, Opole 2004, passim; A. Urban, *Prewencja kryminalna*, Szczytno 2006, s. 6-8.

wane mogą być samodzielnie przez policję, wspólnie z innymi partnerami lub wyłącznie przez inne podmioty. Skuteczne zapobieganie przestępczości związane jest ze sprawnością policji, którą można osiągnąć, gdy zostanie połączona nieformalna kontrola lokalnych społeczności z formalną kontrolą policji¹². Postawienie policjantów na każdym rogu ulicy i nasycenie patrolami policyjnymi ulic będzie miało niewielkie znaczenie w zapobieganiu przestępczości, jeżeli nie zostanie wsparte współpracą ze strony tych, których owi policjanci i patrole mają chronić.

Nie ulega wątpliwości, że alternatywą dla klasycznego działania policji w patrolach jest nowy jej model pracy, policja wspólnotowa, społeczna i prewencyjna *community policing*. Model ten jest oparty na zapobieganiu przestępczości w partnerskiej współpracy ze społecznością lokalną. Jego koncepcja została szeroko opisana przez G.L. Kellinga i C.M. Coles na podstawie kryminologicznej koncepcji zapobiegania przestępczości. Sformułowane tam zostały podstawowe zasady pracy policji w społecznościach lokalnych:

- rozszerzenie zadań policji poza kontrolę przestrzegania prawa, na dbałość o utrzymanie spokoju i ładu społecznego, ochronę swobód konstytucyjnych i bezpieczeństwa obywateli, rozwiązywanie wszelkich konfliktów;
- pomoc osobom zagrożonym, rozwiązywanie problemów niebezpiecznych dla obywateli i całej społeczności, a także natychmiastowe reagowanie w sytuacjach nagłych;
- pozyskiwanie zaufania obywateli do policji, będące warunkiem jej pracy;
- odpowiednie przygotowanie do pracy samodzielnej, złożonej i kreatywnej, w przeciwieństwie do klasycznej, prostej i rutynowej;
- rolę przełożonych powinno się stać doradzanie i nauka rozwiązywania problemów, zamiast dotychczasowego nadzoru;
- w taktyce działania policji należy unikać tzw. taktyki ogólnej: patrol i reakcja na wezwanie, na rzecz taktyki konkretnej, nastawionej na pojawiające się zjawiska i opracowywanej przy udziale społeczności lokalnej oraz władz¹³;

12 Jak pokazują badania, aby zaistniało przestępstwo muszą wystąpić równocześnie trzy czynniki: umotywowany sprawca, atrakcyjna ofiara lub obiekt i brak dostatecznego nadzoru. Tym, co decyduje o popełnieniu przez ludzi przestępstwa jest okazja, która pojawia się wówczas, gdy jednocześnie spełnione zostają dwie przesłanki: obecność atrakcyjnego dla sprawcy obiektu ataku oraz brak „strażników” chroniących ów obiekt przed atakiem. Ponieważ „podaż okazji” przestępczych ma decydujący wpływ na rozmiar przestępczości, jest to podstawowa przyczyna wzrostu przestępczości w miastach. Ponadto współczesne społeczności w miastach charakteryzują się dużą anonimowością i wynikającym z tego osłabieniem kontroli społecznej rozumianej jako ochrona obiektów i pomniejszenie możliwości swobodnego działania sprawców.

13 Jeśli patrol policyjny przez całą służbę jeździ radiowozem po mieście, to czy jest to logiczne i oczekiwane przez obywateli? Czy ktoś prywatnie chętnie by tak robił? Niefortunne jest także stawianie na czas reakcji, bowiem, jak wynika z badań, 75% kradzieży, włamań, rozbojów ma miejsce znacznie wcześniej niż ktoś to zobaczy i powiadomi policję. A więc już znacznie po fakcie.

- należy dokonać decentralizacji zarządzania policją, bowiem problemy mają swoją specyfikę głównie w społecznościach lokalnych i na tym poziomie należy je rozpatrywać;
- powinno się zapewnić stabilizację przez dłuższy czas policjantom pracującym w społeczności;
- najszerszy cel, jakim jest wspomaganie społeczności lokalnej w utrzymaniu porządku i spokoju, powinien być realizowany we współdziałaniu z rodzinami, Kościołem, szkołą i wszystkimi lokalnymi instytucjami;
- przy określaniu celów, sposobów ich osiągnięcia przez policjantów lub przez komisariaty jest konieczna duża swoboda działania i niezależność od zwierzchników, przy kontroli ze strony społeczeństwa¹⁴.

Warto podkreślić, że policje w różnych państwach cechuje odwrót od instytucji scentralizowanej, zmechanizowanej i wyspecjalizowanej a w dodatku odgrodzonej od obywatela. Doświadczenia wyniesione z niepokojów społecznych, ciąglego wzrostu przestępczości, pomimo wysokich nakładów na policję, wykazywały, że jest ona mało skuteczna. Nieskuteczna okazała się także polityka państw polegająca wyłącznie na zaostrzeniu sankcji karnych. Wnioski płynące z prowadzonych badań zostały wykorzystane do zwrócenia się policji ku społeczeństwu, doceniając jego znaczenie w zapobieganiu przestępczości. Ten zwrot jest istotą koncepcji działania policji zorientowanej na społeczności lokalne – *community policing*.

Należy zaznaczyć, że *community policing* to nie konkretne zadanie do wykonania przez policjanta, lecz przede wszystkim określony sposób myślenia. Jako idea policyjnego postępowania wymaga elastyczności w wypełnianiu lokalnych potrzeb i ustalaniu priorytetów w zmieniających się nieustannie warunkach społecznych. Jej podstawę stanowią długoterminowe działania zmierzające do aktywnego rozwiązywania problemów. Opiera się ona na aktywnym współdziałaniu lokalnych wspólnot, bowiem policja nie może zapewnić bezpieczeństwa z zewnątrz. Społeczeństwo i policja powinny wspólnie zajmować się wszystkimi sprawami, które są istotne dla przeciwdziałania zagrożeniom, wzmocnienia poczucia bezpieczeństwa i poprawy jakości życia wspólnoty. Należy zapewnić obywatelom wpływ na działanie policji w zamian za ich udział i wsparcie w rozwiązywaniu problemów. Obywatele zaś powinni *dzielić* odpowiedzialność z policją, a policja powinna zapewnić obywatelom wpływ na jej działanie. Istotne jest, że lokalne wspólnoty biorą współodpowiedzialność za lokalne problemy, zaś policja zachowuje rolę profesjonalnego pomocnika.

Community policing jest ideą działania całej policji, a nie jej poszczególnych ogniw i stanowisk. Współpraca z obywatelami nie stanowi zadania konkretnej jednostki organizacyjnej, lecz determinuje pracę policji jako całości. Jeśli w ramach *community policing* wypracowana zostanie długofalowa strategia, muszą ją

14 G.L. Kelling, C.M. Coles, *Wybite szyby...* s. 181-184.

realizować wszyscy policjanci. Wynika z tego, jak się wydaje, potrzeba głębokiej reformy wewnętrznej w policji, bowiem *community policing* uznaje policję za zdecentralizowaną instytucję w służbie społeczności lokalnej. Oznacza to modyfikację tradycyjnie postrzeganego modelu policjanta. Policjanci powinni wraz z obywatelami aktywnie poszukiwać nowych możliwości rozwiązania sąsiedzkich kłopotów, a nie koncentrować się wyłącznie na wąskiej perspektywie załatwiania indywidualnych spraw. Policja powinna działać aktywnie, a nie tylko reagować na przypadki naruszenia prawa. Jest rzeczą oczywistą, że jednocześnie musi być zagwarantowana szybka reakcja na niebezpieczeństwa, a zwłaszcza na dokonane przestępstwa. Policja jest jedyną instytucją kontroli społecznej dostępną dla wszystkich przez całą dobę, dlatego też musi organizacyjnie zapewnić zdolność do natychmiastowej reakcji na naruszenia prawa dziś, a także rozwiązywanie problemów lokalnych wpływających na bezpieczeństwo w przyszłości. W rzeczy samej, różnica w stosunku do obecnej praktyki polega na tym, że ściganie sprawców przestępstw stanowi jeden z elementów rozwiązywania problemów lokalnych, a nie cel sam w sobie. Jest to szczególnie ważne w obliczu przyjętych w policji mierników oceny pracy, w których wykrywalność nie może być jedynym kryterium.

Idea *community policing* wprowadza nową jakość w kontaktach policjantów z obywatelami. Policjant w terenie musi mieć niezbędną swobodę, aby wykonywać swoją pracę i elastycznie dostosowywać swoje działanie do miejscowych potrzeb. Relacje powinny opierać się na zaufaniu, etyce, odpowiedzialności i legalności. Bardzo ważny jest osobisty kontakt z obywatelami. Bez wątpienia nowoczesne technologie telekomunikacyjne usprawniają łączność z obywatelami, ale nie zastępują osobistych kontaktów. Za bezpośrednie kontakty z mieszkańcami odpowiedzialni być muszą specjalnie przygotowani policjanci, którzy przez dłuższy czas odpowiadają za określony obszar, na którym są stale obecni i widoczni. Podstawą wspólnego rozwiązywania problemów musi być wzajemne zaufanie i podział odpowiedzialności¹⁵.

1.2. Model policji polskiej

Od początku lat dziewięćdziesiątych wydawało się, że kluczem do sukcesu polskiej policji w zapewnianiu bezpieczeństwa jest możliwie szybka reakcja funkcjonariuszy na wezwanie. Im szybciej bowiem policjant znajdzie się na miejscu przestępstwa, tym większe będą szanse ujęcia sprawcy (może nawet na gorącym uczynku) i udzielenia pomocy ofiarom. Czas reakcji stał się podstawowym wyznacznikiem efektywności i skuteczności policji. Strategia ta kształtuje w pewnym stopniu sposób współpracy i kontakty policji z obywatelami.

15 J. Czapska, *Community policing w Polsce – możliwości i ograniczenia*, [w:] *Bezpieczeństwo lokalne. Społeczny kontekst prewencji kryminalnej*, red. J. Czapska, J. Widacki, Warszawa 2000, s. 141-144.

Od wielu lat w policji najwięcej uwagi zwraca się na statystyki dotyczące liczby zatrzymanych, wykrywalności, czasu reakcji na zgłoszenia. Głównym powodem frustracji i stresów wywołanych pracą w policji jest fakt, że każda tabela statystyczna w momencie publikacji jest już nieaktualna. Analiza statystyki rocznej czy nawet kwartalnej nie daje niczego w czasie rzeczywistym. Ledwo zanotuje się jakąś prawidłowość, już ulega ona zmianie. Przyczyna jest prosta. Aby zarejestrować przestępstwo, ktoś musi je zgłosić albo policja sama musi o nim się dowiedzieć. Statystyki zawierają tylko przestępstwa, o których wie policja. Wypracowano też, opierając się na teorii zarządzania, wiele mierników.

W rzeczywistości ani szybkość reagowania, ani dobre wyniki statystyczne nie są ostatecznym celem policji. Jest nim bezpieczeństwo publiczne i zmniejszenie liczby ofiar przestępstw. Zazwyczaj gdy ktoś dzwoni na nr 997, przestępstwo zostało już dokonane. Po ciężkiej pracy, wysiłku i przy odrobinie szczęścia policja sprawę ustali i zatrzyma. W rezultacie mamy jakąś liczbę w katalogu przestępstw, a nie zapewnienie bezpieczeństwa bezpośredniej ofierze przestępstwa. Co więcej, dane statystyczne nie są wiarygodne. Wszelkie wskaźniki podatne są na manipulacje.

Ideą przewodnią systemu jest „profesjonalny system sprawiedliwości” jako główne narzędzie, za pomocą którego państwo może walczyć z przestępczością¹⁶. Strażą przednią tego systemu stali się policjanci. Ich wkład w życie społeczne polega na zatrzymywaniu przestępców i przekazywaniu ich w tryby maszyny sprawiedliwości. Utrzymanie spokoju, rozwiązywanie problemów i konfliktów obywateli traktowane jest przez policjantów jako zadanie dodatkowe, odrywające funkcjonariuszy od prawdziwych „zadań”. W zasadzie cała sfera działalności policji związana jest z systemem „policja na telefon”¹⁷. Potrzeba zapewnienia szybkiej reakcji nakazuje policjantom czekać na telefon: dyżurny czeka na zgłoszenie o przestępstwie, dzielnicowy nie szuka kontaktu z mieszkańcami w rejonie – czeka na telefon, służby operacyjne też w znacznym stopniu zbierają informacje na telefon. Policjanci prewencji siedzą w radiowozach, pod stałym nadzorem centrali i czekają

16 System bezpieczeństwa w Polsce opiera się zatem na tzw. PARADYGMACIE SUROWEJ KARY, która czasem przybiera postać odwetu ze strony państwa albo postać zemsty. Ustanawia się coraz to wyższe sankcje, za bulwersujące w danej chwili opinię publiczną naruszenia prawa, co jednak, jak pokazują badania, nie ma związku z poprawą bezpieczeństwa, a jedynie zwiększa liczbę ukaranych i przynosi straty materialne i społeczne. Sprawy zapobiegania, przeciwdziałania czy likwidowania źródeł zła i patologii już od dawna zniknęły z polityki rządów i, co za tym idzie, także (niestety) z obowiązków policji. Zob. J. Warylewski, *Kara: podstawy filozoficzne i historyczne*, Gdańsk 2007, s. 86-98.

17 Swoistym prekursorem systemu „policja na telefon” była tradycyjna „pogoń za przestępcą”, system praktykowany od wieków w Anglii. Polega on na tym, że krzepcy mężczyźni winni zawsze posiadać na podorędziu broń i w każdej chwili być gotowi do podjęcia natychmiastowego pościgu za złoczyńcą w celu unieszkodliwienia go. Tradycje obywatelskiej reakcji na zagrożenia i zasada ścigania łotrów przez mieszkańców okolicy istniała również w brytyjskiej kolonii, jaką była Ameryka. Pościgami zajmowały się specjalne oddziały obywatelskie, które w czasie przekształciły się w policję.

na wezwanie, aby zareagować. Systematycznie rośnie liczba wezwań, mimo iż liczba przestępstw pozostaje w zasadzie na stałym poziomie bądź spada.

Przeznacza się coraz więcej ludzi, pieniędzy, całą energię na ściganie przestępców po fakcie, zamiast na zapobieganie przestępstwom. Prawdą jest, że czasem pomiędzy wezwaniami policjanci krążą radiowozem po sektorach patrolowych. Ale nie znają tych sektorów, nie mają kontaktu z ich mieszkańcami. Kontakt z ludźmi polega na tym, że pojawia się na wezwanie radiowóz, policjant dokonuje interwencji, spisuje fakty i odjeżdża. Mieszkańcy i ich problemy pozostają, rośnie strach¹⁸. Ludzie nie wiedzą, czy ktoś opiekuje się ich osiedlem, ulicą¹⁹. Policjant w radiowozie jest nieznan, anonimowy, nie ma możliwości poznać mieszkańców i ich problemów, bowiem czeka na wezwanie.

Niestety, model ten zupełnie się nie sprawdza. Od dwudziestu lat liczba przestępstw znacznie przekracza akceptowane społecznie normy. Model nie mógł się sprawdzić, gdyż w swoich założeniach nie ujmuje istnienia związku pomiędzy zjawiskami naruszania ładu i porządku, strachem i przestępczością. W niedostatecznym stopniu uwypukla również rolę obywateli w zapobieganiu przestępczości.

Mimo świadomości niskiej efektywności systemu reaktywnego w aspekcie finansowym, niewykluczone, że społeczeństwo gotowe by było ponosić te koszty. Jednak przyjęta strategia, z samej definicji przestarzała, skierowana jest raczej na to, co już się zdarzyło i całkowicie uniemożliwia funkcjonowanie systemu zapobiegania przestępczości. Przyczyniła się natomiast do powstania bariery pomiędzy policjantami a obywatelami, pozbawiła stróżów prawa bezcennego źródła informacji, które można uzyskać w bezpośrednim kontakcie z mieszkańcami. Sam fakt, że w każdej komendzie za współpracę ze społeczeństwem odpowiada kilku policjantów nie oznacza, że policja już współpracuje z lokalnymi społecznościami²⁰.

18 Klasycznym przykładem wydaje się sytuacja właściciela sklepu przy ul. Głogowskiej w Poznaniu, który w grudniu 2012 r. zmuszony został, po wielokrotnych kradzieżach oraz nękanii przez chuliganów, zlikwidować swoje miejsce pracy. Policjanci oraz władze miejskie nie uczyniły nic, aby zapewnić w okolicy należyty poziom bezpieczeństwa. Ograniczono się jedynie do prowadzenia postępowań karnych wobec wskazanych przez sklepikarza sprawców kradzieży. Tragicznym przykładem niewydolności obecnego systemu pracy policji jest dokonany przez mieszkańców Włodowa samosąd na nękającym ich wielokrotnym przestępcy. Mimo zgłoszeń policjanci nie rozwiązali problemu z recydywistą, a ponadto w dniu samosądu odmówili podjęcia kolejnej interwencji. Sprawcy zabójstwa zostali zatrzymani i skazani. Sąd ukarał także dwóch policjantów. Mimo to model pracy polskiej policji nie zmienia się.

19 Paradoks sytuacji polega na tym, że jeśli obywatel spotka wreszcie policjanta na ulicy i uzyska od niego pomoc, to nie znaczy, że spotkał profesjonalnego przedstawiciela państwa, który jest częścią sprawnego systemu zapewnienia bezpieczeństwa. Znaczy to, że trafił na przyzwoitego człowieka, który przypadkowo nosi mundur.

20 Z retoryki policyjnych komunikatów wynika, iż ona walczy. Walczy z gangami, dilerami narkotykowymi, nietrzeźwymi kierowcami, walczy ze wszystkimi. Policja walczy i chce tej walki, nie szuka bowiem sprzymierzeńców, sojuszników ani poparcia społecznego. Policja nie chce pokoju, szuka wrogów. Zapewnienie bezpieczeństwa, zapobieganie, uspakajanie, a więc typowe metody działania policji, zastąpił konflikt.

1.3. Postulatywne działania policji w Polsce

Nowa strategia działania, przynosząca największe efekty, polega na współpracy policji z obywatelami poprzez przywracanie ładu i porządku w najbliższym otoczeniu. Jej istotą jest przesunięcie punktu ciężkości w pracy policji ze ścigania sprawców przestępstw już popełnionych, na działania mające na celu utrzymanie porządku, który przyczynia się do obniżenia statystyki przestępstw, wzrostu poczucia bezpieczeństwa obywateli, a także wzrostu wykrywalności sprawców.

W istocie rzeczy chodzi o to, żeby formacja ta zawsze była gotowa do niesienia pomocy w razie jakichkolwiek zagrożeń. Winna także wspomagać obywateli w kontrolowaniu obszaru zamieszkania, być wsparciem i służyć radą w rozwiązywaniu problemów społeczności lokalnych, czasami zdecydowanie interweniować, gdy inne sposoby zapobiegania zawodą. Policja musi ukierunkować swoją pracę na zwykłych ludzi, chronić ich przed nieporządkiem i zaczepkami. W policyjnych zadaniach priorytetem powinny być problemy i potrzeby obywateli, a nie wymiaru sprawiedliwości.

Jednak najważniejsze jest coś innego. Nie wolno zamykać policji w radiowozach i ograniczać kontaktu funkcjonariuszy z życiem lokalnych społeczności w celu skrócenia czasu reakcji. Tak naprawdę nikt nie policzył kosztów finansowych wynikłych z faktu, że policjanci zamknięci w radiowozach przemakają przez miasto lub czekają na wezwanie. Koszty te są najpewniej astronomiczne i zupełnie, nawet w bogatym kraju, nie do przyjęcia. Nie znaczy to, że policja nie powinna przybywać na miejsce przestępstwa możliwie jak najszybciej. Należy jedynie podkreślić, że przy ustalaniu rewirów patrolowych, rozmieszczaniu policjantów, planowaniu i wyznaczaniu zadań a także określaniu priorytetów należy zawsze brać pod uwagę przede wszystkim prewencję rozumianą jako zapobieganie, a nie model dotychczasowy²¹.

Jednak w nowej strategii więcej dobrze dyslokowanej służby patrolowej nie wystarczy. Dbalność o ład i porządek²² wymaga od policjantów nawiązania dużo bliższych kontaktów i znajomości z obywatelami. Skupienie się na problemach

21 Etymologia słowa prewencja wywodzi się z późnołacińskiego – *praevenio* to zapobieganie; *praevenire* to wyprzedzić, zapobiec, chronić. W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1989, s. 414. Pojęcia takie jak prewencja, zapobieganie, profilaktyka w potocznym rozumieniu używane są jako synonimy. Stosując je, można zdefiniować postępowanie zmierzające do ograniczenia lub wyeliminowania określonego zjawiska, które uznaje się za niepożądane albo przynajmniej do ograniczenia jego skutków. Na potrzeby tej publikacji należy przyjąć, że prewencja to wszystkie środki i metody, których celem jest zmniejszenie zagrożenia przestępczością a także ograniczenie strachu przed nią poprzez eliminację przyczyn sprzyjających popełnianiu przestępstw albo przez oddziaływanie na potencjalnego sprawcę oraz wszystkich obywateli.

22 Co właściwie znaczy naruszanie ładu i porządku? W najszerszym ujęciu na pojęcie to składa się zachowanie niegrzeczne, niekulturalne, wyzywające i agresywne, które zakłóca życie innych, zwłaszcza w miastach. A więc wszystkie incydenty i zachowania niosące obawy i strach, naruszające dobre obyczaje, które nie stanowią jeszcze naruszenia prawa.

oznacza, że policjanci nie będą pojawiali się po to, by kolejny raz podjąć interwencję, lecz będą starali się do incydentu zawczasu nie dopuścić. Należy zagłębiać się w historię i potencjalną przyszłość danej sprawy, co stać się powinno zasadniczą częścią policyjnej codzienności. Zatem zadaniem policji jest pomoc w rozwiązywaniu tych problemów, edukacja, udzielanie ostrzeżeń, informowanie, a w razie potrzeby stosowanie przymusu. Konieczne jest, aby współdziałanie policji z obywatelami przybierało rozmaite formy, każda bowiem społeczność i każda dzielnica ma odmienne zagrożenia i potrzeby. Obojętne, jaką formę przyjmie nowa strategia, zawsze niezbędne będzie zaangażowanie policji w utrzymanie porządku²³.

Zaprezentowana powyżej dosyć niepokojąca diagnoza, ukazująca metodę funkcjonowania policji w Polsce, determinuje daleko idącą potrzebę jej zmiany. Jak wskazują badania, *community policing* jest zasadą akceptowaną i pożądaną w sprawowaniu funkcji policyjnych²⁴. O aprobacie i próbach jej implementacji świadczy między innymi szczególne traktowanie roli dzielnicowego a także wiele prób budowy lokalnych programów prewencyjnych. Bez wątplenia akceptacja nie oznacza nieistnienia problemów, które, jak się wydaje, wynikają głównie z niewłaściwego rozumienia tej idei i stawiania jej zadań i oczekiwań, które nie powinny być pod jej adresem kierowane. Wydaje się, że pełniejsza implementacja idei *community policing* w Polsce wymaga spełnienia kilku warunków:

1. Koniecznej zmiany dotychczasowych relacji pomiędzy policją a obywatelami. Obywatele muszą zrozumieć, na czym powinny polegać relacje między obywatelami a policją i akceptować je. Odnosi się to także do przedstawicieli samorządu terytorialnego oraz innych instytucji i środowisk. Władze samorządowe powinny zapewniać sobie realny wpływ na budowanie lokalnych strategii bezpieczeństwa, w których zamieszczone będą konkretne zadania dla konkretnych instytucji (służb, straży i inspekcji), wg ich kompetencji, oraz zapewnić sobie zdolność do systematycznej, okresowej oceny stopnia i jakości ich realizacji, które stanowiłyby też podstawy do ewaluacji. Istnieją ku temu wszelkie podstawy zarówno prawne, jak i organizacyjne. Zmienić się musi przede wszystkim policja, dążąc do swoistego partnerstwa i współpracy ze społeczeństwem.

23 Toczona od dłuższego czasu, wśród znawców przedmiotu i polityków, debata na temat przestępczości koncentruje się wyłącznie na przestępstwach najpoważniejszych „aferowych” i powiązanych z nimi zjawiskach: karze śmierci, zaostrzeniu kodeksu karnego, powszechnym dostępie do broni palnej, konieczności zwiększenia liczby policjantów na ulicach itp. W efekcie ta dyskusja nie pokrywa się z odczuciami obywateli, dla których przestępczość jest bowiem problemem szerszym, jest continuum obejmującym zarówno naruszenie ładu i porządku, jak i groźne przestępstwa. Owa różnica odczuć rodzi problemy dwojakiego rodzaju. Po pierwsze, jest mało prawdopodobne, aby stanowiąca na najwyższych szczeblach i finansowana ze środków państwa polityka doprowadziła do rozwiązań zadowalających ogół społeczeństwa. Po drugie zaś, działania takie nie będą miały większego wpływu na spadek przestępczości, obojętnie, jak będziemy ją definiować.

24 Por. A. Przemyski, *Community policing po polsku*, [w:] *Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych*, red. J. Czapska, W. Krupiarz, Warszawa 1999, s. 162-169.

2. Zmian w społeczeństwie. Należy upowszechnić przekonanie, że policja nie może zastępować innych podmiotów w wykonywaniu ich powinności. Takie niebezpieczeństwo powstaje, jeśli instytucje czują się zwolnione ze swoich zadań w sytuacji, gdy zaczyna działać policja, zajmując się lokalnymi problemami. Właściwie takie oczekiwania mają swoje podstawy, bowiem w potocznym rozumieniu policja powinna zajmować się wszystkim. Dlatego lokalne społeczności muszą dojrzeć i zrozumieć nowe podejście do zapewnienia bezpieczeństwa albo nadal policja będzie zastępować nieudolne instytucje w wypełnianiu ich powinności. Jedną z najlepszych i najbardziej skutecznych metod działania jest integrowanie środowiska wokół jakiegoś celu. W ludziach tkwi ogromny potencjał pozytywny, wszyscy łakną życia uporządkowanego i bezpiecznego. Są wrażliwi, gotowi do działania. Brakuje jednak odpowiedzialnych i aktywnych liderów, którzy potrafiliby te oczekiwania wykorzystywać. Przedstawiciele samorządów powinni o tym pamiętać, pobudzając gotowość do działania, wskazując na możliwe efekty współpracy, takie jak: podniesienie wrażliwości na zło i niestosowne zachowania, bezpieczeństwo mienia oraz ludzi, wzrost poczucia troski i odpowiedzialności także ze strony sąsiadów, wzrost wzajemnej życzliwości i wiele innych pozytywnych zjawisk poprawiających komfort życia. Warto przy tym zaznaczyć, że mogą nam tu grozić niepokojące sytuacje. Policjanci wchodząc w ścisłe relacje z obywatelami, organizacjami społecznymi a szczególnie z organami samorządu terytorialnego, mogą zostać narażeni na upolitycznienie lub zjawisko korupcji. Zatem niesłychanej rozwagi wymaga pogodzenie dwóch celów: zapewnienie obywatelom rzeczywistej kontroli i wpływu na policyjne priorytety w skali lokalnej oraz zachowanie apolitycznej, wolnej od korupcjogennych zjawisk policji.
3. Zmian organizacyjnych a szczególnie świadomościowych w samej policji, bowiem jest ona nadal strukturą urzędniczą, skrzepowaną rygorami formalizmów i przepisów, w których nie ma miejsca na nieszablonowe działanie. Zasadniczą rolę w urzeczywistnieniu idei *community policing* powinien odgrywać dzielnicowy, który spełnia w polskiej tradycji funkcję „policjanta pierwszego kontaktu”. Nie jest on jeszcze niestety do tego przygotowany. Nie należy jednak redukować idei *community policing* tylko do roli dzielnicowego i obarczać go całą odpowiedzialnością za zmianę stosunków pomiędzy policją a obywatelami. Patrząc przez pryzmat schematyzmu działania policji polskiej, byłaby to nieuchronna klęska. W ocenie samej policji prawie 80% dzielnicowych to funkcjonariusze przypadkowi, którzy nie wiedzą, na czym polega ich rola. Są często zupełnie nieprzygotowani do swojej pracy, nie znają terenu, problemów lokalnych społeczności. Nie wpojono im zasad prewencji kryminalnej i podstawowych form

efektywnej współpracy z lokalnymi społecznościami, oddanymi im pod opiekę. Należytych form współpracy i kontaktu z obywatelem uczą się metodą prób i błędów po objęciu obowiązków. Akceptowalne efekty pracy uzyskują jedynie ci, którzy mają naturalne zdolności do łatwego nawiązywania kontaktów z ludźmi. Jeśli jednak 80% dzielnicowych pochodzi z przypadku, to wykorzystanie naturalnych umiejętności musi być również przypadkowe.

Podsumowanie

Wydaje się, że implementacja idei *community policing* stanowi dla policji znakomitą okazję do zdobycia uznania obywateli i wzmocnienia społecznej legitymizacji. Z całą pewnością mają rację oponenci, którzy uważają, że policja jest pozytywnie postrzegana i akceptowana, gdy zajmuje się skutecznym ściganiem sprawców przestępstw. W rzeczy samej jednak skuteczne ściganie przestępców bez wsparcia społecznego nie jest możliwe²⁵.

Jeżeli chcemy osiągnąć ostateczny cel, jakim jest spadek przestępczości, musimy zacząć od zadbania o ład i porządek, wspomóc kształtowanie sylwetki dobrego i odpowiedzialnego za swoje czyny obywatela, któremu będzie leżało na sercu także bezpieczeństwo sąsiadów. Porządek bowiem rodzi się z niewielkiej zmiany w życiu wspólnoty. Zmiana owa zawiera szacunek dla innych na co dzień, dbałość o dobrobyt i bezpieczeństwo.

W demokratycznym społeczeństwie policja wraz z innymi organami powołanymi do kontroli przestrzegania prawa powinna stać się nieodłącznym elementem społeczności, której służy. Należy wprowadzić w życie twierdzenie inicjatora idei nowoczesnej policji sir R. Peela: „policja to społeczeństwo, społeczeństwo to policja”. Winniśmy wspólnie wspierać wszelkie wysiłki mające na celu dyscyplinowanie potencjalnych przestępców.

²⁵ Zob. więcej: J. Czapska, *Community policing w Polsce...*, s. 140-154.

Bibliografia

- Bezpieczeństwo lokalne. Społeczny kontekst prewencji kryminalnej*, red. J. Czapska, J. Widacki, Warszawa 2000
- Bratton W., Knobler P., *Przełom, jak szef Policji Nowojorskiej powstrzymał epidemię przestępstw*, przekł. A. Polkowski, Poznań 2000
- Brewer J.D., Guelke A., Hume I., Moxon-Browne E., Wilford R., *The Police, Public Order and The State*, London 1988
- Cielecki T., *Prewencja kryminalna, studium z profilaktyki kryminologicznej*, Opole 2004
- Czapska J., Wójcikiewicz J., *Policja w społeczeństwie obywatelskim*, Kraków 1999
- Kelling G.L., Coles C.M., *Wybite szyby, jak zwalczyć przestępczość i przywrócić ład w najbliższym otoczeniu*, przekł. B. Ludwiczak, Poznań 2000
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1989
- Kozdrowski S., *Wyszkolenie policyjne w II Rzeczpospolitej*, Kraków 2006
- Misiuk A., Nowakowski Z., Pomykała M., Rajchel K., *Zarządzanie ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego w państwie*, Rzeszów 2005
- Mit represyjności albo o znaczeniu prewencji kryminalnej*, red. J. Czapska, H. Kury, Kraków 2002
- Police and Public Order in Europe*, ed. J. Roach, J. Thomaneck, London 1985
- Stefański M., *Uspołecznienie policji jako proces kształtowania poczucia bezpieczeństwa w środowisku lokalnym*, Szczytno 2007
- Urban A., *Prewencja kryminalna*, Szczytno 2006
- Warylewski J., *Kara, podstawy filozoficzne i historyczne*, Gdańsk 2007
- Wawrzyk P., *Polityka Unii Europejskiej w obszarze spraw wewnętrznych i wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2007
- Wspólnotowa odmiana prewencji kryminalnej*, red. A. Jaworska, G. Durka, Gdańsk 2009
- Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych*, red. J. Czapska, W. Krupiarz, Warszawa 1999

Psychologiczne i społeczne aspekty poczucia bezpieczeństwa

2.1. Pojęcie i istota bezpieczeństwa

Jakkolwiek refleksja nad bezpieczeństwem towarzyszy człowiekowi niemalże od zarania dziejów, to pierwsze względnie spójne koncepcje bezpieczeństwa wykształciły się w ramach nauk o bezpieczeństwie dopiero w drugiej połowie XX wieku w okresie zimnej wojny¹. Podstawą ich teoretycznej konstrukcji był, ukształtowany w wyniku porządku westfalskiego², sposób podejścia do polityki bezpieczeństwa, której głównym przedmiotem ochrony stało się państwo narodowe³.

W dwubiegunowym ładzie politycznym okresu zimnowojennego, przy utrzymującej się stale groźbie konfliktu zbrojnego z użyciem broni masowej zagłady między rywalizującymi blokami, w podejściu do problematyki bezpieczeństwa dominował paradygmat realistyczny, wyrosły na postwestfalskiej wizji stosunków międzynarodowych. Konsekwencją tego było państwowcentryczne podejście do powyższego pojęcia, a także przyjęcie terminu „bezpieczeństwo narodowe” jako podstawowej kategorii pojęciowej na gruncie nauk o bezpieczeństwie. W ujęciu realistycznym bezpieczeństwo odnoszono prawie wyłącznie do sfery militarnej (polityczno-wojskowej), a zagrożenie rozumiano przede wszystkim jako niebezpieczeństwo agresji zbrojnej ze strony innych państw, stanowiącej najbardziej realne

1 Por. M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne państw obszaru transatlantyckiego*, Warszawa 2007, s. 23.

2 Kończący wojnę trzydziestoletnią pokój westfalski (1648 r.) stał się podstawą ukształtowania nowego ładu w stosunkach międzynarodowych, zwanego porządkiem westfalskim. Zob. M. Pietraś, *Bezpieczeństwo państwa w późnowestfalskim środowisku międzynarodowym*, [w:] *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, red. S. Dębski, B. Górka-Winter, Warszawa 2003, s. 162-163.

3 Szerzej: A. Urbanek, *Bezpieczeństwo narodowe – podstawowe kategorie terminologiczne i ich klasyfikacja*, [w:] *Wybrane problemy bezpieczeństwa. Teoria, strategia, system*, red. A. Urbanek, Słupsk 2012; A. Urbanek, *Siły zbrojne w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego w kontekście pozimnowojennego paradygmatu bezpieczeństwa*, [w:] *Refleksje nad bezpieczeństwem*, red. S. Kozdrowski, A. Urbanek, Słupsk-Kraków 2011.

zagrożenie dla przetrwania danego państwa w jego dotychczasowym kształcie⁴. Ponadto realisci zakładali, że państwa mogą uzyskiwać określony stan bezpieczeństwa poprzez działania samodzielne, polegające na rozwoju własnej potęgi militarnej i rozbudowie potencjału wojskowego⁵. W późniejszym okresie zimnej wojny koncepcja ta uległa modyfikacji i w pracach neorealistów pojawiło się twierdzenie, że podstawowym sposobem zwiększenia potęgi jest agregacja sił kilku państw w drodze zawierania sojuszy militarnych⁶, niemniej jednak nie wpłynęło to w zasadniczy sposób na istotę podejścia do problematyki bezpieczeństwa, głównie w jego sferze teoretycznej.

Rozszerzona koncepcja bezpieczeństwa skryształizowała się pod koniec lat 90. XX wieku, w klasycznym już dzisiaj dziele uczonych skupionych wokół szkoły kopenhaskiej pt. *Security. A New Framework for Analysis*, w którym wyróżniono pięć podstawowych obszarów bezpieczeństwa i odpowiadających im pięć kategorii podstawowych zagrożeń, a mianowicie: bezpieczeństwo militarne (zagrożenia związane z sektorem wojskowym i stosowanym przez niego przymusem siłowym), bezpieczeństwo polityczne (zagrożenia związane z funkcjonowaniem władzy i aparatu zarządzania), bezpieczeństwo ekonomiczne (zagrożenia wynikające ze związków między handlem, produkcją i sferą finansową), bezpieczeństwo społeczne (zagrożenia wspólnej tożsamości) oraz bezpieczeństwo ekologiczne (zagrożenia związane z degradacją ziemskiej biosfery w związku z działalnością człowieka)⁷.

Nie ulega wątpliwości, że dokonania szkoły kopenhaskiej mają kluczowe znaczenie dla rozwoju nauk o bezpieczeństwie. To na ich podstawie już w połowie lat 90. sformułowano koncepcję *human security*, czyli bezpieczeństwa jednostki, nadając tym samym bezpieczeństwu ludzki wymiar, a przede wszystkim zredefiniowano pojęcie bezpieczeństwa narodowego⁸.

Dzisiaj w sposobie ujęcia i definiowania bezpieczeństwa możemy wyróżnić cztery zasadnicze tendencje. Po pierwsze, poszerzył się zakres przedmiotowy bezpieczeństwa, obejmując zarówno istotę, jak i treść powyższego procesu, a tym samym i zbiór wartości chronionych w ramach bezpieczeństwa oraz dziedziny życia międzynarodowego i narodowego, w których mogą rozwijać się zagrożenia

4 Zob. M. Pietraś, *Pozimnowojenny paradygmat bezpieczeństwa in statu nascendi*, „Sprawy Międzynarodowe” 1997, nr 2.

5 Por. B. Buzan, *People, States and Fear: the National Security Problem in International Relations*, Chapel Hill 1991, s. 249.

6 Zob. S.P. Sałajczyk, *Wizje rzeczywistości międzynarodowej*, [w:] *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, red. E. Holiżak, R. Kuźniar, Warszawa 2001; E. Saraz, *The New Dimensions of Security*, „Foreign Policy Review” 2003, t. 2, nr 1.

7 Zob. B. Buzan, O. Wæver, J. de Wilde, *Security. A New Framework for Analysis*, Boulder-London 1998.

8 Szerzej: A. Urbanek, *Human security a kształtowanie środowiska bezpieczeństwa społeczności lokalnej*, [w:] *Zarządzanie kryzysowe. Podstawowe problemy*, red. G. Kędzińska, A. Peplowski, Białystok 2012.

dla tych wartości⁹. W związku z powyższym możemy dzisiaj wyróżniać, oprócz tradycyjnego ekonomiczno-militarnego wymiaru bezpieczeństwa, jego aspekty społeczne, kulturowe, ekologiczne, technologiczne czy demograficzne¹⁰. Po drugie, rozszerza się zakres podmiotowy pojęcia bezpieczeństwo, gdzie wyraźnie odchodzi się traktowania państwa jako jedynego podmiotu bezpieczeństwa, uznając z jednej strony jako odrębne podmioty instytucje międzynarodowe, a z drugiej podmioty pozarządowe funkcjonujące w ramach struktur narodowych, określone zbiorowości ludzkie czy wreszcie pojedyncze jednostki. Po trzecie, widoczne staje się akcentowanie subiektywnego wymiaru bezpieczeństwa oraz znaczenia jego percepcji u zainteresowanego podmiotu, co jest z kolei charakterystyczne dla wszystkich koncepcji wyrosłych na gruncie postmodernistycznej wizji świata i stosunków międzynarodowych¹¹. Wreszcie po czwarte, obserwuje się obecnie dalszą internacjonalizację i uściślenie pojęcia bezpieczeństwo, wskazując na ścisłe zależności bezpieczeństwa wszystkich uczestników stosunków międzynarodowych, a tym samym brak możliwości samodzielnego osiągnięcia przez podmiot zadowalającego poziomu poczucia bezpieczeństwa¹².

Takie szerokie i kompleksowe ujęcie problematyki bezpieczeństwa określamy dzisiaj jako podejście pozytywne, w odróżnieniu od podejścia negatywnego charakterystycznego dla paradygmatu zimnowojennego. W podejściu negatywnym bezpieczeństwo traktuje się jako brak zagrożenia, głównym punktem zainteresowania czyni się w nim otoczenie podmiotu, a jego celem jest przede wszystkim ochrona przed zagrożeniami. Ich usunięcie zapewnia bezpieczeństwo, więc jest zupełnie wystarczające dla wszelkich działań podejmowanych w tym względzie przez podmiot. Z tego też względu bezpieczeństwo w ujęciu negatywnym traktowane jest w sposób statyczny i ma głównie wymiar polityczno-militarny¹³.

W podejściu pozytywnym bezpieczeństwo jest traktowane z kolei jako zdolność do kształtowania optymalnych warunków rozwojowych, zapewniających realizację szerokiego zakresu potrzeb społecznych¹⁴. Jak pisze M. Brzeziński: „Podejście pozytywne stanowi dla bezpieczeństwa nowe otwarcie. Przełamuje wyznaczo-

9 Zob. M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne państw...*, s. 28.

10 Por. M.E. Brown, *Security Problems and Security Policy in a Grave New World*, [w:] *Grave New World: Security Challenges in the 21st Century*, ed. M.E. Brown, Washington 2003; K. Żukrowska, *Kryteria bezpieczeństwa ekologicznego*, [w:] *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, red. S. Dębski, B. Górka-Winter, Warszawa 2003.

11 Zob. J. Czapotowicz, *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa – aspekty teoretyczne*, [w:] *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego...*

12 Zob. A. Dudek, T. Łoś-Nowak, *Bezpieczeństwo państwa w środowisku międzynarodowym*, [w:] *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego...*; M. Pietraś, *Pozimnowojenny paradygmat bezpieczeństwa...*

13 Zob. M. Cieślarczyk, R. Kuriata, *Kryzysy i sposoby radzenia sobie z nimi*, Łódź 2005; M. Brzeziński, *Kategoria bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Warszawa 2009.

14 Por. J. Stańczyk, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa 1996; M. Cieślarczyk, R. Kuriata, *Kryzysy i sposoby radzenia...*; M. Brzeziński, *Kategoria bezpieczeństwa...*

ną zagrożeniami granicę istnienia i przetrwania. Zamiast wąskiego i zamkniętego oglądu proponuje spojrzenie szerokie, opierające się na następującym założeniu: życie nie polega tylko na istnieniu, lecz przede wszystkim na rozwoju, oznaczającym realizację określonych celów, nadającym życiu wartość, uzasadniającym potrzebę istnienia¹⁵. Jest to zatem dynamiczna koncepcja bezpieczeństwa, akcentująca możliwości wpływu przez podmiot na otoczenie i własny rozwój.

pozytywne podejście do bezpieczeństwa jest charakterystyczne dla definicji formułowanych obecnie na potrzeby nauk o bezpieczeństwie w Polsce. Traktowane jest ono jako potrzeba podmiotowa, czyli może dotyczyć wielu podmiotów – od jednostek, poprzez małe grupy społeczne do większych zbiorowości ludzkich, jak również reprezentujących je instytucji (państwa, instytucji międzynarodowych). Jest potrzebą o charakterze egzystencjalnym, czyli związaną ściśle z istnieniem danego podmiotu. Jest ono konstruktem złożonym i obejmuje wiele potrzeb szczegółowych, takich jak chociażby trwanie, całość, tożsamość, niezależność, spokój, pewność bycia i rozwoju¹⁶.

Poprzez zmiany w sposobie epistemologicznego, metodologicznego i praktycznego podejścia do problematyki bezpieczeństwa przedstawiane jest ono obecnie wieloaspektowo. Jak wspomniano już wyżej, w rozważaniach nad bezpieczeństwem nawiązuje się dzisiaj do jego pozytywnego (budowanie pewności istnienia, zdolność do kształtowania optymalnych warunków rozwoju) i negatywnego (brak zagrożeń) aspektu. Ponadto, uwzględniając fakt, iż zagrożenia mogą pochodzić zarówno z otoczenia zewnętrznego, jak i z wewnętrznej sfery podmiotu, wskazuje się dzisiaj na zewnętrzny i wewnętrzny aspekt bezpieczeństwa¹⁷. We współczesnych analizach powyższego procesu wskazuje się również na jego obiektywny i subiektywny aspekt. Przez aspekt obiektywny rozumie się najczęściej fakt rzeczywistego występowania lub braku czynników stanowiących potencjalne i realne zagrożenie określonego podmiotu, z kolei aspekt subiektywny odnosi się do sfery świadomości jednostkowej i zbiorowej tegoż podmiotu oraz sposobu percepcji i oceny przez niego zjawisk mogących stanowić dla niego zagrożenie¹⁸. Nie sposób pominąć też aspektu statycznego i dynamicznego. Bezpieczeństwo w ujęciu statycznym oznacza sytuację, stan, w jakim znajduje się podmiot, z kolei w dynamicznym – sekwencję zmieniających się stanów bezpieczeństwa powstałą w wyniku działania sił niezależnych od podmiotu lub jego własnych starań zmierzających do wyeliminowania zagrożeń oraz budowania poczucia pewności zaspokojenia własnych potrzeb i osiągnięcia własnych celów. To zaś oznacza, że bezpieczeństwo jest zmienne w czasie,

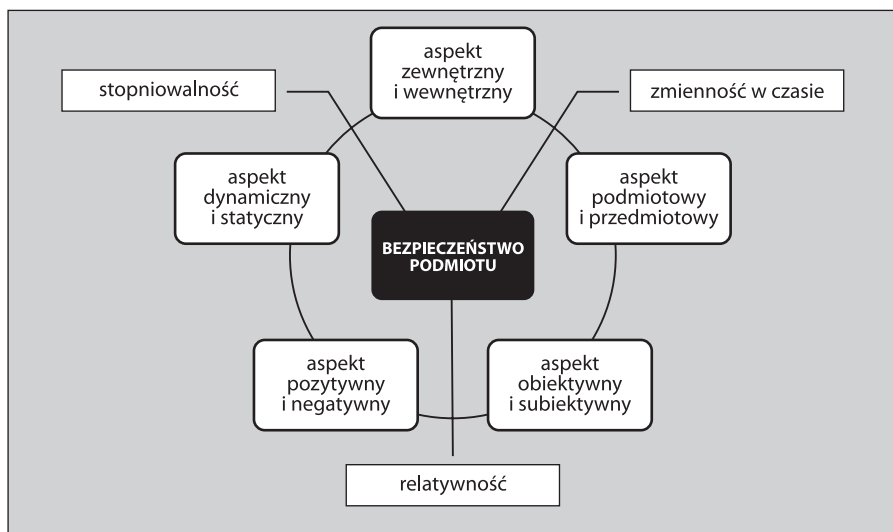
15 M. Brzeziński, *Kategoria bezpieczeństwa...*, s. 28.

16 Por. R. Zięba, *Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1989, nr 10, s. 49; *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008, s. 15.

17 Zob. M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne państw...*, s. 20.

18 Por. *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, red. D.B. Bobrow, E. Haliżak, R. Zięba, Warszawa 1997; M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne państw...*

stopniowalne (możliwe jest osiągnięcie różnych stanów bezpieczeństwa) oraz relatywne (zależne od układu sił między podmiotami i zachodzących w ramach samego podmiotu procesów)¹⁹. Wreszcie bezpieczeństwu przypisuje się aspekt podmiotowy i przedmiotowy. We współczesnych analizach rozróżnia się podmiot i obiekt bezpieczeństwa. Terminem obiekt bezpieczeństwa określa się z reguły jednostkę lub zbiorowość, o której bezpieczeństwo chodzi, która nie podejmuje samodzielnych działań na rzecz swojego bezpieczeństwa w odróżnieniu od podmiotu, który traktowany jest jako jednostka lub zbiorowość bezpośrednio działająca na rzecz swojego bezpieczeństwa w określonym środowisku²⁰.

Ryc. 1. Wieloaspektowość i zasadnicze cechy bezpieczeństwa

Źródło: A. Urbanek, *Bezpieczeństwo narodowe – podstawowe kategorie terminologiczne i ich klasyfikacja*, [w:] *Wybrane problemy bezpieczeństwa. Teoria, strategia, system*, red. A. Urbanek, Słupsk 2012

Taki wieloaspektowy i wielowymiarowy sposób postrzegania i analizy bezpieczeństwa (ryc. 1) nie ułatwia sformułowania prostej, uniwersalnej i powszechnie akceptowalnej definicji. W polskiej literaturze warto jednak zwrócić uwagę na dwie definicje mające istotny wpływ na teorię i praktykę bezpieczeństwa. Autorem pierwszej z nich jest R. Zięba. Według niego bezpieczeństwo w znaczeniu ogólnym można określić jako pewien stan, czyli „pewność istnienia i przetrwania, posiada-

¹⁹ Zob. R. Zięba, *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe...*, s. 7; M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne państw...*, s. 21.

²⁰ M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne państw...*, s. 21.

nia oraz funkcjonowania i rozwoju podmiotu. Pewność jest wynikiem nie tylko braku zagrożeń (ich niewystępowania lub wyeliminowania), ale także powstaje wskutek kreatywnej działalności danego podmiotu i jest zmienna w czasie, czyli ma naturę procesu społecznego²¹.

Drugą, ważną szczególnie dla praktyki polityki bezpieczeństwa, definicję sformułował S. Koziej. Jego zdaniem, gdy mówimy o bezpieczeństwie danego podmiotu w sensie praktycznym, traktujemy go jako proces, czyli „tę dziedzinę jego aktywności, która zmierza do zapewnienia możliwości przetrwania, rozwoju i swobody realizacji własnych interesów w konkretnych warunkach, poprzez wykorzystywanie okoliczności sprzyjających (szans), podejmowanie wyzwań, redukcja ryzyka oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu i jego interesów²². Podmiotem bezpieczeństwa mogą być, w rozumieniu twórcy definicji, wszystkie podmioty mające własne interesy i wyrażające ambicje realizacji tych interesów²³.

Warto też zwrócić uwagę na definicję zaproponowaną przez L. F. Korzeniowskiego. Jego zdaniem bezpieczeństwo jest „zdolnością do kreatywnej aktywności podmiotu i oznacza stan obiektywny polegający na braku zagrożenia, odczuwany subiektywnie przez jednostki i grupy²⁴.

Powyższe definicje rozpatrywane z osobna nie wyjaśniają do końca złożoności bezpieczeństwa, ale znajdują się w nich elementy, które po głębszej analizie i właściwej interpretacji pozwalają lepiej zrozumieć jego istotę.

Po pierwsze, pojawia się w nich stwierdzenie, że bezpieczeństwo jest pewnym stanem odczuwanym przez podmiot, zatem ma wymiar subiektywny. Jednakże o stanie bezpieczeństwa nie możemy wnioskować jedynie na podstawie subiektywnych odczuć podmiotu, bowiem można mieć poczucie bezpieczeństwa, obiektywnie znajdując się w niebezpieczeństwie (np. pomimo iż toczy się wojna, ktoś może czuć się bezpiecznie). Poczucie bezpieczeństwa nie informuje nas przez to o obiektywnych zagrożeniach. W tym miejscu warto przybliżyć analityczny model bezpieczeństwa zaproponowany przez D. Freia, który pozwala na wyjaśnienie tych nieścisłości. Uwzględniając możliwość zaistnienia rozbieżności między realnym stanem bezpieczeństwa danego podmiotu a jego percepcją tego stanu, wskazał on, że o bezpieczeństwie danego podmiotu można mówić jedynie w sytuacji, gdy nie występują żadne rzeczywiste czynniki stanowiące dla niego zagrożenie, a równo-

21 R. Zięba, *Pozimmnowojenny paradygmat bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie...*, s. 16.

22 S. Koziej, *Między piekłem a rajem. Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku*, Toruń 2006, s. 7.

23 Interesy danego podmiotu rozumiane są w tym wypadku jako wyraz jego tożsamości, wyznawanych wartości, historycznego dorobku i tradycji, bieżących potrzeb, dążeń i aspiracji przyszłościowych podmiotu. Stąd też zdaniem S. Kozieja możemy mówić o dwóch kategoriach interesów: interesach żywotnych (dotyczących istnienia podmiotu, przetrwania w określonych warunkach) oraz drugorzędnych (związanych z jakością owego istnienia, trwania), tamże s. 7, 10.

24 L.F. Korzeniowski, *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, Kraków 2008, s. 55; L.F. Korzeniowski, *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa 2012, s. 76.

częściej podmiot ten właściwie postrzega i ocenia rzeczywistość (czyli podmiot odczuwa stan bezpieczeństwa – aspekt subiektywny, a w jego otoczeniu brak jest czynników będących dla niego źródłem zagrożenia – aspekt obiektywny)²⁵. Można przez to przyjąć istotną z perspektywy dalszych rozważań tezę, że bezpieczeństwo jest pewnym obiektywnym stanem braku czynników mogących stanowić zagrożenie, odczuwanym przez podmiot jako pewność istnienia i przetrwania, posiadania, funkcjonowania i rozwoju.

Po drugie, w powyższych definicjach pojawia się stwierdzenie, że bezpieczeństwo jest przejawem aktywności podmiotu i podejmowanych przez niego działań. Niemniej jednak musimy mieć świadomość, że stan bezpieczeństwa nie zależy wyłącznie od działań podejmowanych przez sam podmiot. Podmiot funkcjonuje bowiem w określonym środowisku przyrodniczym, kulturowym i społecznym, które może być z jednej strony źródłem zagrożeń, ale z drugiej to w środowisku społecznym podejmowane są pewne działania mające zapewnić podmiotowi bezpieczeństwo. Jako przykład można podać fakt, iż człowiek funkcjonuje w rodzinie i jest obywatelem państwa. Zarówno rodzina, jak i instytucja państwa mają mu zapewnić bezpieczeństwo, co wynika z wypełniania przez nich zasadniczych funkcji. Zatem stan bezpieczeństwa odczuwany przez podmiot jest wypadkową podejmowanej przez niego działalności oraz działań na rzecz bezpieczeństwa podejmowanych przez jego otoczenie społeczne (uwzględniając powyższe można zgodzić się z tezą R. Zięby, że bezpieczeństwo ma naturę procesu społecznego).

Po trzecie, bezpieczeństwo jest stanem pozytywnie wartościowanym przez podmiot, gdyż jest warunkiem jego pewności istnienia i przetrwania, ale decyduje też o jego normalnym funkcjonowaniu w środowisku oraz stwarza mu warunki do rozwoju. Zatem bezpieczeństwo przedstawia dla podmiotu istotną wartość, dzięki czemu może on właściwie oceniać, interpretować i odczuwać zagrożenie, a także ustalać priorytety i dokonywać wyboru sposobu działania w sytuacji niebezpieczeństwa. W tym ujęciu bezpieczeństwo staje się motywem działania podmiotu, stąd też należy je rozpatrywać jako potrzebę.

Po czwarte, aktywność podmiotu w zakresie bezpieczeństwa sprowadza się przede wszystkim do przeciwdziałania (unikania, zapobiegania i przeciwstawiania się) różnego rodzaju zagrożeniom. Musimy mieć świadomość, że zagrożenia są wielowymiarowe, wszechobecne i powszechne, czyli są nie tylko złożonymi zjawiskami, ale występują wszędzie i mogą się pojawić w każdym momencie, a także dotyczą każdego podmiotu²⁶. Powoduje to, że podmiot musi być w każdej chwili gotowy do stawienia czoła różnego rodzaju zagrożeniom. Można zatem przyjąć ko-

25 Por. K. Żukrowska, *Globalizacja jako determinanta nowego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] *Globalna gospodarka – lokalne społeczeństwa. Świat u progu XXI wieku*, red. J. Osiński, Warszawa 2001, s. 248–249.

26 Szerzej na temat istoty zagrożeń: A. Urbanek, *Wyzwania i zagrożenia bezpieczeństwa narodowego*, [w:] *Wybrane problemy bezpieczeństwa. Teoria, strategia, system...*

lejną tezę, że stan bezpieczeństwa jest uzależniony od charakteru i zakresu działań podejmowanych przez podmiot w celu przeciwdziałania (unikania, zapobiegania, przeciwstawiania się) różnego rodzaju zagrożeniom.

Reasumując dotychczasowe rozważania można przyjąć, że bezpieczeństwo jest pewnym obiektywnym stanem odczuwanym jako pewność istnienia, przetrwania i posiadania, funkcjonowania i rozwoju podmiotu, pozytywnie przez niego wartościowanym i będącym wynikiem jego aktywności oraz działań podejmowanych na rzecz bezpieczeństwa przez jego otoczenie społeczne, ukierunkowanych na przeciwdziałanie (unikanie, zapobieganie, przeciwstawianie się) różnego rodzaju realnym i potencjalnym zagrożeniom zarówno dla niego samego, jak i jego interesów. Bezpieczeństwo stanowi istotną wartość dla podmiotu, jest też potrzebą o charakterze podmiotowym i egzystencjalnym, a tym samym ważnym motywem działań podejmowanych przez podmiot w celu jej zaspokojenia i osiągnięcia tym samym stanu poczucia bezpieczeństwa.

2.2. Bezpieczeństwo jako wartość

Jak twierdzi J. Koziński: „Człowiek – jako samodzielny podmiot – nie tylko gromadzi i organizuje wiedzę o przyrodzie, kulturze, grupach ludzkich i własnym »ja«, ale również wartościuje rzeczy, dzieła literackie, instytucje społeczne czy swoje osiągnięcia zawodowe. Zatem nie tylko opisuje świat, ale również go ocenia. Formuluje sądy i przekonania o wartości indywidualnej (walencji, użyteczności, znaczeniu) przedmiotów i zdarzeń”²⁷. Pojęcie wartości ma doniosłe znaczenie dla zrozumienia mechanizmów ludzkiego myślenia i działania, ale przede wszystkim pozwala wyjaśnić, dlaczego jednostka dąży do pewnych stanów (np. stanu bezpieczeństwa) i jednocześnie unika innych (np. zagrożeń).

Bezpieczeństwo jest istotną wartością dla człowieka, stąd też należy poddawać je analizie aksjologicznej, gdyż, jak twierdzi F. Znaniecki, wartości to zjawiska mające aksjologiczne znaczenie²⁸. W najprostszym, encyklopedycznym ujęciu, wartości traktuje się jako kategorię aksjologiczną oznaczającą wszystko to, co cenne i godne pożądania, co stanowi cel ludzkich dążeń²⁹. Tak rozumiane wartości są kategorią interdyscyplinarną analizowaną na gruncie filozofii, socjologii oraz psychologii.

W ujęciu filozoficznym wartości ujmowane są przedmiotowo i z reguły odnosi się je do określonych rzeczy. J. Tischner zagadnienie to rozpatruje w odniesieniu do rzeczy, której „przysługują” jakieś wartości i w odniesieniu do człowieka, który przeżywa jakieś wartości czy też myśli według wartości³⁰. W pierwszym przy-

27 J. Koziński, *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Warszawa 1995, s. 216.

28 F. Znaniecki, *Wstęp do socjologii*, Poznań 1922, podaje za: L.F. Korzeniowski, *Podstawy nauk o bezpieczeństwie...*, s. 120.

29 Zob. encyklopedia.pwn.pl/haslo/3994143/wartosc.html, (30.01.2013).

30 J. Tischner, *Myślenie według wartości*, Kraków 1982, s. 483.

padku podkreśla, że świat człowieka jest światem wartości, zawiera w sobie coś, co jest lepsze, gorsze lub najgorsze, a więc jest wartościowane przez człowieka. Przez to świat jest hierarchicznie uporządkowany, w którym sprawy, przedmioty i ludzie układają się według mniej lub bardziej trwałego ładu hierarchicznego. Świat oczyszczony z wartości, w pełni zobiektywizowany nie byłby naszym światem, bo gdyby wszystko stało się nagle dla kogoś obojętne, pytalibyśmy z niepokojem, co dzieje się z tym człowiekiem³¹.

Filozoficzne wywody J. Tischnera, jakkolwiek przedstawione w sposób bardzo syntetyczny, prowadzą do istotnych konkluzji: wartości są ważnym elementem życia społecznego człowieka, pozwalając mu ocenić, co jest dla niego ważne, a co obojętne, co dobre, a co złe, co bezpieczne, a co niebezpieczne. Pozwalają więc na uniknięcie wielu zagrożeń, a samo bezpieczeństwo, jako stan wartościowany pozytywnie przez człowieka, jest dla niego czymś niezmiernie cennym, do czego dąży w toku swojego działania.

W ujęciu socjologicznym wartości określa się jako przedmioty i przekonania o nienormatywnym charakterze, determinujące przeżycia psychiczne i działania jednostek, grup społecznych lub całego społeczeństwa. Egzemplifikacją takiego podejścia jest definicja J. Szczepańskiego, który przyjmuje, że wartość to „dowolny przedmiot materialny lub idealny, idea lub instytucja, przedmiot wyimaginowany lub rzeczywisty, w stosunku do którego jednostki lub zbiorowości przyjmują postawę szacunku, przypisują mu ważną rolę w życiu i dążenia do jego osiągnięcia odczuwają jako przymus”³². Interpretacja socjologiczna, zdaniem A. Kłoskowskiej, jest przesłanką do przyjęcia racjonalnej koncepcji wartości, a więc do uznania, że wartości są przedmiotem odniesienia ludzkich postaw i działań określanych jako wartościujące³³. Zdaniem L. F. Korzeniowskiego, stanowisko racjonalne polega na przekonaniu, że wartość jest wynikiem stosunku podmiotu (doznającego i aktywnego) wobec pewnych przedmiotów świata zewnętrznego. Przez to wartość może być pojmowana jako:

- zasada wyboru i sposobu wartościowania przedmiotów,
- jako proces odniesienia wobec nich,
- jako przedmiot wartościowany ze względu na ów proces³⁴.

W ujęciu socjologicznym akcentuje się ponadto związek wartości z przestrzenią społeczną (czynnikami natury społecznej), czego przykładem jest koncepcja A. Wallisa. Umieścił on poczucie fizycznego i psychicznego bezpieczeństwa bądź poczucie zagrożenia wśród wartości sytuacyjnych przestrzeni społecznej, w której pojawiają się charakterystyczne dla niej konflikty i zagrożenia. Owa

31 Szerzej: L.F. Korzeniowski, *Podstawy nauk o bezpieczeństwie...*, s. 121-122.

32 Por. J. Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa 1972.

33 Por. A. Kłoskowska, *Socjologia kultury*, Warszawa 1983, s. 174.

34 L.F. Korzeniowski, *Podstawy nauk o bezpieczeństwie...*, s. 120.

przestrzeń społeczna stanowi użytkowany i kształtowany przez jednostkę obszar, w oparciu o który tworzy ona swój system wiedzy, wyobrażeń, wartości i reguł zachowania, przez co w pierwszej kolejności z nim się identyfikuje³⁵.

W pracach psychologicznych podkreśla się z kolei wpływ wartości na ludzkie sądy i zachowania, zwracając ponadto uwagę na fakt, że są ważnym elementem podejmowania decyzji czy dokonywania innych wyborów. Wartości odpowiadają zatem na pytanie, jak należy postępować, do czego dążyć, co jest najbardziej pożądane z indywidualnego i społecznego punktu widzenia. Według M. Rokeacha wartości są to „trwałe przekonania, że określony sposób postępowania lub stan końcowy jest osobiście lub społecznie bardziej pożądany niż przeciwny sposób postępowania czy stan końcowy”³⁶. C. Matuszewicz zwraca z kolei uwagę, że wartości w psychologii to obiekt pożądania, czynnik selekcji motywów i kryterium wyborów celów działania i środków ich realizacji³⁷. Zgodnie z założeniami psychologii poznawczej człowiek, który orientuje się w środowisku przyrodniczym i społeczno-kulturowym, ale który jednocześnie nie jest w stanie go ocenić, nie jest sprawcą zdolnym do samodzielnego działania³⁸.

We współczesnych pracach naukowych wyróżnia się różne kategorie wartości. M. Rokeach wyodrębnia ich dwa rodzaje: ostateczne i instrumentalne. Pierwsze z nich określają stany końcowe czy cele działania i zalicza się do nich piękno, równość, wolność, szczęście itp. Drugie z kolei wyznaczają sposoby i środki działania i zalicza się do nich: ambicję, zdolności, odwagę i inne. Każdy z tych rodzajów wartości dzieli się z kolei na wartości osobiste i społeczne. Przykładem wartości osobistych jest zdrowie, zdolności, a wartości społecznych – przyjaźń, braterstwo, pokój na świecie³⁹. J. Sztumski dzieli wartości na trzy grupy: podstawowe (czyli właściwe dla danego systemu społecznego), wtórne (wynikające z podstawowych i będące ich rozwinięciem i konkretyzacją) oraz indywidualne (będące wytworem pojedynczych ludzi). Z kolei Z. Cackowski wymienia dwie kategorie wartości: uniwersalne i partykularne⁴⁰. Na szczególną uwagę zasługują wartości uniwersalne, do których zaliczyć można wartości narodowe. Wartości uniwersalne są silnie zakorzenione w tradycji humanistycznej i świadomości społecznej, głównie z uwagi na ich powszechność i trwałość. Zalicza się do nich między innymi: prawo do życia i wolności, podmiotowość i tożsamość człowieka, swobody obywatelskie, życie

35 Por. A. Wallis, *Przestrzeń jako wartość*, [w:] *Naród – kultura – osobowość*, red. A. Kłosowska i in., Wrocław 1983, s. 629-638; L.F. Korzeniowski, *Podstawy nauk o bezpieczeństwie...*, s. 124-125.

36 M. Rokeach, *The nature of human values*, London 1973, s. 5, podają za: T. Mądrzycki, *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany. Nowe podejście*, Gdańsk 1996, s. 107.

37 Szerzej: C. Matuszewicz, *Psychologia wartości*, Warszawa 1975.

38 J. Koziński, *Koncepcje psychologiczne człowieka...*, s. 217.

39 M. Rokeach, *The nature of human values...*, podają za: T. Mądrzycki, *Osobowość jako system...*, s. 107-108.

40 Por. J. Sztumski, *Spoleczeństwo i wartości*, Katowice 1992; Z. Cackowski, *Zasada a posłuszeństwo*, Warszawa-Lublin 1994, podają za: K. Denek, K. Przyszczypkowski, R. Urbański-Korż, *Aksjologiczne podstawy edukacji*, Poznań-Toruń 2001, s. 61.

wolne od zagrożeń wojną, demokrację, pluralizm, godziwy poziom życia, rodzinę czy zdrowie. A. Kłoskowska zaproponowała natomiast typologię odnoszącą się do sposobu istnienia wartości w psychospołecznym i socjologicznym aspekcie, obejmującą następujące typy⁴¹:

- 1) wartości obiektywne (witalne), obejmujące elementy świata przyrody i kultury, które są korzystne dla człowieka i działają na niego niezależnie od jego świadomości, motywacji i postaw;
- 2) wartości uznawane (godne pożądania), wyrażające się w sądach o wartości, w normach i innego rodzaju deklaracjach wartości;
- 3) wartości odczuwane, czyli wyobrażenia przedmiotów lub rzeczy odczuwane jako wartości dodatnie bądź ujemne, tzn. atrakcyjne lub repulsywne;
- 4) wartości realizowane.

W zależności od tego, jakie rzeczy, zdarzenia czy poglądy są szczególnie wartościowe dla człowieka, można wyróżnić kilka kategorii ludzi, u których wartości tworzą specyficzne układy hierarchiczne – systemy wartości. Systemy wartości są ważnym regulatorem ludzkiego zachowania, ale też wypełniają treścią i różnicują indywidualny zakres potrzeb człowieka, w tym potrzeby bezpieczeństwa. Dla niektórych ludzi ważne są bowiem dobra konsumpcyjne, dla innych władza, jeszcze dla innych wiedza. Niemożność zaspokojenia tych potrzeb rodzi lęk, obawę, frustrację i wpływa na negatywne wartościowanie poczucia bezpieczeństwa. J. Koziński wskazuje na pięć kategorii hierarchii (systemów) wartości i nadaje im śladem innych autorów nazwy antyczne, zwiększając tym samym plastyczność ich opisu⁴²:

1. Wartości dionizyjskie, charakteryzujące ludzi ceniących sobie takie dobra, jak konsumpcja, komfort i wygodne życie.
2. Wartości heraklesowe, które występują u ludzi dążących do władzy, dominacji nad innymi ludźmi, do zdobycia sławy i pieniędzy.
3. Wartości prometejskie, pojawiające się wśród ludzi widzących siebie jako członków wspólnoty, podejmujących często działania altruistyczne i prospołeczne.
4. Wartości apollińskie, charakteryzujące ludzi przypisujących twórczości, poznaniu świata oraz rozwojowi nauki i sztuki najwyższe znaczenie.
5. Wartości sokratyczne, zgodnie z którymi najwyższym dobrem człowieka staje się poznawanie i rozumienie samego siebie i doskonalenie własnej osobowości.

O ile w koncepcjach socjologicznych podkreśla się znaczenie czynników społecznych (przestrzeni społecznej) w kształtowaniu systemu wartości, to w koncepcjach psychologicznych wskazuje się na doświadczenie gatunkowe i osobni-

41 A. Kłoskowska, *Socjologia kultury...*, s. 184.

42 J. Koziński, *Koncepcje psychologiczne człowieka...*, s. 223-225.

cze jako podstawowe źródła wartości i norm regulujących ludzkie zachowanie. Pierwsze z nich stanowi doświadczenie innych ludzi, często wielu pokoleń, zdobyte w interakcjach społecznych w trakcie zaspokajania potrzeb. Doświadczenie to jest przekazywane jednostce w drodze socjalizacji. Drugim źródłem jest doświadczenie własne, nabywane w podobny sposób, jak nabywały je poprzednie pokolenia. T. Mądrzycki twierdzi, iż istnieją obiektywne podstawy, „aby sądzić, że wartości przyjęte od innych w procesie socjalizacji w mniejszym stopniu wpływają na zachowanie jednostki niż wartości ukształtowane w wyniku jej własnych doświadczeń”⁴³.

Analizując istotę wartości, warto jeszcze zwrócić uwagę na to, jakie pełnią funkcje. Z psychologicznego punktu widzenia przypisuje się im następujące funkcje:

1. Wartości regulują zaspokajanie potrzeb. Zazwyczaj potrzeby określają w znaczeniu ogólnym to, co jest ważne dla życia i prawidłowego funkcjonowania jednostki, z kolei wartości dookreślają potrzeby, są niekiedy ich źródłem, ale wyznaczają także sposób ich zaspokojenia;
2. System wartości wpływa na wybór odległych celów i sposobów ich realizacji, zatem wpływa na plany życiowe jednostki;
3. Wartości wpływają także na samoocenę podmiotu, ale mają też wpływ na spostrzeganie innych osób, różnych grup społecznych i instytucji⁴⁴;
4. Wartości pozwalają zdobyć człowiekowi orientację w świecie zewnętrznym i wewnętrznym, zrozumieć rzeczywistość, odróżnić rzeczy dobre od złych, bezpieczne od niebezpiecznych itp.⁴⁵

Każda z definicji i sposobu ujmowania czy kategoryzacji wartości niesie ze sobą część prawdy. Wzięte razem lepiej rysują problem bezpieczeństwa jako wartości istotnej dla człowieka. Bezpieczeństwo jako wartość oznacza bowiem spokój, pewność, niezawodność, perspektywę lepszego jutra, jest więc wartością ważną z perspektywy istnienia, posiadania i funkcjonowania podmiotu. Bezpieczeństwo dookreśla potrzeby podmiotu, wyznaczając jednocześnie sposoby ich zaspokojenia oraz wpływa na wybór celów istotnych z perspektywy osiągnięcia założonego stanu bezpieczeństwa i środków ich realizacji. Pozwala również zdobyć człowiekowi orientację w świecie zewnętrznym i wewnętrznym, zrozumieć rzeczywistość, odróżnić rzeczy bezpieczne od niebezpiecznych, identyfikować i oceniać zagrożenia. Bezpieczeństwo jako wartość ma charakter obiektywny, powszechny, podstawowy i uniwersalny.

43 T. Mądrzycki, *Osobowość jako system...*, s. 109.

44 Tamże, s. 108-109.

45 J. Koziński, *Koncepcje psychologiczne człowieka...*, s. 225-226.

2.3. Bezpieczeństwo jako potrzeba

Jak wspomniano wcześniej, wartości odgrywają nadrzędną rolę w stosunku do potrzeb. Potrzeby są z kolei niezaprzeczalnym źródłem aktywności podmiotu. Definiuje się je najczęściej na gruncie psychologii, ich punktem odniesienia jest człowiek i uznaje się je za wymogi, spełnienie których jest niezbędne do kontynuacji życia, rozwoju i prawidłowego funkcjonowania osobnika⁴⁶ lub też jako występujący u jednostek brak czegoś, co w związku ze strukturą organizmu, indywidualnym doświadczeniem oraz miejscem społecznym jednostki jest niezbędne do utrzymania jej przy życiu, umożliwienia rozwoju, zachowania gatunku, otrzymania określonej roli społecznej⁴⁷.

W naukach o bezpieczeństwie często nawiązujemy do teorii potrzeb A. Masłowa, głównie z uwagi na fakt, iż w swojej koncepcji wyraźnie wskazał na potrzebę bezpieczeństwa jako jedną z głównych kategorii potrzeb. W psychologii potrzeby dzieli się najogólniej na dwie kategorie, uwzględniające ich etiologię. Pierwszą grupę stanowią potrzeby biologiczne, a więc potrzeby wrodzone, których źródłem jest struktura biologiczna organizmu i które muszą być zaspokojone w celu utrzymania jego życia, zapewnienia rozwoju i równowagi. Zalicza się do nich między innymi potrzeby: snu, pokarmu, oddychania, wydalania produktów przemiany materii, prokreacji itp. Druga kategoria to potrzeby warunkowane psychologiczną strukturą osobowości i wynikające z doświadczeń człowieka dotyczących zarówno świata fizycznego, jak i społecznego. Określa się je często jako potrzeby społeczne i zalicza się do nich potrzeby: akceptacji, konformizmu, afiliacji, altruizmu, władzy, majątku, sławy, a także cały szereg potrzeb poznawczych.

Wspomniany już A. Masłowski stworzył pierwszą kompleksową teorię dotyczącą potrzeb ludzkich, która pomimo wielu krytycznych głosów znajduje często zastosowanie do analizy ludzkich zachowań. W swojej teorii dokonał on podziału potrzeb w sposób hierarchiczny. Jego zdaniem owa hierarchia decyduje o kolejności ich zaspokajania, przy czym potrzeby zajmujące wyższą pozycję w hierarchii aktywizują się dopiero wówczas, gdy zaspokojone zostają potrzeby niższego rzędu. A. Masłowski dzieli potrzeby na dwie klasy.

Klasę I stanowią potrzeby wynikające „z braku” czegoś, silnie odczuwane przez człowieka. W tej kategorii wymienia on cztery grupy:

1. Potrzeby fizjologiczne, czyli pokarmowe, bytowe, seksualne itd.
2. Potrzeby bezpieczeństwa, które ujawniają się w sytuacji, gdy przeżywamy ból, chorobę, doświadczamy wojny, kiedy zatracamy pewność co do swojej przyszłości.
3. Potrzeby przynależności i miłości, które skłaniają ludzi do nawiązywania

⁴⁶ T. Mądrycki, *Osobowość jako system...*, s. 28.

⁴⁷ *Spółczesność i polityka. Podstawy nauk politycznych*, red. K.A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski, Warszawa 2003, s. 57.

bliskich, przyjaznych kontaktów z innymi ludźmi, rozbudzają przyjaźń i miłość.

4. Potrzebę uznania, która wynika z naturalnego dążenia człowieka do wzbudzania uznania i szacunku ze strony innych osób, stanowiącą podstawę samooceny i wiary w siebie oraz przekonania, że jest się potrzebnym dla innych.

Klasę II stanowią potrzeby, których realizacja ma służyć wzrostowi jednostki i jego rozwojowi. Są to więc potrzeby samourzeczywistnienia i samorealizacji. Do tej kategorii A. Maslow zalicza dwie grupy:

1. Potrzeby wiedzy i rozumienia, przejawiające się między innymi w tym, że jednostka poszukuje i gromadzi informacje z czystej ciekawości, z chęci poznania i zrozumienia istoty rzeczy czy zjawisk.
2. Potrzeby estetyczne, wyrażające się dążeniami jednostki do pozytywnych wzruszeń i przeżyć, których poszukiwać będzie w nauce, sztuce, literaturze, mass mediach itp.⁴⁸

Potrzeby fizjologiczne są zdaniem Maslowa najsilniejsze ze wszystkich. Jeżeli któraś z nich jest niezaspokojona, to wszystkie inne potrzeby i zainteresowania zostają zepchnięte na dalszy plan. Jest nią wypełniona cała świadomość jednostki. Na przykład człowiek głodujący myśli, śni i marzy o jedzeniu, a pożywienie staje się dla niego najwyższą wartością. Ale kiedy potrzeby fizjologiczne zostają zaspokojone, do głosu dochodzą potrzeby bezpieczeństwa – uwolnienia od strachu, lęku, chaosu, potrzeba stabilizacji, opieki, porządku, prawa, ograniczeń itp. Potrzeby te, podobnie jak potrzeby fizjologiczne, mobilizują wszystkie funkcje organizmu i ukierunkowują działanie człowieka na ich zaspokojenie. W swojej koncepcji Maslow zakłada, że u zdrowych osób, normalnie funkcjonujących w społeczeństwie, potrzeby te rzadko stają się dominujące i dochodzą do głosu w sytuacjach ekstremalnych, takich jak wojna, choroba, katastrofy naturalne, zamęt społeczny czy kryzys ekonomiczny⁴⁹. Sama potrzeba bezpieczeństwa staje się dominująca w sytuacjach ekstremalnych zagrożeń, niemniej jednak należy mieć świadomość, że niezaspokojenie każdej z potrzeb może wzbudzać u człowieka frustrację, niepokój, lęk czy obawę, zatem wpływać na poziom poczucia bezpieczeństwa czy poczucia zagrożenia.

Maslow w swojej koncepcji podkreśla, że pokojowe, sprawnie funkcjonujące państwo, trwałe społeczeństwo zapewnia zwykle swoim członkom wystarczające poczucie bezpieczeństwa, chroniąc przed dzikimi zwierzętami, krańcowymi zmianami temperatur, różnymi zjawiskami przestępczymi⁵⁰. Ale z drugiej strony

48 Szerzej: A.H. Maslow, *Motywacja a osobowość*, przekł. P. Sawicka, Warszawa 1990.

49 Zob. T. Mądrzycki, *Osobowość jako system...*, s. 31-32.

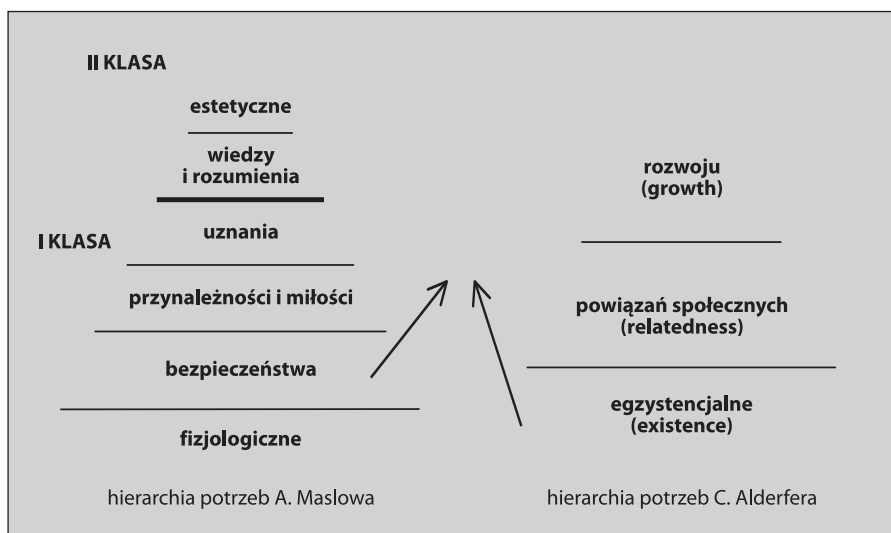
50 Szerzej: A.H. Maslow, *Motywacja a osobowość...*, s. 80.

niezaspokojenie potrzeb fizjologicznych i bezpieczeństwa powoduje brak odczuwania przez człowieka potrzeb wyższych, a przecież dążenie do ich zaspokojenia ma istotne znaczenie ze społecznego punktu widzenia. Na przykład ludzie, którzy mają zaspokojone podstawowe potrzeby, poszukując miłości i uznania społecznie rozwijają zwykle takie cechy, jak lojalność, życzliwość, świadomość obywatelska itp., stając się jednocześnie lepszymi rodzicami, urzędnikami czy obywatelami⁵¹.

Drugą teorią, do której sięgamy w naukach o bezpieczeństwie jest koncepcja C. Alderfera. Podzielił on potrzeby na trzy kategorie:

- egzystencjalne (existence) dotyczące przetrwania (odpowiednik potrzeb fizjologicznych i bezpieczeństwa Masłowa);
- powiązań społecznych (relatedness) związane z rolą stosunków interpersonalnych;
- rozwoju (growth) wynikające z dążenia do samorealizacji.

Alderfer w przeciwieństwie do Masłowa podkreślał, że gdy wyższe potrzeby nie są zaspokajane, powracają te niższe. A więc raz zaspokojona potrzeba nie traci zdolności do motywowania ludzkich zachowań. Ludzie zatem nie wznoszą się stale w hierarchii potrzeb, ale przesuwiają się w różne strony, w zależności od czasu, miejsca i sytuacji. Hierarchizację potrzeb według powyższych koncepcji przedstawia rycina 2.

Ryc. 2. Bezpieczeństwo człowieka w teorii A. Masłowa i C. Alderfera

Źródło: opracowanie własne

⁵¹ Tamże, s. 153.

Reasumując dotychczasowe rozważania można przyjąć, że potrzeby bezpieczeństwa to wymogi, spełnienie których jest niezbędne dla trwania, funkcjonowania i rozwoju podmiotu, a przede wszystkim jego ochrony i obrony przed różnego rodzaju zagrożeniami. Potrzeby bezpieczeństwa należą do kategorii potrzeb podstawowych i egzystencjalnych. Ich niezaspokojenie destabilizuje zachowania człowieka i grup społecznych. Stan ten może wywołać frustrację, lęk, obawę przed przyszłością, destabilizując nie tylko aktualne zachowania i działania jednostki i grup społecznych, ale również proces ich rozwoju. Zdaniem J. Kukułki niezaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa wyrządza szkody jednostce lub grupie ludzkiej, gdyż destabilizuje ich tożsamość i funkcjonowanie, co wywołuje tendencję do zmiany istniejącego stanu rzeczy, do oporu wobec niekorzystnych zmian w sferze zewnątrzpodmiotowej i do stosowania środków ochronnych, mogących przywrócić im poczucie bezpieczeństwa⁵².

2.4. Pojęcie, struktura i rodzaje poczucia bezpieczeństwa

Termin poczucie bezpieczeństwa pojawia się nader często w społecznych badaniach nad bezpieczeństwem. Równie często bywa używany do opisu stanu bezpieczeństwa określonych zbiorowości ludzkich. Ale czy informacja, że ponad połowa mieszkańców miasta X czuje się bezpiecznie w miejscu swojego zamieszkania jest wystarczająca, aby na jej podstawie wnioskować, że miasto X jest bezpieczne. Otóż nie, bowiem poczucie bezpieczeństwa odnosi się wyłącznie do jego subiektywnego wymiaru, pomijając często rzeczywiste zagrożenia występujące w otoczeniu przyrodniczym i społecznym człowieka. Aby dokładnie poznać istotę tego procesu, należy przede wszystkim odpowiedzieć sobie na pytanie, czym jest samo poczucie a także, jakiego typu jest to stan psychiczny.

W psychologii pojęcie to jest często używane zamiennie z terminami takimi, jak: uczucie, przeżycie, doznanie, odczuwanie. W określeniach tych wskazuje się na jego subiektywny, podmiotowy i emocjonalny charakter. Jednak pomimo powszechności jego stosowania termin ten nie jest łatwy do konceptualizacji. W popularnym w Polsce *Słowniku psychologicznym* autor hasła „poczucie” sam przyznaje, że nie jest to termin łatwy do określenia i tłumaczy go jako „stan świadomościowy, w którym wiemy że coś jest, coś zachodzi, ale nie potrafimy tego bliżej określić” – i dodaje w dalszej części hasła, że „najczęściej występuje w procesach pamięciowych (p. znaności) i myślowych (p. zgodności lub niezgodności, p. przynależności, p. rozumienia)”⁵³. Z definicji tej wynika, że poczucie jest stanem świadomościowym.

52 J. Kukułka, *Nowe uwarunkowania i wymiary bezpieczeństwa międzynarodowego Polski*, „Więś i Państwo” 1995, nr 1, s. 198-199, podają za: L.F. Korzeniowski, *Podstawy nauk o bezpieczeństwie...*, s. 119.

53 *Słownik psychologiczny*, red. W. Szewczuk, Warszawa 1985, s. 209.

wym, a świadomość wiąże się przecież z myśleniem abstrakcyjnym i posługiwaniem się językiem⁵⁴. W stanie świadomości człowiek „prowadzi” wewnętrzną rozmowę z samym sobą, sięga do pokładów własnej wiedzy i doświadczenia, analizuje i ocenia otaczającą go rzeczywistość, a dzięki mowie jest w stanie zwerbalizować to, co wie i to, co czuje wobec przedmiotu odniesienia (można go zatem badać).

Terminu „poczucie” nie stosuje się wyłącznie w psychologii. Jest to termin powszechnie stosowany w języku potocznym, w którym nadaje się mu często emocjonalne zabarwienie. Mówimy np. „Mam poczucie zagrożenia”, „Mam poczucie satysfakcji”. Zwroty te mają niewątpliwie ładunek emocjonalny i można nawet przyjąć tezę, że używając ich ktoś chce w sposób świadomy poinformować kogoś o swoich uczuciach i doznaniach oraz towarzyszących temu emocjach. W zwrotach mających znaczenie emotywne, dookreślenia poczucia dokonuje się zazwyczaj za pomocą wyrazu użytego w dopełniaczu, np. „Mam poczucie wstydu”, „Mam poczucie winy”. Z analizy języka potocznego wynika, że mamy poczucie, że coś oraz poczucie czegoś. W języku potocznym stosujemy też zwroty, które niosą ze sobą informację o stanie wiedzy podmiotu o przedmiocie odniesienia (w tym wypadku terminu poczucie używamy ze spójnikiem że). Mówimy zatem, że „Mam poczucie, że ktoś mnie śledzi” informując tym samym, że czuję, mam na myśli, że jestem śledzony⁵⁵.

W tym miejscu warto sięgnąć do rozważań na temat poczucia przedstawicieli psychologii opisowej. Fakt, że pojęcie poczucia w ogóle istnieje, znajduje swój wyraz w języku potocznym, w którym się mówi „Mam poczucie wolności”, „Mam poczucie bezpieczeństwa”. Z tego względu poczucie można określić jako zjawisko (fenomen) psychiczne, czyli coś, co jawi się podmiotowi w jego spostrzeżeniu wewnętrznym. Spostrzeżenie wewnętrzne jest nieomyłne i wyklucza wszelką wątpliwość⁵⁶. Uwzględniając powyższe, M. Jarymowicz uważa, że poczucie jest stanem podmiotu niebudzącym wątpliwości. To, że jest ono dostępne doświadczeniu (dokładnie spostrzeżeniu wewnętrznemu), nie przeszkadza wcale, by samo poczucie uznać za pewien sposób doświadczania, co w praktyce oznacza, że mieć poczucie bezpieczeństwa, to w jakiś sposób doświadczać swojego bezpieczeństwa⁵⁷. Poczucie, jak każde inne zjawisko psychiczne, ma swój przedmiot intencjonalny, czyli coś, na co zjawisko jest nakierowane (w naszym przypadku przedmiotem tym jest bezpieczeństwo). Przedmiot intencjonalny nie musi wcale istnieć w rzeczywistości, zawsze jednak jest czymś dla świadomości⁵⁸.

54 Zob. T. Mądrzycki, *Osobowość jako system...*, s. 54-55.

55 Szerzej: T. Grzegorek, *Tożsamość a poczucie tożsamości. Próba uporządkowania problematyki*, [w:] *Tożsamość człowieka*, red. A. Gałdowa, Kraków 2000, s. 63-64.

56 F. Brentano, *Psychologia z empirycznego punktu widzenia*, przekł. W. Galewicz, Warszawa 1999, s. 43. Należy zauważyć, że pogląd o nieomyślności spostrzeżenia wewnętrznego bywa często kwestionowany.

57 T. Grzegorek, *Tożsamość a poczucie tożsamości...*, s. 64.

58 E. Paczkowska-Ługowska, *Psychika i poznanie. Epistemologia Kazimierza Twardowskiego*, War-

Na podstawie dotychczasowych rozważań można stwierdzić, że poczucie jest stanem świadomościowym i zjawiskiem psychicznym, ale wyjaśnienia wymaga jeszcze kwestia, do jakiego rodzaju zjawisk psychicznych należy poczucie. K. Twardowski wyróżnia cztery typy zjawisk psychicznych: 1) wyobrażenia i pojęcia, (w tym tzw. przedstawienia), 2) sądy, 3) uczucia, 4) akty woli. Zdaniem T. Grzegorka istnieje wiele przesłanek do myślenia o poczuciu jako stanie poznawczym i zakwalifikowania go do kategorii sądów⁵⁹. Posiadać poczucie – zgodnie z jego tokiem myślenia – to sądzić. Sądy charakteryzują się bowiem tym, że można je wydawać z rozmaitym przekonaniem. „Mieć poczucie czegoś, to sądzić z niewielkim przekonaniem, że to coś ma miejsce, to »niepewnie« stwierdzać, owo coś istnieje”⁶⁰.

Zatem z perspektywy psychologii opisowej poczucie jako zjawisko psychiczne traktowane jest w kategoriach procesów poznawczych (myślenia), z kolei w języku potocznym często używane jest w zwrotach o charakterze emotywnym. W praktyce jeden sposób ujmowania poczucia nie wyklucza drugiego, bowiem odczucie pewnego stanu może wzbudzać emocje, jakkolwiek mają one charakter wtórny w stosunku do procesów poznawczych i sposobu doświadczania przez podmiot przedmiotu intencjonalnego. Na poczucie należy przez to spojrzeć w sposób holistyczny, uwzględniając jego podmiotowy, subiektywny, poznawczy i emocjonalny aspekt.

Czym zatem jest poczucie bezpieczeństwa? Bezpieczeństwo w sensie psychologicznym należy postrzegać jako swoistą stabilność, równowagę pomiędzy działaniami podejmowanymi w celu przeciwdziałania zagrożeniom a ich obiektywnym poziomem występowania w otoczeniu podmiotu, jako pewność bycia i funkcjonowania w różnych układach interpersonalnych, której podstawą są relacje i interakcje jednostki z jej otoczeniem społecznym i przyrodniczym. Poczucie bezpieczeństwa jest kategorią psychologiczną, jakkolwiek z uwagi na fakt, iż człowiek jest istotą społeczną, wpisaną na stałe w przestrzeń życiową zdominowaną różnymi zależnościami społeczno-kulturowymi, ma również charakter społeczny. Możemy przez to wyróżnić następujące poziomy bezpieczeństwa⁶¹:

- intrapersonalny – wewnętrzny, dotyczy sposobu, w jaki jednostka spostrzega własne bezpieczeństwo,
- interpersonalny – wynika z bezpośredniego kontaktu jednostki z innymi ludźmi,
- grupowy – wynika z relacji jednostki z grupą, a także pomiędzy grupami społecznymi,
- społeczny – dotyczy zbiorowego poczucia bezpieczeństwa.

szawa 1980, s. 97.

59 Szerzej: T. Grzegorek, *Tożsamość a poczucie tożsamości...*, s. 65- 67.

60 Tamże, s. 67.

61 Podają za: E.M. Marciniak, *Psychologiczne aspekty poczucia bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa...*, s. 59.

Zdaniem E. M. Marciniak poszczególne poziomy bezpieczeństwa są wzajemnie powiązane i od siebie zależne, np. poczucie bezpieczeństwa będące rezultatem relacji jednostki z różnymi grupami społecznymi (rodziną, grupą koleżeńską) wpływa w istotny sposób na jej poczucie na poziomie intrapersonalnym. Poczucie bezpieczeństwa definiuje ona jako fizyczne i psychiczne odczuwanie spokoju i pewności, powstałe np. wskutek braku zdarzeń niebezpiecznych, redukcją ryzyka. Ponadto – jej zdaniem – w ujęciu przedmiotowym struktura poczucia bezpieczeństwa jest kształtowana przez dynamiczny układ kilku poczuc⁶².

W tym miejscu dochodzimy do problemu struktury poczucia bezpieczeństwa. Zdaniem Eriksona na zakres poczucia składają się: 1) sposoby doświadczania dostępne introspekcji, 2) sposoby zachowania (się) zauważalne przez innych oraz 3) nieświadome stany wewnętrzne, rozpoznawalne jedynie za pomocą analiz⁶³. Do trzeciej, zaproponowanej przez E. H. Eriksona kategorii, można zatem zakwalifikować te poczucia, które zdaniem E. M. Marciniak należą do struktury poczucia bezpieczeństwa, czyli⁶⁴:

- poczucie poinformowania, które staje się konieczne w sytuacji, gdy człowiek znajduje się w niebezpieczeństwie. Bezpieczeństwo człowieka zależy w dużym stopniu od tego, czy jest nie tylko świadomy, ale czy ma informację o grożącym mu niebezpieczeństwie, bowiem wtedy jest w stanie podjąć adekwatne do zaistniałej sytuacji działania;
- poczucie pewności/stabilizacji (w tym stabilizacji ekonomicznej). Poczucie to polega przede wszystkim na postrzeganiu przez podmiot otaczającej go rzeczywistości jako względnie stałej i przewidywalnej. Pozwala na adekwatne działanie stosownie do dokonanej przez niego oceny sytuacji aktualnej i perspektywicznej;
- poczucie zakotwiczenia w otoczeniu społecznym (poczucie przynależności do wspólnoty społecznej). Poczucie zakotwiczenia wiąże się z przynależnością do określonej grupy społecznej (np. rodziny) i społeczności lokalnej, a także z wynikającym z tego faktu zaufaniem do ludzi i instytucji społecznych. Człowiek może liczyć wtedy na wsparcie emocjonalne, materialne i społeczne. Wyobcowanie prowadzi często do marginalizacji społecznej i zakłócenia poczucia bezpieczeństwa;
- poczucie sprawstwa – wyraża się ono w przekonaniu o posiadanych kompetencjach oraz zaufaniu do własnych zdolności. Człowiek jako sprawca własnego bezpieczeństwa jest w pełni przekonany o tym, że jest w stanie podjąć skuteczne działania, aby zapewnić sobie bezpieczeństwo.

62 Tamże.

63 E.H. Erikson, *Dzieciństwo i społeczeństwo*, przekł. P. Hejmej, Poznań 1997, s. 261.

64 E.M. Marciniak, *Psychologiczne aspekty poczucia bezpieczeństwa...*, s. 60-61.

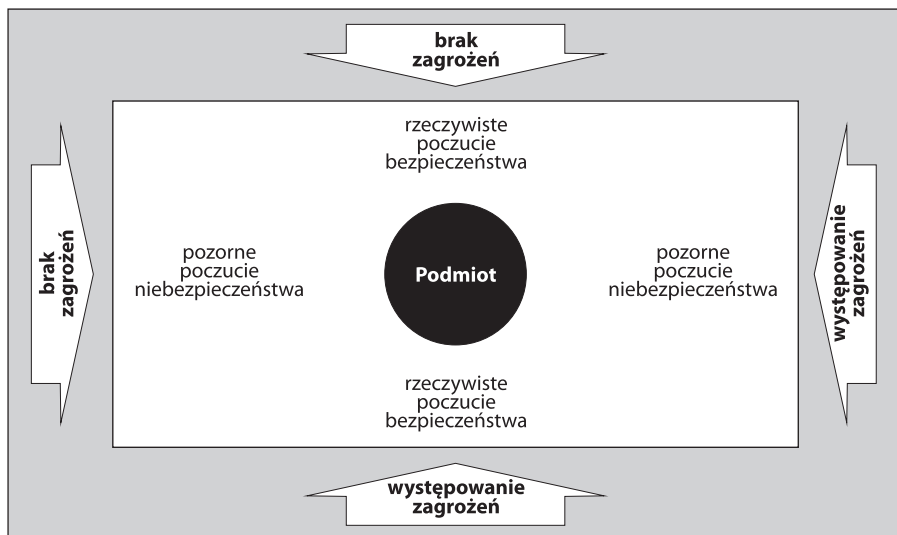
Powyższą klasyfikację można jeszcze rozszerzyć o poczucie posiadania. Ludzie bardzo często poziom swojego bezpieczeństwa oceniają przez pryzmat posiadania określonych dóbr i przedmiotów materialnych. Posiadanie własnego domu czy zabezpieczenia finansowego jest ważnym wyznacznikiem bezpieczeństwa, szczególnie dla osób przywiązujących dużą wagę do wartości i dóbr konsumpcyjnych.

Ostatnią kwestią związaną z poczuciem bezpieczeństwem jest jego klasyfikacja. R. Zięba analizując powyższe zjawisko, używa pojęcia model odczuwania zagrożeń. Jego zdaniem relacje między aspektem obiektywnym a subiektywnym bezpieczeństwa, rzeczywistością a psychiką człowieka pozwalają na wyodrębnienie czterech zasadniczych modeli odczuwania zagrożeń⁶⁵:

- 1) stanu braku bezpieczeństwa (gdy istnieje duże, rzeczywiste zagrożenie, a jego postrzeżenie jest prawidłowe);
- 2) stanu obsesji (gdy nieznane i nierozpoznane zagrożenie traktowane jest jako duże);
- 3) stanu fałszywego bezpieczeństwa (gdy poważne zagrożenie traktowane jest jako niewielkie);
- 4) stanu bezpieczeństwa (gdy zagrożenie jest nieznaczne, a jego postrzeżenie prawidłowe).

Na powyższe zagadnienie należy spojrzeć z uwzględnieniem relacji: poczucie bezpieczeństwa – poczucie niebezpieczeństwa – obiektywny poziom zagrożenia – sposób postrzegania i oceny zagrożeń. W sytuacji, gdy poziom zagrożenia jest niewielki, a sposób jego postrzegania i oceny przez podmiot prawidłowy, możemy mówić o rzeczywistym poczuciu bezpieczeństwa. Z kolei w sytuacji, gdy poziom zagrożenia jest duży, a sposób jego postrzegania i oceny przez podmiot nieprawidłowy (podmiot czuje się bezpieczny), możemy mówić o pozornym poczuciu bezpieczeństwa. Podobnie można analizować poczucie niebezpieczeństwa. W sytuacji, gdy poziom zagrożenia jest duży, a sposób jego postrzegania i oceny przez podmiot prawidłowy, możemy mówić o rzeczywistym poczuciu niebezpieczeństwa. Z kolei w sytuacji, gdy poziom zagrożenia jest niewielki, a sposób jego postrzegania i oceny przez podmiot nieprawidłowy (podmiot czuje się zagrożony), możemy mówić o pozornym poczuciu niebezpieczeństwa. Zależności te przedstawiono na rycinie 3.

65 R. Zięba, *Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1989, z. 10, s. 49-50.

Ryc. 3. Rodzaje poczucia bezpieczeństwa - niebezpieczeństwa

Źródło: opracowanie własne

Reasumując dotychczasowe rozważania można przyjąć, że poczucie bezpieczeństwa jest to stan świadomościowy podmiotu, w którym sądzi z niewielkim przekonaniem, że odczuwa spokój, pewność istnienia i przetrwania, posiadania, funkcjonowania i rozwoju, braku realnych i potencjalnych zagrożeń. Poczucie bezpieczeństwa ma charakter podmiotowy, subiektywny, poznawczy i emocjonalny. Na jego podstawie nie możemy jednak wnioskować o braku obiektywnych zagrożeń w otoczeniu podmiotu, bowiem nie zawsze potrafi on prawidłowo ocenić swoją sytuację albo też nie ma wystarczających informacji o zagrożeniach. Wskutek tego możemy mieć u niego do czynienia z poczuciem pozornego bezpieczeństwa bądź niebezpieczeństwa. W przypadku człowieka poczucie bezpieczeństwa kształtowane jest nie tylko na poziomie osobniczym, ale i w przestrzeni społecznej, w której żyje i funkcjonuje, co jest skutkiem interakcji i wzajemnych relacji z innymi ludźmi, jak również działań ze strony środowiska, których intencją jest jego ochrona przed zagrożeniami. Poczucie bezpieczeństwa jest przez to konstruktem złożonym, wieloaspektowym i wieloczynnikowym.

2.5. Psychospołeczne wyznaczniki poczucia bezpieczeństwa

Na poczucie bezpieczeństwa człowieka wpływa wiele czynników. Część z nich ma charakter społeczny, inne charakter psychiczny, a jeszcze inne zależą od kontekstu sytuacyjnego.

Spośród czynników społecznych istotną rolę odgrywają uwarunkowania systemowe. Poczucie bezpieczeństwa zależy chociażby od tego, w jakim systemie politycznym żyje człowiek (demokratycznym czy totalitarnym), jak funkcjonuje system bezpieczeństwa narodowego z wszystkimi podsystemami operacyjnymi (czy mamy silną armię zdolną przeciwstawić się zagrożeniom militarnym, czy instytucje bezpieczeństwa wywiązują się swojej roli). Z perspektywy człowieka ważne jest również to, w jakim stopniu instytucje bezpieczeństwa i porządku publicznego funkcjonują w jego środowisku lokalnym, jak funkcjonuje system opieki zdrowotnej, jakie są dostępne dla niego zabezpieczenia socjalne i jaka jest sytuacja na rynku pracy. Znaczenie ma również moment historyczny, w którym żyje człowiek, a więc czy jest to czas wojny, czy pokoju, niepokoju społecznych, kryzysu czy względnej stabilizacji. Nieobojętne wobec poczucia bezpieczeństwa są relacje człowieka w rodzinie, w środowisku społeczno-zawodowym czy relacje z sąsiadami w miejscu zamieszkania.

Wśród czynników psychicznych na uwagę zasługują osobowościowe uwarunkowania poczucia bezpieczeństwa. E. Marciniak zalicza do nich⁶⁶:

- tendencję do doświadczania lęku i strachu. Lęk jest uczuciem, któremu towarzyszy poczucie zagrożenia, stąd może on powodować różnego rodzaju zakłócenia w sposobie postrzegania i oceny rzeczywistości. Strach pojawia się z kolei w sytuacjach realnego zagrożenia i może z jednej strony wpływać mobilizująco na człowieka, a z drugiej paraliżować jego działania;
- wczesnodziecięce doświadczenia, w wyniku których człowiek może postrzegać świat w kategorii zagrożenia. W dzieciństwie formuje się podstawowa wiedza człowieka o świecie, style jego interakcji z otoczeniem i postawy wobec świata i jego elementów. Te doświadczenia mogą powodować ukształtowanie się postaw, sądów oceniających i wartościujących o negatywnym zabarwieniu;
- skłonność do ryzyka, przejawiająca się między innymi lekceważeniem zagrożeń, podejmowaniem wysokiego ryzyka, niebezpiecznych form aktywności itp.;
- niska samoocena, która wpływa między innymi na negatywną ocenę otaczającej człowieka rzeczywistości i postrzeganie świata jako nieprzyjaznego dla człowieka;
- neurotyczność *versus* zrównoważenie emocjonalne, które odpowiadają za przystosowanie emocjonalne człowieka. Im większa neurotyczność, tym większa podatność na doświadczanie negatywnych emocji, z kolei niezrównoważenie emocjonalne może być przyczyną skłonności do pesymizmu, braku zaufania do ludzi itp.;

66 E.M. Marciniak, *Psychologiczne aspekty poczucia bezpieczeństwa...*, s. 61-62.

- bierny egocentryzm, mogący prowadzić do zakłócenia relacji z innymi ludźmi i braku wiary w siebie, w swoje kompetencje i siłę sprawczą (może prowadzić do bierności społecznej).

Wśród czynników natury osobowościowej ważny dla kształtowania poczucia bezpieczeństwa jest ponadto pogląd na świat (traktowany jako względnie spójny zespół przekonań, sądów lub supozycji dotyczących przyrody, społeczeństwa i jednostki ludzkiej, z którymi wiążą się odpowiednie wskazania odnośnie do postępowania człowieka)⁶⁷. Pogląd na świat pełni w życiu człowieka szereg funkcji: 1) służy zaspokojeniu potrzeby poznawczej, 2) dostarcza poczucia sensu życia, 3) uzasadnia wybór wartości, norm oraz celów życiowych, a przede wszystkim 4) daje poczucie bezpieczeństwa⁶⁸.

Podsumowanie

Z psychologicznego punktu widzenia ważne są również uwarunkowania o podłożu sytuacyjnym. W sensie psychologicznym sytuacje są dynamicznym, gwałtownie zmieniającym się układem stosunków człowieka z innymi elementami otoczenia⁶⁹. W pewnych sytuacjach wzrasta poczucie niebezpieczeństwa. Do sytuacji tych zaliczyć można: sytuacje nowe dla podmiotu, zagrożenia i sytuacje kryzysowe, sytuacje, w których istnieje groźba użycia siły, ataki terrorystyczne, sytuacje zakłócające stabilizację społeczno-zawodową i ekonomiczną, zmieniająca się przestrzeń życiowa człowieka. Poczucie bezpieczeństwa mogą ponadto zakłócać takie negatywne zjawiska społeczne, jak: patologie, znieczulica społeczna, osłabienie więzi społecznych, alienacja, anonimowość, uprzedzenia, stereotypy. Nie bez wpływu na poczucie bezpieczeństwa jest ponadto stan zdrowia człowieka, szczególnie długotrwałe choroby.

Jak widać, poczucie bezpieczeństwa jest nie tylko niełatwe do konceptualizacji, ale trudno też wskazać wszystkie jego uwarunkowania. Trzeba mieć świadomość, że nie jesteśmy w stanie wyeliminować wszystkich zagrożeń, ale możemy je zobiektywizować, nauczyć się sposobów radzenia sobie z ich negatywnymi następstwami oraz sposobów reagowania w różnych sytuacjach kryzysowych. Nie jest też łatwym zadaniem badanie powyższego problemu, bowiem stosowane powszechnie badania ankietowe nie dają nam rzeczywistego obrazu poczucia bezpieczeństwa człowieka czy zbiorowości ludzkich, a jedynie jego namiastkę i to na poziomie deklaratywnym. Należy również pamiętać, że uzyskane tą drogą wyniki nie mogą stanowić pełnej wykładni i podstawy do wyciągania daleko idą-

⁶⁷ Zob. T. Mądrzycki, *Osobowość jako system...*, s. 97.

⁶⁸ Tamże, s. 103.

⁶⁹ E.M. Marciniak, *Psychologiczne aspekty poczucia bezpieczeństwa...*, s. 63.

cych wniosków na temat stanu bezpieczeństwa określonych zbiorowości ludzkich. Badania poczucia bezpieczeństwa muszą być uzupełniane między innymi o analizę i ocenę rzeczywistych (obiektywnych) zagrożeń, analizę działalności instytucji bezpieczeństwa i zaufania do nich ze strony społeczeństwa czy też stan realizacji różnych programów społecznych na rzecz bezpieczeństwa w środowisku lokalnym lub w skali państwa.

Bibliografia

- Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008
- Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, red. D.B. Bobrow, E. Haliżak, R. Zięba, Warszawa 1997
- Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Warszawa 2009
- Brentano F., *Psychologia z empirycznego punktu widzenia*, przekł. W. Galewicz, Warszawa 1999
- Buzan B., *People, States and Fear: the National Security Problem in International Relations*, Chapel Hill 1991
- Buzan B., Wæver O., de Wilde J., *Security. A New Framework for Analysis*, Boulder-London 1998
- Cackowski Z., *Zasada a posłuszeństwo*, Warszawa-Lublin 1994
- Cieślarczyk M., Kuriata R., *Kryzysy i sposoby radzenia sobie z nimi*, Łódź 2005
- Denek K., Przyszczykowski K., Urbański-Korż R., *Aksjologiczne podstawy edukacji*, Poznań-Toruń 2001
- Erikson E.H., *Dzieciństwo i społeczeństwo*, przekł. P. Hejmej, Poznań 1997
- Globalna gospodarka – lokalne społeczeństwa. Świat u progu XXI wieku*, red. J. Osiński, Warszawa 2001
- Grave New World: Security Challenges in the 21st Century*, ed. M.E. Brown, Washington 2003
- Kłoskowska A., *Socjologia kultury*, Warszawa 1983
- Korzeniowski L.F., *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa 2012
- Korzeniowski L.F., *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, Kraków 2008
- Koziej S., *Między piekłem a rajem. Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku*, Toruń 2006
- Kozielecki J., *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Warszawa 1995
- Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, red. S. Dębski, B. Górka-Winter, Warszawa 2003
- Madej M., *Zagrożenia asymetryczne państw obszaru transatlantyckiego*, Warszawa 2007
- Maslow A.H., *Motywacja i osobowość*, przekł. P. Sawicka, Warszawa 1990
- Matuszewicz C., *Psychologia wartości*, Warszawa 1975
- Mądrzycki T., *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany. Nowe podejście*, Gdańsk 1996
- Paczkowska-Ługowska E., *Psychika i poznanie. Epistemologia Kazimierza Twardowskiego*, Warszawa 1980
- Pietraś M., *Pozimnowojenny paradygmat bezpieczeństwa in statu nascendi*, „Sprawy Międzynarodowe” 1997, nr 2

- Refleksje nad bezpieczeństwem*, red. S. Kozdrowski, A. Urbanek, Słupsk-Kraków 2011
- Rokeach M., *The nature of human values*, London 1973
- Saraz E., *The New Dimensions of Security*, „Foreign Policy Review” 2003, t. 2, nr 1
- Słownik psychologiczny*, red. W. Szewczuk, Warszawa 1985
- Spółczesność i polityka. Podstawy nauk politycznych*, red. K.A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski, Warszawa 2003
- Stańczyk J., *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa 1996
- Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, red. E. Holizak, R. Kuźniar, Warszawa 2001
- Szczepański J., *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa 1972
- Sztumski S.J., *Spółczesność i wartości*, Katowice 1992
- Tischner J., *Myślenie według wartości*, Kraków 1982
- Tożsamość człowieka*, red. A. Gałdowa, Kraków 2000
- Wybrane problemy bezpieczeństwa. Teoria, strategia, system*, red. A. Urbanek, Słupsk 2012
- Zięba R., *Pojęcie i istota bezpieczeństwa w stosunkach międzynarodowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1989, nr 10

Kształtowanie bezpieczeństwa publicznego w społeczności lokalnej jako wyzwanie XXI wieku

3.1. Wprowadzenie

Bezpieczeństwo jest jedną z podstawowych potrzeb jednostki oraz społeczności lokalnej. Dlatego naukowa refleksja epistemologiczna oraz empiryczna dotycząca tego problemu jest dużym wyzwaniem dla badacza. Zapewnienie bezpieczeństwa społeczności lokalnej wymaga większego zaangażowania ze strony administracji rządowej, samorządowej oraz podmiotów pozarządowych. Również ośrodki naukowe powinny w większym stopniu niż obecnie uaktywnić się na rzecz służenia społecznościom lokalnym. W końcu budowa państwa obywatelskiego wymaga od każdego dużej kreatywności w kształtowaniu poczucia bezpieczeństwa w społeczności lokalnej.

Ustawa o samorządzie gminnym z 1990 r. w artykule 7 przedstawia katalog zadań, do realizacji których gmina jest zobowiązana.

1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:
 - 1) ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
 - 2) gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
 - 3) wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
- 3a) działalności w zakresie telekomunikacji,
- 4) lokalnego transportu zbiorowego,
- 5) ochrony zdrowia,
- 6) pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych,

- 6a) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
 - 7) gminnego budownictwa mieszkaniowego,
 - 8) edukacji publicznej,
 - 9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
 - 10) kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
 - 11) targowisk i hal targowych,
 - 12) zieleni gminnej i zadrzewień,
 - 13) cmentarzy gminnych,
 - 14) porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego,
 - 15) utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
 - 16) polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej,
 - 17) wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej,
 - 18) promocji gminy,
 - 19) współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.),
 - 20) współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.
2. Ustawy określają, które zadania własne gminy mają charakter obowiązkowy.
 3. Przekazanie gminie, w drodze ustawy, nowych zadań własnych wymaga zapewnienia koniecznych środków finansowych na ich realizację w postaci zwiększenia dochodów własnych gminy lub subwencji¹.

Przedstawione wyżej zadania wpływają na kształtowanie poczucia bezpieczeństwa w społeczności lokalnej. Bezpieczeństwo publiczne bezpośrednio odnosi się do ochrony społeczeństwa przed negatywnymi działaniami oraz wykluczeniem społecznym². Bezpieczeństwo publiczne należy rozumieć jako „stan gwarantujący niezakłócone i zgodne z wolą obywateli funkcjonowanie instytucji państwowych,

¹ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.).

² T. Serafin, S. Parszowski, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Warszawa 2011, s. 32-33.

samorządowych i społecznych oraz urzędzeń publicznych, a także bezpieczeństwo życia, zdrowia i mienia ludności w wyniku przestrzegania akceptowanego przez obywateli porządku prawnego³.

Zadaniem gminy są również działania w ramach prewencji kryminalnej. Jest ona wszechstronnym działaniem człowieka oraz podmiotów odpowiedzialnych za kształtowanie bezpieczeństwa, zmierzającym do eliminowania i ograniczania liczby wydarzeń zagrażających jednostkom, normom prawnym i społecznym.

Ustawa o samorządzie powiatowym określa zadania komisji bezpieczeństwa i porządku, które kształtują poczucie bezpieczeństwa mieszkańców społeczności lokalnej.

1. W celu realizacji zadań starosty w zakresie zwierzchnictwa nad powiatowymi służbami, inspekcjami i strażami oraz zadań określonych w ustawach w zakresie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli, tworzy się komisję bezpieczeństwa i porządku.
2. Do zadań komisji należy:
 - 1) ocena zagrożeń porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli na terenie powiatu,
 - 2) opiniowanie pracy Policji i innych powiatowych służb, inspekcji i straży, a także jednostek organizacyjnych wykonujących na terenie powiatu zadania z zakresu porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli,
 - 3) przygotowywanie projektu powiatowego programu zapobiegania przestępczości oraz porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli,
 - 4) opiniowanie projektów innych programów współdziałania Policji i innych powiatowych służb, inspekcji i straży oraz jednostek organizacyjnych wykonujących na terenie powiatu zadania z zakresu porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli,
 - 5) opiniowanie projektu budżetu powiatu – w zakresie, o którym mowa w pkt 1,
 - 6) opiniowanie projektów aktów prawa miejscowego i innych dokumentów w sprawach związanych z wykonywaniem zadań, o których mowa w pkt 1, 2 i 4,
 - 7) opiniowanie, zleconych przez starostę, innych niż wymienione w pkt 2 i pkt 4-6 zagadnień dotyczących porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli⁴.

Rada powiatu oraz komisja bezpieczeństwa i porządku powinny przejawiać większą aktywność w realizowaniu zadań w ramach prewencji kryminalnej, ini-

³ Tamże, s. 33.

⁴ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592, z późn. zm.), art. 38a, pkt 1, 2.

cjować aktywność obywatelską na rzecz kształtowania poczucia bezpieczeństwa w najbliższym środowisku. Być może w ramach współpracy rady powiatu i komisji powinny być powołane zespoły interdyscyplinarne bezpieczeństwa, w skład których wchodziłoby: kierownik rewiru dzielnicowych, kierownik służb kryminalnych, kierownik ośrodka pomocy społecznej, kurator sądowy, pedagog szkolny, przedstawiciele podmiotów pozarządowych działających na rzecz kształtowania bezpieczeństwa.

Przedstawiciele administracji samorządowej – wójt gminy, burmistrz czy prezydent miasta odpowiadają za bezpieczeństwo w społeczności lokalnej, dlatego każde przedsięwzięcie podejmowane w celu poprawy tego bezpieczeństwa jest nie do przecenienia. W Słupsku została przeprowadzona czwarta edycja badań dotyczących poczucia bezpieczeństwa publicznego i oceny pracy policji w percepcji mieszkańców Słupska. Projekt badawczy przyczynia się z jednej strony do zwiększenia świadomości mieszkańców dotyczącej odpowiedzialności każdego za kształtowanie poczucia bezpieczeństwa, a z drugiej wyniki badań przyczyniają się do konstruowania strategii zapobiegania przestępczości. Komenda Miejska Policji po analizie wyników dostosowuje swoje działania do oczekiwań słupszczyzan, co przyczynia się do lepszej współpracy policji ze społeczeństwem. Dobry wizerunek policji w społeczności lokalnej jest najlepszym orężem walki z przestępczością. Dopiero przy udziale obywateli i ich współpracy z policją można profesjonalnie kształtować bezpieczeństwo społeczności lokalnej.

3.2. Metodologia i problematyka badań

Badania naukowe odnoszą się do tego, co istnieje, o czym możemy powiedzieć, że jest oraz może być poznane przez człowieka⁵. Nauka wypracowuje podstawy epistemologiczne, właściwy system pojęć, twierdzeń i hipotez⁶. Kiedy zostanie wybrany wycinek rzeczywistości i sformułowany problem badawczy, należy zastosować odpowiednią metodę badawczą, która będzie optymalna dla określonego problemu. W projekcie badawczym zatytułowanym *Poczucie bezpieczeństwa publicznego i ocena pracy policji w percepcji mieszkańców Słupska* metodologia badawcza jest taka sama, jak w poprzednich edycjach badań w latach 2006, 2007, 2008. Metodą badawczą był sondaż diagnostyczny, techniką ankieta, a narzędziem badawczym kwestionariusz ankiety. Należy jednocześnie pamiętać, iż ankieta była poddana procedurze standaryzacji. Ankieterami w 2012 r. byli studenci pierwszego roku kierunku Bezpieczeństwo Narodowe Akademii Pomorskiej w Słupsku, którzy zostali profesjonalnie przygotowani do swojej roli przez kadrę naukową. Ponadto studenci przed badaniami spotkali się z przedstawicielami Komendy Miejskiej Policji w Słupsku, wiceprezesem Stowarzyszenia Bezpieczny Region Słupski, z kie-

5 *Metodologia i metody badań psychologicznych*, red. K. Czarnecki, Katowice 1992, s. 10.

6 Tamże.

rownikiem Katedry Bezpieczeństwa Narodowego, kierownikiem projektu badawczego oraz z innymi członkami komitetu badawczego. Na spotkaniu, które miało wyculić studentów na ich poczucie bezpieczeñstwa, rozdano kwestionariusze ankiety z dodatkow¹ instrukcj¹ ich wype³nienia przez respondentów. Badania zosta³y przeprowadzone w dniach 12-23. 11. 2012 r., w godzinach 17.00 - 20.00, przez 129 studentów. W badaniach uczestniczy³o 779 mieszkañców S³upska, wszystkie ankiety zosta³y zakwalifikowane do analizy statystycznej.

Ponadto studenci osobno losowo udawali siê do osó³ prowadz¹cych dzia³alnoœæ gospodarcz¹ w S³upsku, przeprowadzaj¹c badania wœród 109 respondentów. Czyli w badaniach uczestniczy³ prawie 1% mieszkañców S³upska. Szczegółowa analiza odpowiedzi tej grupy spo³ecznej znajduje siê w IV rozdziale ksi¹¿ki.

Projekt badawczy zosta³ medialnie nag³oœniony w dostêpnych s³upskich œrodkach masowego przekazu (telewizja, radio, prasa, fora internetowe), podczas nabo¿eñstw w koœciolach, w œrodkach komunikacji miejskiej, poprzez dzielnicowych, informacje o nim wywieszono równie¿ na klatkach schodowych w budynkach spó³dzielni mieszkaniowych. Dzia³ania te mia³y spowodowaæ, aby studenci jako ankierzy byli ¿yczliwie przyjmowani przez potencjalnych respondentów.

S³upsk podzielono na cztery strefy, ze wzg³edu na ró¿nice w specyfice mieszkañców, w czêstotliwoœci przeprowadzanych interwencji oraz w zauwa¿alnej przez policjê strukturze demograficzno-spo³ecznej, która ma równie¿ du¿e znaczenie w dzia³aniach policyjnych oraz prawno-administracyjnych. Dlatego miasto zosta³o podzielone na: *osiedla mieszkaniowe* – OM, *œródmieœcie* – SR, *stare budownictwo* – SB, *domki jednorodzinne* – DJ. Ponadto wyodrêbniona zosta³a dziesiêcioosobowa grupa badanych, z którymi rozmawiano poza ich miejscem zamieszkania, w tabelach oznaczona jako *Inne*.

Podstawowe pytania badawcze, podobnie jak w poprzednich latach, brzmia³y⁷:
Jak mieszkañcy S³upska oceniaj¹ poczucie bezpieczeñstwa?
Jak s³upszczanie oceniaj¹ pracê policji?
Jakiego rodzaju zagro¿enia s¹ najbardziej dokuczliwe dla mieszkañców S³upska?
Jak oceniana jest wspó³praca mieszkañców S³upska z funkcjonariuszami policji?

Zmiennymi zale¿nymi w badaniach s¹: poczucie bezpieczeñstwa mieszkañców S³upska, ocena pracy policji i jej wizerunek, rodzaje zagro¿eñ naruszaj¹cych poczucie bezpieczeñstwa, wspó³praca z policj¹, kompetencje zawodowe policjantów, ich kultura osobista, umiejêtnoœci interpersonalne, zaanga¿owanie i pomoc przy rozwi¹zywaniu problemów. Zmiennymi niezale¿nymi s¹: p³eæ, wiek, wykszta³cenie, praca zawodowa, miejsce zamieszkania, sytuacja materialna respondentów⁸.

7 A. Jaworska, *Prewencja zagro¿eñ spo³ecznych w percepcji spo³ecznoœci lokalnej*, [w:] *Poczucie bezpieczeñstwa publicznego i ocena pracy policji w percepcji mieszkañców S³upska* (3), red. M. Stefañski, R. Parol, Toruñ 2009, s. 41.

8 Tam¿e, s. 42.

Jako hipotezę przyjąłem przypuszczenie, że:

Mieszkańcy Słupska w dużym stopniu czują się bezpiecznie.

Słupszczanie dobrze oceniają pracę policji.

Mieszkańcy najbardziej obawiają się zachowań agresywnych, wandalizmu, rozbojów.

Współpraca mieszkańców Słupska z policją wymaga większego zaangażowania zarówno ze strony samych słupszczan, jak i policji.

3.3. Charakterystyka demograficzno-społeczna respondentów

Słupsk, leżący nad rzeką Słupią, położony jest na Równinie Słupskiej, która wchodzi w skład mezoregionu Pobrzeża Koszalińskiego. Oddalony jest od Bałtyku o 18 km, w związku z tym jest miastem o klimacie nadmorskim. Miasto Słupsk obejmuje powierzchnię 43,15 km², w tym:

- 21,12 km² - obszar zabudowany
- 11,86 km² - grunty orne i ogrody działkowe
- 5,74 km² - łąki, lasy i pastwiska
- 0,97 km² - sady
- 3,46 km² - wody

Administracyjnie Słupsk jest miastem na prawach powiatu, średnio uprzemysłowionym. Od roku 1997 aktywnie działa Słupska Specjalna Sfera Ekonomiczna, zarządzana przez Pomorską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A., która posiada filie m.in. w Koszalinie, Redzikowie, Debrznie, Szczecinku i Wałczu. Ponadto w mieście działają inne instytucje, które wpływają na gospodarkę: Słupska Izba Przemysłowo-Handlowa oraz Słupskie Stowarzyszenie Innowacji Gospodarczych i Przedsiębiorczości⁹.

Policjanci w Słupsku wykazali się dużą aktywnością w latach 2010 i 2011, zatrzymując sprawców podczas dokonywania przez nich przestępstw. Dane statystyczne przedstawiają tabele 1 i 2.

Tabela 1. Liczba zatrzymań na gorącym uczynku lub w bezpośrednim pościgu przez policjantów służby prewencyjnej w Słupsku

Rok	2010	2011
Przestępstwa kryminalne	166	192
Przestępstwa kryminalne z 7 najbardziej uciążliwych dla społeczeństwa kategorii	90	94

Źródło: Sprawozdanie z działalności Komendanta Miejskiego Policji w Słupsku

⁹ www.slupsk.pl (2.02.2012).

Tabela 2. Liczba zatrzymań na gorącym uczynku lub w bezpośrednim pościgu przez policjantów służby prewencyjnej w Słupsku według kategorii przestępstw

Kategorie przestępstw	2010	2011
Kradzież cudzej rzeczy	27	25
Kradzież samochodu	1	-
Kradzież z włamaniem	19	31
Rozbój i kradzież rozbójnicza	13	6
Bójka i pobicie	7	13
Uszczerbek na zdrowiu	2	1
Uszkodzenie mienia	21	18

Źródło: Sprawozdanie z działalności Komendanta Miejskiego Policji w Słupsku

Tabela 3. Zestawienie wykroczeń popełnianych na terenie Słupska¹⁰

Rok		2010	2011
Ogółem wszystkie wykroczenia:		32 151	33 961
w tym przeciwko	porządkowi i spokojowi publicznemu	3849	4759
	obyczajności publicznej	5947	6107
	mieniu	954	2148
	urządzeniom użytku publicznego	4272	5148
	przepisom Ustawy o wychowaniu w trzeźwości	6852	6712

Źródło: Sprawozdanie z działalności Komendanta Miejskiego Policji w Słupsku

Liczba przestępstw kryminalnych w Słupsku w roku 2011 wzrosła w porównaniu z 2010 r. ze 166 do 192, przy tym w największym stopniu wzrost dotyczy kradzieży z włamaniem. Zwiększenie liczby zatrzymań w czasie popełniania przestępstw może świadczyć o większej mobilności i szybszej reakcji policjantów na zaistniałe zdarzenia w stosunku do osób, które naruszyły porządek prawny. Należy jednakże rozważyć potrzebę jeszcze bardziej aktywnych działań prewencyjnych.

¹⁰ Sprawozdanie z działalności Komendanta Miejskiego Policji w Słupsku 2011. Dane przedstawione w tabeli 3 obejmują łącznie mandaty, wnioski o ukaranie, pouczenia oraz wnioski o odstąpienie od skierowania wniosku o ukaranie. Dane dotyczące represji porządkowej obejmują wykroczenia z rozdziałów VIII, XIV, XVI i XVII Kodeksu wykroczeń, tj. wykroczenia przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu, mieniu, przeciwko obyczajności publicznej oraz urządzeniom użytku publicznego. Łącznie z wykroczeniami przeciwko *Ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* najworniej obrazują stan bezpieczeństwa publicznego.

Natomiast wykroczeń w roku 2011 odnotowano 33 961 a w 2010 – 32 151; najbardziej wzrosła (o 910) liczba wykroczeń przeciwko spokojowi i porządkowi publicznemu¹¹.

Ze względu na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców, poszczególni komendanci policji powinni być rozliczani w większym stopniu z poczucia bezpieczeństwa w społecznościach lokalnych a w mniejszym z danych statystycznych i tzw. wyników (np. mandatów).

Pozytywnym zjawiskiem jest to, że liczba zdarzeń drogowych w Słupsku zmniejszyła się w 2011 r. w porównaniu z ubiegłymi latami.

Tabela 4. Liczba zdarzeń drogowych zaistniałych na terenie Słupska w ostatnich pięciu latach

Rok	Wypadki	Zabici	Ranni	Kolizje
2011	111	4	120	1340
2010	111	5	120	1582
2009	113	2	123	1531
2008	146	6	163	1503
2007	135	3	148	1424

Z analizy danych wynika, że bezpieczeństwo w ruchu drogowym w Słupsku systematycznie się zwiększa, na co być może ma wpływ poprawa infrastruktury drogowej w mieście. Dane jednoznacznie wskazują, iż należy jeszcze bardziej unowocześniać infrastrukturę miasta, czyniąc ją bardziej bezpieczną dla kierowców oraz pieszych.

W tabeli 5 przedstawiono podstawowe informacje dotyczące płci, wieku i wykształcenia respondentów, co pozwala poznać ich strukturę społeczno-demograficzną.

¹¹ Sprawozdanie z działalności Komendanta Miejskiego Policji w Słupsku za 2011 r.

Tabela 5. Struktura demograficzno-społeczna respondentów.

Rodzaj zmiennej	Charakter zmiennej	Ogółem	
		N	%
Płeć	Kobieta	395	50,7
	Mężczyzna	384	49,3
	SUMA	779	100,0
Wiek	Do 25 lat	70	9,0
	21-25 lat	75	9,6
	26-30 lat	71	9,1
	31-40 lat	127	16,3
	41-65 lat	267	34,3
	Powyżej 65 lat	169	21,7
	SUMA	779	100,0
Wykształcenie	Podstawowe	64	8,2
	Gimnazjum	23	3,0
	Zasadnicze zawodowe	138	17,7
	Średnie (liceum, technikum)	317	40,7
	Pomaturalne / policealne	58	7,4
	Wyższe	179	23,0
	SUMA	779	100,0

Ogółem przeanalizowano 779 ankiet, które stały się podstawą do formułowania odpowiednich wniosków. Z analizy struktury społecznej respondentów wynika, iż liczba mężczyzn i kobiet rozłożyła się niemal po równo. W poprzednich badaniach (w latach 2006, 2007, 2008) zdecydowaną większość stanowiły kobiety, po raz pierwszy w 2012 r. rozkład ten jest prawie równomierny. Również rozkład wieku badanych jest bardziej proporcjonalny. Respondentów do 30 roku życia jest w sumie 27,7%, w przedziale wiekowym 31-40 – 16,3%, 41-65 – 34,3%, powyżej 65 roku życia – 21,7%. Z powyższego wynika, iż dobór respondentów pod względem wieku jest reprezentatywny dla społeczności Słupska. Podobnie sprawa się ma z poziomem ich wykształcenia. Większość badanych ma wykształcenie średnie i pomaturalne – 48,1%, natomiast najmniejszą grupę stanowią ankietowani z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym – 11,2%. Wyniki te odpowiadają proporcjom wykształcenia ogółu mieszkańców Słupska. Wyniki badań będą starannie analizowane, ze szczególnym zwróceniem uwagi na kształtowanie poczucia bezpieczeństwa w społeczności lokalnej.

Tabela 6. Struktura badanych pod względem statusu życiowego

Rodzaj zmiennej	Charakter zmiennej	Ogólna liczba	
		N	%
Aktywność zawodowa	Pracownik najemny zatrudniony w firmie, przedsiębiorstwie, na umowę o pracę lub na kontrakcie	196	25,2
	Zatrudniony w sferze budżetowej (urzędnik, nauczyciel, sędzia, policjant itp.)	83	10,7
	Działalność gospodarcza na własny rachunek	55	7,1
	Uczeń/student	96	12,3
	Bezrobotny/aktualnie bez stałej pracy	60	7,7
	Emeryt/rencista	253	32,5
	Prowadzenie gospodarstwa domowego, wychowywanie dzieci	36	4,6
	SUMA	779	100,0
Sytuacja materialna	Bardzo dobra	24	3,1
	Dobra	287	36,8
	Przeciętna	391	50,2
	Trudna	65	8,3
	Bardzo trudna	12	1,5
	SUMA	779	100,0

Najliczniejszą grupą są emeryci i renciści, stanowiący 32,5% respondentów. Liczebność tej grupy odpowiada strukturze socjodemograficznej całego miasta, dlatego ankieterzy losowo wchodząc do określonych domów często trafiali do mieszkańców, którzy zakończyli już swoją aktywność zawodową. Kolejną pod względem liczebności grupą są pracownicy najemni – 25,2%. Uczniowie i studenci stanowią 12,3% respondentów. Zatem struktura aktywności zawodowej ankietowanych odpowiada strukturze zawodowej wszystkich mieszkańców Słupska.

Wypowiadając się na temat swojej sytuacji materialnej, 50,2% respondentów ocenia ją jako przeciętną, jako dobrą 36,8% a jako trudną – 8,3% badanych. Z powyższego wynika, iż mieszkańcy Słupska umiarkowanie dobrze oceniają swoją sytuację materialną.

3.4. Prewencja zagrożeń społecznych w percepcji słupszczan

Poczucie bezpieczeństwa jest jedną z podstawowych potrzeb człowieka w jego aktywności osobistej, zawodowej oraz społecznej. Zagrożenie odczuwalne przez mieszkańców czy przedsiębiorców może skutkować szukaniem innego miejsca za-

mieszkania. Kształtowanie poczucia bezpieczeństwa w społecznościach lokalnych jest zadaniem administracji rządowej a także samorządowej, podmiotów pozarządowych, które zajmują się bezpieczeństwem. Również każdy obywatel jest odpowiedzialny za bezpieczeństwo w swoim najbliższym otoczeniu. Dlatego komisja ministerialna Rady Europy w rekomendacji nr R 87/19 w sprawie organizacji zapobiegania przestępczości wskazuje na potrzebę propagowania prewencji na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym poprzez:

- „a) zbieranie informacji o przestępstwach i trendach kryminalnych, o grupach wysokiego zagrożenia przestępstwami oraz o eksperymentach prewencyjnych i ich efektach,
- b) planowanie i realizację programów prewencyjnych, ich ocenę,
- c) koordynowanie działalności prewencyjnej policji i innych agend do zapobiegania przestępczości,
- d) zapewnienie aktywnej partycypacji publicznej w działalności prewencyjnej, poprzez informowanie o potrzebie i sposobach działania,
- e) szukanie wsparcia i współpracy mass mediów w działalności prewencyjnej,
- f) inicjowanie lub propagowanie badań nad występowaniem niektórych typów przestępstw oraz innych kwestii istotnych dla działań zapobiegawczych,
- g) współpracę z decydentami przy opracowaniu racjonalnej i skutecznej polityki antyprzestępczej,
- h) realizację programów szkoleniowych w dziedzinie prewencji”¹².

Działania prewencyjne z jednej strony zapobiegają przestępstwom, a drugiej dają mieszkańcom określonego terytorium większe poczucie bezpieczeństwa. Nie ulega wątpliwości, że „problematyka zapobiegania przestępczości i zachowaniom antyspołecznym jest pojęciem wysoce interdyscyplinarnym, wymagającym głębokiej diagnozy oraz analizy przyczyn powstawania tychże zjawisk, a także poszukiwania rozwiązań skutecznego przeciwdziałania im i likwidacji ich skutków”¹³. Istnieją programy prewencyjne o wymiarze międzynarodowym, a także obejmujące swym zasięgiem kraj, region oraz społeczność lokalną. Badanie zagrożeń, z jakimi spotykają się mieszkańcy Słupska i ocena pracy policji to jeden z elementów kształtowania poczucia bezpieczeństwa w społeczności lokalnej. Przystępując do prac nad utworzeniem programu prewencyjnego, należy określić przede wszystkim cel, potrzeby, sposób realizacji, podmioty realizujące program, oczekiwania oraz efekty i ocenę stopnia jego realizacji¹⁴.

12 *Zadania jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego*, stan prawny na 30 kwietnia 2004 r. Informacja dla jednostek samorządu terytorialnego, materiał informacyjny opracowany przez Departament Porządku Publicznego i Departament Administracji Publicznej MSWiA oraz Komendę Główną Policji, s. 37.

13 T. Serafin, S. Parszowski, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych...*, s. 133.

14 *Zadania jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego...*, Załącznik, s. 1.

W ujęciu syntetycznym współdziałanie w ramach przyjętego programu na rzecz poprawy porządku i bezpieczeństwa obywateli w społecznościach lokalnych winno zawierać m.in. następujące zasady:

- „1) komendant powiatowy (miejski) Policji utrzymuje ścisły kontakt ze starostą (prezydentem miasta) w zakresie oceny i analizy zagrożeń,
- 2) wnioski z analizy zagrożeń są podstawą do prowadzenia doraźnych działań prewencyjnych oraz tworzenia długofalowych programów zapobiegawczych,
- 3) opracowane programy i plany działań prewencyjnych podlegają konsultacji z lokalną społecznością – mieszkańcami terenu, na którym ma być realizowany program, z przedstawicielami środowiska zagrożonego,
- 4) sporządza się okresowe raporty (kwartalne, półroczne, roczne) o stanie zagrożenia przestępczością. Podstawą informacji merytorycznych ww. dokumentów są dane z jednostek Policji, organów administracji terenowej oraz z bezpośredniego monitorowania zagrożeń,
- 5) raporty te poddaje się analizie przez wspólne zespoły robocze, w skład których wchodzi przedstawiciele administracji terenowej, Policji i społeczeństwa,
- 6) realizacja przedsięwzięć przeciwprzestępczych prowadzona jest dwutorowo:
 - przez służby administracji terenowej w zakresie ich kompetencji,
 - przez służby policyjne w zakresie ich obowiązków,
- 7) koordynacja ww. przedsięwzięć pozostaje w gestii starosty (prezydenta miasta),
- 8) środki finansowe w zakresie omawianych działań zapewniają:
 - a) starosta (prezydent miasta) w rocznym planie budżetowym podległych instytucji oraz rocznym planie powiatu:
 - finanse na działania komisji ds. porządku i bezpieczeństwa,
 - finanse na działania celowe (programy, działalność informacyjno-edukacyjna),
 - b) w zakresie typowych działań policyjnych – komendant powiatowy (miejski) Policji w rocznym planie finansowym,
- 9) działania w zakresie kształtowania bezpieczeństwa społecznego podlegają okresowej ocenie ustawowych organów administracji terenowej i są przedmiotem społecznej dyskusji¹⁵.

Uwzględniając powyższe, realizowany projekt badawczy ma na celu podniesienie jakości funkcjonowania administracji rządowej i samorządowej a także podmiotów pozarządowych oraz każdego obywatela w społeczności lokalnej.

Subiektywne poczucie bezpieczeństwa mieszkańców społeczności lokalnej jest bardzo istotne w realizowaniu indywidualnych oraz zawodowych potrzeb a także w budowaniu państwa obywatelskiego.

15 Tamże, s. 5.

Tabela 7. Subiektywne poczucie bezpieczeństwa w poszczególnych rejonach miasta w ciągu dnia

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej	Rejon miasta												Ogółem	
		SR		OM		SB		DJ		Inne		N	%	N	%
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%				
Poczucie bezpieczeństwa w ciągu dnia	Zdecydowanie wysoki	43	40,2	196	49,4	73	40,1	41	49,4	2	20,0	355	45,6		
	Raczej wysoki	51	47,7	182	45,8	86	47,3	36	43,4	6	60,0	361	46,3		
	Przeciętny	4	3,7	8	2,0	11	6,0	2	2,4	1	10,0	26	3,3		
	Raczej niski	6	5,6	9	2,3	10	5,5	4	4,8	1	10,0	30	3,9		
	Zdecydowanie niski	3	2,8	2	0,5	2	1,1	0	0,0	0	0,0	7	0,9		
SUMA	107	100,0	397	100,0	182	100,0	83	100,0	10	100,0	779	100,0			

SR – śródmieście, OM – osiedla mieszkaniowe, SB – stare budownictwo,

DJ – domki jednorodzinne, Inne – respondenci, z którymi rozmawiano poza ich miejscem zamieszkania

Tabela 8. Subiektywne poczucie bezpieczeństwa w poszczególnych rejonach miasta po zmierzchu

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej	Rejon miasta												Ogółem	
		SR		OM		SB		DJ		Inne		N	%	N	%
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%				
Poczucie bezpieczeństwa po zmierzchu	Zdecydowanie wysoki	18	16,8	86	21,7	22	12,1	19	22,9	2	20,0	147	18,9		
	Raczej wysoki	42	39,3	166	41,8	69	37,9	34	41,0	2	20,0	313	40,2		
	Przeciętny	13	12,1	68	17,1	31	17,0	17	20,5	3	30,0	132	16,9		
	Raczej niski	20	18,7	58	14,6	42	23,1	10	12,0	2	20,0	132	16,9		
	Zdecydowanie niski	14	13,1	19	4,8	18	9,9	3	3,6	1	10,0	55	7,1		
SUMA	107	100,0	397	100,0	182	100,0	83	100,0	10	100,0	779	100,0			

Tabela 9. Subiektywne poczucie bezpieczeństwa mieszkańców Słupska w badanych latach

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej	Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców																			
		W ciągu dnia						2012						Po zmierzchu							
		2006		2007		2008		2008		2012		2006		2006		2007		2008		2012	
N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Poczucie bezpieczeństwa	Zdecydowanie wysoki	360	41,7	439	45,0	413	51,4	355	45,6	140	16,2	186	18,9	182	22,5	147	18,9				
	Raczej wysoki	389	45,1	430	44,1	299	37,2	361	46,3	312	36,2	342	34,7	279	34,5	313	40,2				
	Przeciętny	54	6,2	62	6,3	59	7,3	26	3,3	162	18,8	159	16,1	138	17,1	132	16,9				
	Raczej niski	43	5,0	26	2,6	27	3,4	30	3,9	140	16,2	160	16,2	153	18,9	132	16,9				
	Zdecydowanie niski	17	2,0	19	2,0	6	0,7	7	0,9	109	12,6	138	14,0	57	7,0	55	7,1				
SUMA		863	100	976	100	804	100	779	100	863	100	985	100	809	100	779	100	899	100	779	100

Poczucie bezpieczeństwa w ciągu dnia przedstawia się w poszczególnych rejonach Słupska bardzo pozytywnie: w śródmieściu 87,9% respondentów czuje się bezpiecznie, w osiedlach mieszkaniowych – 95,2%, w starym budownictwie – 87,4%, w rejonie domków jednorodzinnych – 92,8% (por. tab. 7). Jest to bardzo dobra sytuacja, która daje możliwość rozwoju jednostce, jak również całej społeczności lokalnej. Porównanie z badaniami w latach 2006, 2007 i 2008 wskazuje podobny poziom poczucia bezpieczeństwa (tab. 9). Daje to podstawy do stwierdzenia, że mieszkańcy Słupska nie czują się zagrożeni.

Mimo iż po zmierzchu poczucie bezpieczeństwa mieszkańców Słupska jest niższe, to we wszystkich rejonach miasta więcej niż 50% respondentów określa swoje poczucie bezpieczeństwa jako *zdecydowanie wysokie* lub *raczej wysokie*. Na tle ogólnopolskich badań opinii społecznej mieszkańcy Słupska czują się bardziej bezpiecznie niż ogół mieszkańców kraju¹⁶.

Zestawienie wyników badań z lat 2006, 2007, 2008 i 2012 dotyczących poczucia bezpieczeństwa w ciągu dnia i o zmierzchu nie wskazuje na występowanie istotnych różnic, co jednoznacznie świadczy, że nie zachodzą zasadnicze zmiany w tym aspekcie życia mieszkańców Słupska.

Tabela 10. Subiektywne poczucie bezpieczeństwa w zależności od płci

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej	Płeć			
		Mężczyzna		Kobieta	
		N	%	N	%
Poczucie bezpieczeństwa w ciągu dnia	Zdecydowanie wysoki	181	47,1	174	44,1
	Raczej wysoki	171	44,5	190	48,1
	Przeciętny	14	3,6	12	3,0
	Raczej niski	14	3,6	16	4,1
	Zdecydowanie niski	4	1,0	3	0,8
	SUMA	384	100,0	395	100,0
Poczucie bezpieczeństwa po zmierzchu	Zdecydowanie wysoki	91	23,7	56	14,2
	Raczej wysoki	156	40,6	157	39,7
	Przeciętny	60	15,6	72	18,2
	Raczej niski	57	14,8	75	19,0
	Zdecydowanie niski	20	5,2	35	8,9
	SUMA	384	100,0	395	100,0

Badania wskazują na niewielkie różnice w poczuciu bezpieczeństwa w zależności od płci, bowiem 91,6% mężczyzn stwierdziło, że czują się bezpiecznie w ciągu dnia a kobiet – 92,2%. Natomiast po zmierzchu więcej mężczyzn (64,3%) niż kobiet (53,9%) czuje się bezpiecznie, co jest dość naturalne i zrozumiałe.

¹⁶ www.cobos.pl; www.obop.pl (24.12.2012).

Tabela 11. Rodzaje zagrożeń naruszających poczucie bezpieczeństwa w badanych latach

Charakter zmiennej	Rodzaj zagrożenia	Analizowane lata							
		2006		2007		2008		2012	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Subiektywne poczucie zagrożenia	Włamania do mieszkania	313	36	283	29	139	17	195	25,0
	Włamania do samochodu	269	31	258	26	249	30	188	24,1
	Włamania do piwnicy	225	26	244	25	192	24	167	21,4
	Napady/rozboje	241	28	261	26	215	26	173	22,2
	Agresywne zaczepki	326	38	354	36	354	44	290	37,2
	Pobicia/pobicia bliskich	136	16	137	14	183	23	97	12,5
	Przemoc w rodzinie*	-	-	-	-	-	-	22	2,8
	Zachowania nieobyczajne	42	5	37	3,7	70	8,6	66	8,5
	Pobicia moich dzieci*	-	-	-	-	-	-	48	6,2
	Drobne kradzieże/kradzieże kieszonkowe	75	9	98	9,9	70	8,6	131	16,8
	Wandalizm/niszczenie mienia	218	25	253	26	155	19	278	35,7
	Handel narkotykami	93	11	61	6,2	50	6,2	82	10,5
	Niebezpiecznie szybka i brawurowa jazda kierowców	139	16	206	21	120	15	216	27,7
Nie występują zagrożenia	69	8	90	9,1	51	6,3	133	17,1	
Osobiste doświadczenie zagrożenia	Włamania do mieszkania	20	2,3	9	0,9	5	0,6	4	0,5
	Włamania do samochodu	38	4,4	30	3,0	17	2,1	22	2,8
	Włamania do piwnicy	33	3,8	30	3,0	15	1,8	26	3,3
	Napady/rozboje	15	1,7	17	1,7	5	0,6	9	1,2
	Agresywne zaczepki	40	4,6	38	4,0	50	6,2	38	4,9
	Pobicia/pobicia bliskich	20	2,3	19	2,0	16	2,0	12	1,5
	Przemoc w rodzinie*	-	-	-	-	-	-	2	0,3
	Zachowania nieobyczajne	19	2,2	8	0,8	11	1,4	8	1,0
	Pobicia moich dzieci*	-	-	-	-	-	-	5	0,6
	Drobne kradzieże/kradzieże kieszonkowe	22	2,6	12	1,2	8	1,0	10	1,3
	Wandalizm/niszczenie mienia	45	5,2	34	3,4	38	4,7	27	3,5
	Handel narkotykami	4	0,5	7	0,7	5	0,6	7	0,9
	Niebezpiecznie szybka i brawurowa jazda kierowców	36	4,2	35	3,5	25	3,1	25	3,2
Nie doświadczyłem zagrożenia	532	62	600	61	653	80	596	76,5	

Charakter zmiennej	Rodzaj zagrożenia	Analizowane lata							
		2006		2007		2008		2012	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Bycie świadkiem zagrożenia	Włamania do mieszkania	11	1,3	8	0,8	5	0,6	6	0,8
	Włamania do samochodu	17	2,0	20	2,0	11	1,1	16	2,1
	Włamania do piwnicy	12	1,4	12	1,2	9	0,9	12	1,5
	Napady/rozboje	19	2,2	21	2,1	13	1,2	21	2,7
	Agresywne zaczepki	44	5,1	57	5,8	116	13	85	10,9
	Pobicia/pobicia bliskich	42	4,9	35	3,5	79	7,6	41	5,3
	Przemoc w rodzinie*	-	-	-	-	-	-	12	1,5
	Zachowania nieobyczajne	13	1,5	9	0,9	9	0,9	16	2,1
	Drobne kradzieże/kradzieże kieszonkowe	18	2,1	17	1,7	43	5,3	11	1,4
	Wandalizm/niszczenie mienia	60	7,0	59	6,0	13	1,6	62	8,0
	Handel narkotykami	22	2,6	10	1,0	100	12	20	2,6
	Niebezpiecznie szybka i brawurowa jazda kierowców	77	8,9	67	6,8	26	3,2	70	9,0
	Nie byłem świadkiem	525	61	557	56	502	62	497	63,8

* w poprzednich badaniach nie uwzględniano tego rodzaju zagrożenia

Subiektywne poczucie bezpieczeństwa jest bardzo istotne dla jednostki i społeczeństwa. Dlatego należy uważnie przeanalizować te rodzaje niebezpieczeństw, które zdaniem mieszkańców Słupska najbardziej im zagrażają. We wszystkich badaniach jako najbardziej zagrażające wskazywano agresywne zaczepki – tak stwierdziło w roku 2006 – 38,0%, w 2007 – 36,0%, 2008 – 44,0% natomiast w 2012 – 37,2%. Ponadto badani w 2012 r. obawiali się wandalizmu oraz niszczenia mienia – 35,7%. Na trzecim miejscu wśród zagrożeń, na które wskazują słupszczanie jest niebezpieczna i brawurowa jazda kierowców – 27,7%, a na kolejnym włamania do mieszkań – 25,0%. W latach 2006, 2007, 2008 respondenci poza agresywnymi zaczepkami wskazywali w dużym stopniu na zagrożenie związane z włamaniami do mieszkań oraz do samochodów.

Zestawienie osobistych doświadczeń zagrożeń, z jakimi spotykali się respondenci w roku 2012 statystycznie lepiej przedstawia się niż w ubiegłych latach. W roku 2012 mniej badanych wskazało na osobiście odczute zagrożenia dotyczące wandalizmu i zniszczeń mienia – 3,5% respondentów, gdy w roku 2006 było ich 5,2%, w 2007 – 3,4%, 2008 – 4,7%. Spadł również odsetek ankietowanych, którzy bądź sami doświadczyli pobicia, bądź dotknęło to bliskie im osoby – w 2012 r. stanowił on 1,5% a w 2006 – 2,3%, 2007 – 2,0%, 2008 – 2,0%. Odsetek słupszczan, którzy nie doświadczyli osobiście zagrożeń w roku 2012 wyniósł 76,5%, czyli wię-

cej niż w latach 2006 i 2007, mniej natomiast niż w 2008 r. Nieznacznie wzrósł poziom zagrożeń związanych z handlem narkotykami oraz włamaniami do piwnic.

Coraz mniej respondentów stwierdza, że byli świadkami drobnych kradzieży i kradzieży kieszonkowych – w roku 2012 stanowili oni 1,4% ankietowanych, natomiast w roku 2006 – 2,1%, w 2007 – 1,7%, 2008 – 5,3%. Nieznacznie wzrosła natomiast liczba badanych będących świadkami zagrożeń w pozostałych analizowanych sytuacjach. Należy jednak zaznaczyć, iż słupszczanie niezbyt chętnie chcą być świadkami w sprawach karnych, ponieważ wiąże się to z dość uciążliwą procedurą stawiania się na przesłuchania, do sądu, wynika też z obawy przed zemstą sprawców wykroczeń i przestępstw.

Tabela 12. Negatywne zjawiska społeczne zakłócające porządek publiczny w opinii respondentów w badanych latach

Rodzaj zjawiska patologicznego	Analizowane lata							
	2006		2007		2008		2012	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Chuligaństwo	438	51	486	49	411	51	283	36,3
Nadużywanie alkoholu/ narkotyki	336	39	452	46	396	49	307	39,4
Włóczęgostwo/bezdomność	124	14	182	18	125	15	147	18,9
Bójki międzysiedlowe	63	7,3	90	9,1	55	7	56	7,2
Dewastacja klatek schodowych	250	29	265	27	248	31	146	18,7
Wulgarnie zachowania młodzieży	349	40	328	33	392	48	295	37,9
Zaczeplanie osób starszych*	-	-	-	-	-	-	97	12,5
Wyłudzenie pieniędzy od dzieci*	-	-	-	-	-	-	34	4,4
Żebractwo	121	14	122	13	103	13	127	16,3
Niebezpiecznie szybka i brawurowa jazda kierowców*	-	-	-	-	-	-	230	29,5
Uciążliwość sąsiadów	106	12	87	8,8	87	9	124	15,9
Zakłócenia ciszy nocnej**	180	21	203	21	170	21	-	-

* w poprzednich badaniach nie uwzględniano tego rodzaju negatywnych zjawisk

** w ostatnich badaniach nie było uwzględniane

Oceny respondentów dotyczące negatywnych zjawisk społecznych, które wpływają na bezpieczeństwo i porządek publiczny są bardzo istotne ze względu na jakość życia społecznego. Analiza tych danych jest również ważna dla służb prewencyjnych policji czy straży miejskiej, ze względu na priorytety ich działań. Zestawienie danych z poszczególnych lat wskazuje, że badania mają swój głęboki sens, biorąc pod uwagę kształtowanie poczucia bezpieczeństwa w społeczności lokalnej. Należy zwrócić uwagę na to, że respondenci w 2012 r. w porównaniu z ubie-

głymi latami w mniejszym stopniu obawiają się zachowań chuligańskich. 36,3% respondentów w 2012 r. uznało, iż chuligaństwo zakłóca porządek publiczny, natomiast w 2006 było ich 51,0%, w 2007 – 49,0%, 2008 – 51,0%. W roku 2012 18,7% badanych stwierdziło, iż dewastacja klatek schodowych jest problemem zakłócającym porządek publiczny, podczas gdy w roku 2006 było to 29,0%, w 2007 – 27,0%, 2008 – 31,0%. Mniejszym problemem zdaniem badanych w porównaniu z ubiegłymi latami było stosowanie używek oraz wulgarne zachowania młodzieży. W roku 2012 po raz pierwszy wprowadzono nowe kategorie zakłóceń porządku publicznego: zaczepianie starszych osób – 12,5% respondentów wskazało, że jest to problem społeczny; wyłudzenie pieniędzy od dzieci – 4,4%; niebezpiecznie szybka i brawurowa jazda – 29,5%. Zrezygnowano natomiast z kategorii „zakłócanie ciszy nocnej”, zostawiając tylko uciążliwość sąsiadów jako negatywne zjawisko, które zakłóca porządek publiczny. Uciążliwość sąsiadów za problem uznawali respondenci we wszystkich wcześniejszych latach badań (2006 – 12,0%, 2007 – 8,8%, 2008 – 8,0%), jednak w 2012 r. aż 15,9% badanych narzekało na uciążliwość sąsiadów, stwierdzając, że jest ona problemem społecznym.

Tabela 13. Czynniki determinujące obniżone poczucie bezpieczeństwa na terenie miasta w badanych latach

Czynniki determinujące obniżone poczucie bezpieczeństwa	Analizowane lata							
	2006		2007		2008		2012	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Brak pracy	314	36	335	34	225	28	196	25,2
Brak właściwego nadzoru policji	294	34	316	32	278	34	210	27,0
Zbyt liberalne wychowanie w rodzinie	226	26	287	29	287	35	187	24,0
Niekompetencja policji	104	12	129	13	106	13	91	11,7
Brak współpracy z policją	231	27	278	28	257	32	248	31,8
Ubóstwo	213	25	259	26	156	19	160	20,5
Brak zainteresowania ze strony rodziców	407	47	440	44	321	40	289	37,1
Niewydolność policji	112	13	100	10	91	11	74	9,5
Zbyt łagodne prawo karne	320	37	278	28	306	38	264	33,9
Środki masowego przekazu	139	16	115	12	166	20	128	16,4
Zbyt mała otwartość policji	70	8,1	88	8,9	75	9,2	84	10,8
Brak nadzoru ze strony szkoły	94	11	103	10	69	8,5	74	9,5
Brak współpracy policji ze szkołą	109	13	129	13	89	11	82	10,5
Zbyt surowe wychowanie w rodzinie	18	2,1	22	2,2	29	3,6	22	2,8
Jest bezpiecznie	-	-	-	-	-	-	83	10,7
Nadużywanie alkoholu/narkotyki	293	34	310	31	346	43	-	-

Odsetki nie sumują się do stu, ponieważ badani mogli wskazać kilka czynników

Analiza badań dotyczących czynników, które wpływają na obniżanie poczucia bezpieczeństwa respondentów jest ważna przede wszystkim dla policji oraz straży miejskiej, jak również dla Urzędu Miasta w Słupsku i podmiotów pozarządowych zajmujących się statutowo bezpieczeństwem publicznym. Respondenci w 2012 r. wskazywali, że czynnikami najbardziej obniżającymi poczucie bezpieczeństwa są: brak zainteresowania ze strony rodziców postępowaniem ich dzieci – 37,1%, zbyt łagodne prawo karne – 33,9%, brak współpracy z policją – 31,8%, brak właściwego nadzoru policji – 27,0%, brak pracy – 25,2%. Respondenci w całym okresie badań w bardzo dużym stopniu obwiniają rodziców za brak zainteresowania dziećmi. Taką opinią słupszczan powinni być zainteresowani nauczyciele i wychowawcy szkół oraz inne instytucje oświatowe. Społeczeństwo również oczekuje zaostrożenia kar za popełniane wykroczenia i przestępstwa.

Bardzo ważne jest wskazywanie na brak współpracy policji ze społeczeństwem. Jest to tym istotniejsze, że w ostatnim roku badań zwiększyła się liczba ankietowanych wskazujących na ważność tego czynnika. Konsekwencją powinna być większa aktywność policji we współpracy z społecznościami lokalnymi. Potwierdzają to również inne wskazywane przez badanych czynniki, takie jak zbyt mała otwartość policji – 10,8%, brak współpracy policji ze szkołą – 10,5%. Być może nowoczesne formy komunikowania się poprawiłyby kontakt policji ze społeczeństwem i przyniosły zasadnicze zmiany w funkcjonowaniu dzielnicowego, ale wymaga to impulsu z Wydziału Prewencji Komendy Głównej Policji. Współpraca policji ze społeczeństwem jest nowym wyzwaniem dla policji XXI wieku.

Tabela 14. Częstotliwość patroli policyjnych w poszczególnych rejonach miasta w percepcji mieszkańców Słupska

Rodzaj zmiennej	Charakter zmiennej	Rejon miasta												Ogółem	
		SR		OM		SB		DJ		Inne				N	%
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Częstotliwość patroli policyjnych	Kilka razy w tygodniu	28	26,2	89	22,4	45	24,7	10	12,0	2	20,0	174	22,3		
	Raz w tygodniu	19	17,8	62	15,6	21	11,5	10	12,0	0	0,0	112	14,4		
	Okazjonalnie	45	42,1	196	49,4	87	47,8	43	51,8	7	70,0	378	48,5		
	Wcale	15	14,0	50	12,6	29	15,9	20	24,1	1	10,0	115	14,8		
	SUMA	107	100,0	397	100,0	182	100,0	83	100,0	10	100,0	779	100,0		

Tabela 15. Częstotliwość patroli policyjnych w percepcji mieszkańców w badanych latach

Częstotliwość patroli policyjnych w mieście	Analizowane lata											
	2006		2007		2008		2012				N	%
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Prawie codziennie	177	21	209	21	102	22	174	22,3				
Co kilka dni	107	12	115	12	181	13	112	14,4				
Kilka razy w miesiącu	103	12	131	13	120	15	-	-				
Okazjonalnie	341	40	389	40	327	40	378	48,5				
Wcale	135	15	139	14	83	10	115	14,8				
SUMA	863	100	983	100	813	100	779	100,0				

Częstotliwość pojawiania się patroli policyjnych w Słupsku jest bardzo wysoka i bez wątplenia wpływa na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców. Na uwagę zasługuje to, iż patrole najczęściej są widywane w rejonie śródmieścia i starego budownictwa. Jest to uzasadnione tym, że tam statystycznie występuje największa liczba popełnianych wykroczeń i przestępstw. Należy jednak zauważyć, że w 2012 r. w porównaniu z poprzednimi latami wzrosła liczba respondentów, którzy widują patrole co kilka dni, ale również zwiększyła się z 40% do 48,5% liczba respondentów widujących patrole tylko okazjonalnie.

Tabela 16. Oczekiwania mieszkańców Słupska w odniesieniu do organów policji w zakresie dbałości o poprawę bezpieczeństwa publicznego w badanych latach

Oczekiwania społeczne w stosunku do organów policji	Analizowane lata							
	2006		2007		2008		2012	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Zwiększenie liczby patroli policyjnych	387	44,8	532	53,7	542	29,7	253	32,5
Organizowanie programów	117	13,6	202	20,4	147	8,1	71	9,1
Organizowanie dialogu	118	13,7	199	20,1	176	9,6	69	8,9
Działania informujące o zagrożeniach	140	16,2	163	16,5	212	11,6	72	9,2
Działania informujące o miejscach szczególnie zagrożonych	115	13,3	178	18,0	209	11,5	57	7,3
Kontrola miejsc szczególnie zagrożonych	471	54,6	557	56,3	523	28,7	195	25,0

Z dużą uwagą należy odnieść się do oczekiwań społecznych, ponieważ budowa państwa obywatelskiego wymaga większego wyczulenia na potrzeby obywateli. Mieszkańcy oczekują mimo wszystko nadal zwiększenia liczby patroli policyjnych (32,5%) oraz kontroli miejsc szczególnie zagrożonych (25,0%). Z analizy danych wynika, iż policja powinna większą uwagę zwrócić na działania informujące o ewentualnych zagrożeniach, zatem przedsięwzięcia prewencyjne powinny być priorytetowe. Koordynatorem tych działań musi stać się komisja bezpieczeństwa i porządku, która funkcjonuje w samorządach terenowych.

Tabela 17. Społeczna ocena kompetencji zawodowych, kultury osobistej, umiejętności interpersonalnych oraz gotowości do pomocy policjantów KMP w Słupsku w badanych latach

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej w %																			
	Wysokie				Raczej wysokie				Przeciętne				Raczej niskie				Niskie			
	2006	2007	2008	2012	2006	2007	2008	2012	2006	2007	2008	2012	2006	2007	2008	2012	2006	2007	2008	2012
Kompetencje zawodowe	19	21	25	15,4	39	39	39	47,1	22	22	17	19,9	11	10	14	8,1	9,6	8,3	5,2	9,5
Kultura osobista	29	33	32	21,3	43	41	42	52,5	10	12	8,7	13,1	10	9,2	12	8,1	8,1	5,2	6,1	5,0
Umiejętności interpersonalne	25	32	33	18,6	39	38	39	45,7	17	15	9,1	21,3	12	9,9	13	9,5	7,2	5,5	5,2	5,0
Pomocność	17	21	23	11,8	33	28	32	33,9	26	28	20	30,3	14	14	17	12,7	11	8,8	7,5	11,3

Respondenci oceniają dość wysoko kulturę osobistą policjantów; ocena ta w poszczególnych latach zasadniczo się nie zmienia (2006 – 72,0%, 2007 – 74,0%, 2008 – 74,0%, 2012 – 73,8%). Zauważalny jest wzrost ogólnie pozytywnych ocen kompetencji zawodowych (2006 – 58,0%, 2007 – 60,0%, 2008 – 61,0%, 2012 – 63,5%), choć odsetek ocen *wysokich* spadł z 25% w 2008 r. do 15,4% w 2012 r. Niestety nadal niezbyt wysokie są oceny pomocności ze strony funkcjonariuszy policji, co wymaga głębszej analizy tego, jak policjanci mogą i w jakich sytuacjach powinni pomagać obywatelom. Być może brakuje wypracowania szczegółowych procedur postępowania policjantów prewencji w sytuacjach najczęściej spotykanych podczas przeprowadzania interwencji policyjnej.

Tabela 18. Znajomość dzielnicowego na terenie miasta w badanych latach

Znajomość dzielnicowego	Analizowane lata							
	2006		2007		2008		2012	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tak	185	21,4	205	20,9	169	20,7	156	20,0
Nie	678	78,6	777	79,1	644	79,3	623	80,0
SUMA	863	100	982	100	813	100	779	100

Jak wynika z tabeli 18, podczas wszystkich lat badań około 80% respondentów nie знаło swojego dzielnicowego. Nie należy się jednak temu dziwić, ponieważ charakter, organizacja służby, zlecane zadania nie korespondują wprost z możliwością, aby dzielnicowy był osobiście znany w rejonie służbowym. Odwrócenie proporcji odpowiedzi *tak* i *nie* byłoby możliwe pod warunkiem, iż dzielnicowy miałby w swoich zadaniach przede wszystkim przebywanie w swoim rejonie służbowym, czyli: być widocznym dla mieszkańców, widzieć i wiedzieć jak najwięcej i współpracować ze społecznością lokalną. Ponadto „W celu uzyskania dobrych efektów służby niezbędne jest posiadanie dużego doświadczenia zawodowego. Policjant ubiegający się o zajęcie stanowiska dzielnicowego powinien spełniać kilka podstawowych kryteriów. Po pierwsze, powinien sam dokonać wyboru zostania dzielnicowym oraz mieć predyspozycje osobowościowe. Po drugie, preferować należy posiadanie wyższego zawodowego wykształcenia, odpowiedni staż służby oraz wiek, który pozwala na zdobycie dużego doświadczenia zawodowego i życiowego. Kryteria doboru na stanowisko dzielnicowego powinny być podobne do wymagań, jakie stawia się kandydatom na dyżurnego jednostki Policji (test wiedzy, test psychologiczny, rozmowa kwalifikacyjna)¹⁷. Stanowisko dzielnicowego powinno być uwieńczeniem kariery zawodowej policjanta, z wysokim uposażeniem finansowym, oficerskim stopniem służbowym, z dużym prestiżem zawodowym.

17 M. Stefański, *Uspołecznienie policji jako proces kształtowania poczucia bezpieczeństwa w środowisku lokalnym. Kierunki rozwoju służb prewencyjnych policji w Polsce*, Szczytno 2007, s. 108.

Podsumowanie

Kolejny projekt badawczy, zrealizowany w 2012 r., potwierdza sens kontynuacji badań oraz ich przydatności w poprawianiu jakości życia społecznego. Społeczność lokalna zaczyna odgrywać coraz większą rolę w kreowaniu swojego najbliższego otoczenia. Badania wskazują na potrzeby i oczekiwania mieszkańców Słupska względem policji oraz na tendencje, które dają możliwość większego zaangażowania w kształtowanie jakości życia społeczności lokalnej.

Z badań przeprowadzonych w dniach 12-23 listopada 2012 r. wśród 779 mieszkańców Słupska oraz wśród 109 osób prowadzących działalność gospodarczą można wyciągnąć niżej przedstawione wnioski.

Z analizy zebranych danych wynika, że zdecydowana większość mieszkańców Słupska deklaruowała wysoki poziom swojego poczucia bezpieczeństwa, zwłaszcza w osiedlach mieszkaniowych (95,2%) i w rejonie domków jednorodzinnych (92,8%). Jest to bardzo dobry symptom, wskazujący na możliwości rozwoju osobistego i zawodowego. Również niezależnie od płci słupszczanie czują się bezpiecznie – takich odpowiedzi udzieliło 91,6% mężczyzn i 92,2% kobiet.

Dla słupszczan w roku 2012 największym zagrożeniem były agresywne zaczepki, uważa tak aż 37,2% respondentów, 35,7% obawia się wandalizmu oraz niszczenia mienia, a 25,0% czuje strach przed włamaniami do mieszkań. Współczynniki te są bardziej korzystne niż w poprzednich analizowanych latach.

Mniejszy odsetek respondentów był w 2012 r. świadkami drobnych kradzieży i kradzieży kieszonek – 1,4% (2006 – 2,1%, 2007 – 1,7%, 2008 – 5,3%). Nieznacznie wzrósł natomiast odsetek pozostałych sytuacji, w których respondenci byli świadkami zagrożeń.

Z analizy danych wynika, że w 2012 r. mniej respondentów niż w poprzednich badaniach obawia się zachowań chuligańskich, ponieważ w 2012 r. 36,3% uznało, iż chuligaństwo zakłóca porządek publiczny, natomiast w 2006 r. sądziło tak 51,0%, w 2007 – 49,0%, 2008 – 51,0%. Mniejszym zagrożeniem zdaniem badanych była również dewastacja klatek schodowych. W 2012 r. 18,7% badanych stwierdziło, iż jest to problem zakłócający porządek publiczny, gdy w roku 2006 sądziło tak 29,0%, w 2007 – 27,0%, 2008 – 31,0%. W roku 2012 po raz pierwszy wprowadzono trzy nowe kategorie zakłóceń porządku publicznego – zaczepianie starszych osób, na które jako problem społeczny wskazało 12,5% ankietowanych, wyłudzenie pieniędzy od dzieci – 4,4%, niebezpiecznie szybka i brawurowa jazda – 29,5%.

Zdaniem badanych czynniki najbardziej obniżające poczucie bezpieczeństwa, to brak zainteresowania postępowaniem dzieci ze strony rodziców – 37,1%, zbyt łagodne prawo karne – 33,9%, brak współpracy z policją – 31,8, brak właściwego nadzoru policji – 27,0%, brak pracy – 25,2%.

Częstotliwość widywania patroli policyjnych w opinii słupszczan jest satysfakcjonująca, jednakże mieszkańcy oczekują mimo wszystko nadal zwiększenia ich liczby (32,5%) oraz kontroli miejsc szczególnie zagrożonych (25,0%).

Kompetencje policjantów badani ocenili dość wysoko – kulturę osobistą *wysoko* i *raczej wysoko* oceniło w 2012 r. 73,8%, co jest odsetkiem porównywalnym z wynikami poprzednich badań. Również dość wysoko ocenili ich kompetencje zawodowe – w 2012 r. sądziło tak 63,5% (2006 – 58,0%, 2007 – 60,0%, 2008 – 61,0%). Niestety nadal pomocność policjantów jest dość nisko oceniana, mniej niż połowa badanych ocenia ją *wysoko* i *raczej wysoko* (łącznie 45,7%).

Refleksja nad wynikami badań dostarczyć winna wszystkim podmiotom odpowiedzialnym za kształtowanie bezpieczeństwa argumentów za wyznaczeniem priorytetów działań na rzecz społeczności lokalnej. Szczególnie istotne jest to dla Komendy Miejskiej Policji w Słupsku, która korzysta z wyników badań przy wyznaczeniu strategii działań prewencyjnych na przyszłe lata.

Bibliografia

- Jaworska A., *Prewencja zagrożeń społecznych w percepcji społeczności lokalnej*, [w:] *Poczucie bezpieczeństwa publicznego i ocena pracy policji w percepcji mieszkańców Słupska* (3), red. M. Stefański, R. Parol, Toruń 2009
- Metodologia i metody badań psychologicznych*, red. K. Czarnecki, Katowice 1992
- Moczuk E., *Socjologiczne aspekty bezpieczeństwa lokalnego*, Rzeszów 2009
- Serafin T., Parszowski S., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Warszawa 2011
- Stefański M., *Prewencyjno-edukacyjne działania policji w systemie bezpieczeństwa publicznego*, Słupsk 2012
- Stefański M., *Uspołecznienie policji jako proces kształtowania poczucia bezpieczeństwa w środowisku lokalnym. Kierunki rozwoju służb prewencyjnych policji w Polsce*, Szczytno 2007
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*
(Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym*
(Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592, z późn. zm.)
- Sprawozdanie z działalności Komendanta Miejskiego Policji w Słupsku za rok 2011
- Zadania jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego*, stan prawny na 30 kwietnia 2004 roku, Informacja dla jednostek samorządu terytorialnego, materiał informacyjny opracowany przez Departament Porządku Publicznego i Departament Administracji Publicznej MSWiA oraz Komendę Główną Policji
- www.cobos.pl; www.obop.pl (24.12.2012)
- www.slupsk.pl (2.02.2012)

Poczucie bezpieczeństwa wśród osób prowadzących działalność gospodarczą na terenie Słupska

4.1. Wprowadzenie

Bezpieczeństwo, rozumiane jako stan, który daje poczucie pewności istnienia i gwarancje jego zachowania oraz szanse na doskonalenie, jest jedną z podstawowych potrzeb człowieka, a jednym z ważniejszych zadań stawianych przed państwem jako jednostką geopolityczną jest zapewnienie swoim obywatelom bezpieczeństwa społecznego. Najprościej rzecz ujmując, bezpieczeństwo samo w sobie to wolność od zagrożeń, przymiotnik społeczny zaś oznacza: odnoszący się do społeczeństwa. Inaczej, bezpieczeństwo społeczne jest to ogół działań zmierzających do utrzymania równowagi społecznej, ładu społecznego, porządku społecznego, a także organizacji społecznej w danym społeczeństwie, w danym czasie i w danej kulturze po to, aby członkowie tego społeczeństwa mogli trwać i rozwijać się¹. Realizacja tych celów jest możliwa przy istnieniu regulacji prawnych zapewniających ład społeczny i dostarczających procedur, które powinny mieć zastosowanie, gdy jednostka lub grupa społeczna znajdują się w niezwyklej, trudnej sytuacji życiowej².

Demokratyzacja życia społecznego po 1989 r. wpłynęła na poprawę sytuacji w zakresie przestrzegania praw osobistych obywateli. Natomiast bezpieczeństwo lokalne, którego postrzeganie przez respondentów prowadzących samodzielną działalność gospodarczą na terenie Słupska było przedmiotem badań, rozumiane jest jako zapewnienie, za pomocą legalnych środków prawnych, funkcjonowania ludzi, mieszkańców danej społeczności lokalnej, ich ochrony przed przestępczością oraz innymi zagrożeniami mogącymi występować w tej społeczności. Jego celem jest umożliwienie odpowiedniego poziomu życia mieszkańcom danej społeczności lokalnej, a przedmiotem są obywatele i ich sprawy na poziomie lokalnym. Wśród zagrożeń bezpieczeństwa lokalnego można wymienić: a) zagrożenia przestępczo-

1 E. Moczuk, *Socjologiczne aspekty bezpieczeństwa lokalnego*, Rzeszów 2009, s. 14.

2 K.A. Wojtaszczyk, A. Materska-Sosnowska, *Bezpieczeństwo państwa*, Warszawa 2009, s. 14.

ścią, b) zagrożenia pożarami, powodziami, niszczącymi wiatrami itp., c) zagrożenia ekonomiczne, zdrowotne, społeczne, takie jak utrata pracy, zdrowia, cennych dóbr, pozycji społecznej, pozycji ekonomicznej itp.³

Bezpieczeństwo lokalne ma ścisły związek z porządkiem publicznym, który może odnosić się do różnych dziedzin naszego życia. „Jest to pewien pożądaný stan rzeczy w państwie, w którym obywatele czują się bezpiecznie w swoich mieszkaniach, na ulicach, w pracy, i w każdej chwili mogą liczyć na pomoc odpowiednich służb państwowych, np. policji”⁴. Ustawa o Policji określa, jakie są jej podstawowe zadania. Są to m.in.:

1. Ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra.
2. Ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz w środkach publicznego transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania.
3. Inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi⁵.

Bezpieczeństwo lokalne, które winno być zagwarantowane przez policję, jest istotnym wskaźnikiem jakości życia mieszkańców danego miasta, osiedla czy zakładu pracy. Zapewnienie pełnego bezpieczeństwa osobistego (w tym osobom prowadzącym samodzielną działalność gospodarczą) w warunkach wolnorynkowego państwa demokratycznego jest bardzo trudne. Trudność ta wynika z sytuacji ekonomicznej oraz z coraz szerzej otwierających się granic naszego państwa dla przybyszów ze wszystkich krajów grupy Schengen.

Kształtowanie bezpiecznej przestrzeni lokalnej zależy od wielu czynników, m.in. od uwarunkowań społecznych, gospodarczych czy częstotliwości patroli policji. Także bezpieczeństwo nie jest czynnikiem trwałym i ostatecznym. Zmieniają się oczekiwania i potrzeby użytkowników przestrzeni. Zapewnienie bezpiecznej przestrzeni lokalnej jest czymś, czego społeczeństwo oczekuje, jest warunkiem jego bezpiecznej egzystencji i prawidłowego rozwoju. Jest to spokojne życie tej społeczności bez obaw o własne życie i zdrowie, bez obaw o życie swoich rodzin i najbliższych, bez obaw o bezpieczne funkcjonowanie przedsiębiorstw państwowych i prywatnych zlokalizowanych w danej przestrzeni lokalnej. Bez bezpiecznej przestrzeni społeczeństwo lokalne nie może normalnie i prawidłowo się rozwijać, żyć, pracować, mieszkać i funkcjonować. W dzisiejszej rzeczywistości zagadnienie bez-

3 Tamże, s. 107.

4 J. Fiebieg, M. Roga, A. Tyburska, *Bezpieczeństwo to wspólna sprawa – ochrona bezpieczeństwa publicznego, rozwiązanie systemowe w skali kraju i regionu*, Szczytno 2002, s. 43.

5 *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji*, Dz.U. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687, z późn. zm.

pieczeństwa lokalnego jest zaliczane do jednej z ważniejszych wartości społecznych, a kształtowanie bezpieczeństwa przestrzeni lokalnej jest możliwe tylko wówczas, jeżeli zapewni się również bezpieczeństwo osób, które żyją, mieszkają i wypełniają tę przestrzeń poprzez prowadzenie samodzielnej działalności gospodarczej.

4.2. Wyniki badań

W badaniach, które zostały przeprowadzone w 2012 r. wzięło udział 109 osób prowadzących własną działalność gospodarczą. Ponieważ przedmiotowe badania zostały przeprowadzone za pomocą tych samych narzędzi, tzn. tego samego kwestionariusza ankiety, co badania w latach 2006, 2007 i 2008, pozwala to na dokonanie analizy porównawczej.

W 2012 r. zwiększyła się liczba osób poddanych badaniom w porównaniu z 2008 r., kiedy to pytania zadano 58 respondentom. Zmieniła się również proporcja badanych osób ze względu na płeć. Obecnie 62,4% badanych stanowią kobiety, a 37,6% mężczyźni. Jeśli chodzi o wiek, to badaniom podlegały również osoby w wieku powyżej 65 lat, co było nowością w porównaniu z poprzednimi badaniami. Jak wykazały badania, najwięcej było ankietowanych między 41 a 65 rokiem życia, co stanowiło 53,2% ogółu badanych (tab. 1, 2).

Tabela 1. Płeć, wiek i wykształcenie badanych

Płeć	N	%
Mężczyzna	41	37,6
Kobieta	68	62,4
Razem	109	100,0
Wiek	N	%
do 20 lat	2	1,8
21-25 lat	8	7,3
26-30 lat	13	11,9
31-40 lat	27	24,8
41-65 lat	58	53,2
Powyżej 65	1	0,9
Wykształcenie	N	%
Podstawowe	1	0,9
Gimnazjum	1	0,9
Zasadnicze zawodowe	17	15,6
Średnie (liceum, technikum)	62	56,9
Pomaturalne/policealne	13	11,9
Wyższe	15	13,8

Tabela 2. Rodzaj prowadzonej działalności a wiek

Działalność	Wiek													
	do 20 lat		21-25 lat		26-30 lat		31-40 lat		41-65 lat		pow. 65 lat		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Wykonywanie wolnego zawodu: lekarz, prawnik, architekt, doradca finansowy	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,9	0	0,0	0	0,0	1	0,9
Firma produkcyjna	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,9	1	0,9	0	0,0	2	1,8
Firma handlowa: sklep, hurtownia	1	0,9	4	3,8	7	6,4	17	15,6	30	27,5	0	0,0	59	54,1
Firma usługowa: zakład fryzjerski, kosmetyczny, solarium, szewski, krawiecki itp.	1	0,9	3	2,8	4	3,8	5	4,5	22	20,2	1	0,9	36	33,0
Firma gastronomiczna: kawiarnia, restauracja, pub, bar szybkiej obsługi	0	0,0	1	0,9	2	1,8	3	2,8	5	4,5	0	0,0	11	10,1
Ogółem	2	1,8	8	7,3	13	11,9	27	24,8	58	53,2	1	0,9	109	100,0

Należy podkreślić, że zauważa się duże zmiany, jeśli chodzi o wykształcenie respondentów prowadzących w Słupsku samodzielną działalność gospodarczą. Z wykształceniem pomaturalnym w 2008 r. było 64,5% respondentów, a w 2007 4,4%. W roku 2012 najliczniejszą grupą ankietowanych były osoby ze średnim wykształceniem (56,9%), które w 2008 r. stanowiły 4,8%, a w 2007 – 58,4%.

Tabela 3. Rodzaj działalności a wykształcenie

Działalność	Wykształcenie													
	Podstawowe		Gimnazjum		Zasadnicze zawodowe		Średnie (liceum, technikum)		Pomaturalne /policcalne		Wyzsze		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Wykonywanie wolnego zawodu: lekarz, prawnik, architekt, doradca finansowy	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,9	0	0,0	0	0,0	1	0,9
Firma produkcyjna	0	0,0	0	0,0	1	0,9	0	0,0	0	0,0	1	0,9	2	1,8
Firma handlowa: sklep, hurtownia	1	0,9	1	0,9	7	6,4	33	30,5	7	6,4	10	9,2	59	54,1
Firma usługowa: zakład fryzjerski, kosmetyczny, solarium, szewski, krawiecki itp.	0	0,0	0	0,0	9	8,3	19	17,4	5	4,6	3	2,8	36	33,0
Firma gastronomiczna: kawiarnia, restauracja, pub, bar szybkiej obsługi	0	0,0	0	0,0	0	0,0	9	8,3	1	0,9	1	0,9	11	10,1
Ogółem	1	0,9	1	0,9	17	15,6	62	56,9	13	11,9	15	13,8	109	100,0

Jak pokazują przeprowadzone badania, najpopularniejszym rodzajem działalności gospodarczej wśród respondentów jest prowadzenie firmy handlowej: sklep, hurtownia (54,1%), przez osoby w przedziale wiekowym 41-65 lat (27,5%). W 2008 r. wśród respondentów najwięcej było prowadzących firmy gastronomiczne typu kawiarnie, restauracje, puby lub bary szybkiej obsługi (35,9%), w przedziale wiekowym 26-30 lat, których liczba w porównaniu z pierwszym rokiem badań zwiększyła się o ponad 7% (w 2006 r. – 28,78%).

Wśród ankietowanych w 2012 r. najwięcej osób (54,1%) prowadziło firmy handlowe typu sklep czy hurtownia, jednak było ich o 11,4% mniej niż w roku 2008 (65,5%).

Tabela 4. Rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej

Działalność	N	%
Wykonywanie wolnego zawodu: lekarz, prawnik, architekt, doradca finansowy	1	0,9
Firma produkcyjna	2	1,8
Firma handlowa: sklep, hurtownia	59	54,1
Firma usługowa: zakład fryzjerski, kosmetyczny, solarium, szewski, krawiecki itp.	36	33,0
Firma gastronomiczna: kawiarnia, restauracja, pub, bar szybkiej obsługi	11	10,1

Tabela 5. Rodzaj działalności a liczba osób zatrudnionych

Rodzaj firmy a zatrudnieni	Firma jednoosobowa	1-5 osób	6-10 osób	Powyżej 10 osób
Wykonywanie wolnego zawodu: lekarz, prawnik, architekt, doradca finansowy	1	0	0	0
Firma produkcyjna	0	1	0	1
Firma handlowa: sklep, hurtownia	17	30	8	4
Firma usługowa: zakład fryzjerski, kosmetyczny, solarium, szewski, krawiecki itp.	11	20	2	3
Firma gastronomiczna: kawiarnia, restauracja, pub, bar szybkiej obsługi	0	6	3	2
Ogółem	29	57	13	10

Wśród respondentów najwięcej było właścicieli firm zatrudniających od 1 do 5 osób (57), oraz firm jednoosobowych, najmniej zaś firm zatrudniających powyżej 10 osób (10). Podobnie było w badaniach przeprowadzonych w 2008 r., a nieduże różnice dotyczą wartości procentowych.

Należy podkreślić, że kwestia bezpieczeństwa osobistego respondentów prowadzących własną działalność gospodarczą związana jest z wielkością ich firmy.

Jak wykazały badania, najbardziej zagrożone czują się osoby pracujące w firmach, które zatrudniają od 1 do 5 i od 6 do 10 osób (w 2008 r. od 1 do 5 osób). Wśród osób *zdecydowanie nie* odczuwających zagrożenia związanego z bezpieczeństwem osobistym przeważają respondenci, którzy pracują w firmach zatrudniających od 1 do 5 osób (14%), natomiast w 2008 r. byli to ankietowani z firm, w których pracowało powyżej 10 osób (42,86%).

Podobną zależność postrzega się w analizie badań z 2012 r. dotyczących odczucia zagrożenia związanego z mieniem. *Raczej nie* i *zdecydowanie nie* odczuwają takiego zagrożenia respondenci pracujący w zespołach liczących od 1 do 5 osób, co stanowi 24,7% ogółu badanych (tab. 6). Potwierdza się założenie, że w większej grupie czujemy się zdecydowanie bezpieczniej, gdyż w każdej chwili możemy liczyć na pomoc innych osób.

Tabela 6. Wielkość firmy a odczucie zagrożenia

Wielkość firmy	Odczucie zagrożenia dotyczące bezpieczeństwa osobistego				
	Zdecydowanie nie	Raczej nie	Trudno powiedzieć	Raczej tak	Zdecydowanie tak
Firma jednoosobowa	6	15	5	3	0
%	5,5	13,8	4,6	2,8	0,0
1 - 5 osób	8	29	13	5	2
%	14,0	26,6	11,9	4,6	1,8
6 - 10 osób	1	5	0	5	2
%	0,9	4,6	0,0	4,6	1,8
Powyżej 10 osób	0	3	3	3	1
%	0,0	2,8	2,8	2,8	0,9
Ogół grup	15	52	21	16	5
%	13,8	47,7	19,3	14,7	4,6
Wielkość firmy	Odczucie zagrożenia dotyczące mienia				
	Zdecydowanie nie	Raczej nie	Trudno powiedzieć	Raczej tak	Zdecydowanie tak
Firma jednoosobowa	5	13	10	1	0
%	4,6	11,9	9,2	0,9	0,0
1 - 5 osób	7	20	15	7	8
%	6,4	18,3	13,8	6,4	7,3
6 - 10 osób	0	7	2	3	1
%	0,0	6,4	1,8	2,8	0,9
Powyżej 10 osób	0	2	4	3	1
%	0,0	1,8	3,7	2,8	0,9
Ogółem	12	42	31	14	10
%	11,0	38,5	28,4	12,8	9,2

Na uwagę zasługuje fakt, że w 2012 r. tylko 19,3% badanych respondentów miało poczucie zagrożenia dotyczącego własnego bezpieczeństwa. Odnosi się to do przedstawicieli wszystkich analizowanych rodzajów działalności. W 2008 r. najbardziej zagrożeni w zakresie bezpieczeństwa osobistego czuli się ankietowani posiadający firmy handlowe, takie jak sklepy czy hurtownie, jednakowoż wówczas ponad 70% respondentów stwierdziło, że nie mają poczucia osobistego zagrożenia (*zdecydowanie nie* – 29,8%, *raczej nie* – 42,1%), natomiast w badaniach z 2012 r. takie stwierdzenie padło z ust tylko ponad 60% ankietowanych (*zdecydowanie nie* – 13,8%, *raczej nie* – 47,7%).

Tabela 7. Rodzaj działalności a odczucie zagrożenia

Rodzaj działalności	Odczucie zagrożenia dotyczące bezpieczeństwa osobistego				
	Zdecydowanie nie	Raczej nie	Trudno powiedzieć	Raczej tak	Zdecydowanie tak
Wykonywanie wolnego zawodu: lekarz, prawnik, architekt, doradca finansowy	0	1	0	0	0
%	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0
Firma produkcyjna	1	0	1	0	0
%	0,9	0,0	0,9	0,0	0,0
Firma handlowa: sklep, hurtownia	7	29	10	9	4
%	6,4	26,6	9,2	8,3	3,7
Firma usługowa: zakład fryzjerski, kosmetyczny, solarium, szewski, krawiecki itp.	6	17	7	6	0
%	5,5	15,6	6,4	5,5	0,0
Firma gastronomiczna: kawiarnia, restauracja, pub, bar szybkiej obsługi	1	5	3	1	1
%	0,9	4,6	2,8	0,9	0,9
Ogółem	15	52	21	16	5
%	13,8	47,7	19,3	14,7	4,6

Należy podkreślić, że wśród badanych prowadzących działalność gospodarczą występują jednak pewne obawy przed zagrożeniami. Dotyczą one wszystkich kategorii mieszczących się w katalogu zjawisk patologicznych.

Jak pokazują przeprowadzone w 2012 r. badania ankietowe, wśród osób prowadzących firmy handlowe największe obawy dotyczyły zagrożeń związanych z aroganckim zachowaniem się nietrzeźwych klientów – 55,6%, (w 2008 r. największe były obawy przed drobnymi kradzieżami – 87%). Na drugim miejscu znajdują się włamania do zajmowanego przez respondenta lokalu – 54,7% (w 2008 r. były to napady i pobicia – 72%).

Wśród respondentów, którzy prowadzą firmy gastronomiczne, takie jak: kawiarnia, restauracja, pub lub bar szybkiej obsługi, najwięcej obaw dotyczy przestępczości narkotykowej – 20% (w 2008 r. obawy przed tego rodzaju przestępstwami wyrażało 33,33% badanych), w następnej kolejności właściciele tych firm obawiają się drobnych kradzieży – 15,7% oraz wymuszania haraczu – 14,3%. Firmy gastronomiczne to miejsca, w których często dochodzi do transakcji narkotykowych, a osoby po wypiciu większej ilości alkoholu często są ofiarami drobnych kradzieży. Najmniej obaw przed zagrożeniami zgłaszają osoby, które wykonują wolne zawody. Ich obawy dotyczą tylko przestępczości narkotykowej (10%). Spośród 109 respondentów prowadzących własną działalność gospodarczą 14 stwierdziło, że nie obawia się niczego; w 2008 r. twierdziło tak tylko 5 osób.

Tabela 8. Obawy respondentów przed zagrożeniami

Obawy przed zagrożeniami	Wykonywanie wolnego zawodu: lekarz, prawnik, architekt, doradca finansowy		Firma produkcyjna		Firma handlowa: sklep, hurtownia		Firma usługowa: zakład fryzjerski, kosmetyczny, solarium, szewski, krawiecki itp.		Firma gastronomiczna: kawiarnia, restauracja, pub, bar szybkiej obsługi		Razem	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Włamania do zajmowanego przeze mnie lokalu	0	0,0	0	0,0	29	54,7	19	35,8	5	9,4	53	100,0
Drobnych kradzieży	0	0,0	1	2,0	26	51,0	16	31,4	8	15,7	51	100,0
Wymuszania haraczu	1	7,1	1	7,1	7	50,0	3	21,4	2	14,3	14	100,0
Wandalizmu, niszczenia mienia	0	0,0	1	1,9	28	53,8	19	36,5	4	7,7	52	100,0
Napadu /pobicia	1	2,9	1	2,9	18	52,9	10	29,4	4	11,8	34	100,0
Aroganckiego zachowania niotrzeźwych klientów	0	0,0	1	2,2	25	55,6	14	31,1	5	11,1	45	100,0
Zaczepek agresywnych klientów	1	2,5	0	0,0	20	50,0	14	35,0	5	12,5	40	100,0
Przestępczości narkotykowej	1	10,0	0	0,0	4	40,0	3	30,0	2	20,0	10	100,0
Nie obawiam się niczego	0	0,0	0	0,0	8	57,1	4	28,6	2	14,3	14	100,0

Badanym zadano także pytanie o to, czy byli świadkami jakichś wydarzeń należących do kategorii zjawisk patologicznych. Pośród świadków włamań do zajmowanych przez respondentów lokali najczęściej było osób posiadających firmy handlowe – 5,5%. Świadkami drobnych kradzieży było 16,5% ankietyowanych z tej grupy. Oni również często byli świadkami aroganckiego zachowania nietrzeźwych klientów (22%).

Ogólnie świadkami zachowań patologicznych byli przede wszystkim właściciele firm handlowych (67,7%) i usługowych (26,6%). Należy podkreślić, że ofiary przestępstw są głównym źródłem informacji o popełnionych przestępstwach i osobach, które ich dokonały (tab. 9).

Tabela 9. Świadkowie zdarzeń a rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej

Świadkowie zdarzeń	Wykonywanie wolnego zawodu: lekarz, prawnik, architekt, doradca finansowy		Firma produkcyjna		Firma handlowa: sklep, hurtownia		Firma usługowa: zakład fryzjerski, kosmetyczny, solarium, szewski, krawiecki itp.		Firma gastronomiczna: kawiarnia, restauracja, pub, bar szybkiej obsługi		Razem	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Włamania do zajmowanego przez mnie lokalu	0	0,0	0	0,0	6	5,5	2	1,8	0	0,0	8	7,3
Drobnych kradzieży	0	0,0	1	0,9	18	16,5	3	2,8	1	0,9	23	21,1
Wymuszania haraczu	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0
Wandalizmu, niszczenia mienia	0	0,0	0	0,0	11	10,0	7	6,4	0	0,0	18	16,5
Napadu/pobicia	0	0,0	0	0,0	4	3,7	3	2,8	0	0,0	7	6,4
Aroganckiego zachowania nietrzeźwych klientów	0	0,0	1	0,9	24	22,0	7	6,4	1	0,9	33	30,3
Zaczepek agresywnych klientów	0	0,0	1	0,9	11	10,0	7	6,4	1	0,9	19	17,4
Przestępczości narkotykowej	1	0,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,9
Nie byłem(łam) świadkiem powyższych zdarzeń	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0
Razem	1	0,9	3	2,7	74	67,7	29	26,6	3	2,8	109	100,0

Przeprowadzona analiza badań wskazuje, że większość ofiar przestępstw to osoby prowadzące własne firmy handlowe; najczęściej były to włamania do zajmowanych przez nich lokali (63,6), drobne kradzieże (60%) bądź wymuszanie haraczu (44,4%). Należy zauważyć, że w 2008 r. od żadnego z badanych prowadzących działalność gospodarczą nie żądano haraczu, natomiast w roku 2012 było 9 takich przypadków.

Tabela 10. Ofiary zdarzeń a rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej

Ofiary zdarzeń	Wykonywanie wolnego zawodu: lekarz, prawnik, architekt, doradca finansowy		Firma produkcyjna		Firma handlowa: sklep, hurtownia		Firma usługowa: zakład fryzjerski, kosmetyczny, solarium, szewski, krawiecki itp.		Firma gastronomiczna: kawiarnia, restauracja, pub, bar szybkiej obsługi		Razem	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Włamania do zajmowanego przez siebie lokalu	0	0,0	0	0,0	7	63,6	2	18,2	2	18,2	11	100,0
Drobnych kradzieży	0	0,0	1	4,0	15	60,0	6	24,0	3	12,0	25	100,0
Wymuszania haraczu	0	0,0	0	0,0	4	44,4	3	33,3	2	22,2	9	100,0
Wandalizmu, niszczenia mienia	0	0,0	0	0,0	11	55,0	7	35,0	2	10,0	20	100,0
Napadu/pobicia	0	0,0	0	0,0	4	44,4	3	33,3	2	22,2	9	100,0
Aroganckiego zachowania nietrzeźwych klientów	0	0,0	1	3,7	15	55,6	8	29,6	3	11,1	27	100,0
Zaczepek agresywnych klientów	0	0,0	1	5,0	11	55,0	5	25,0	3	15,0	20	100,0
Przestępczości narkotykowej	1	9,1	0	0,0	5	45,5	3	27,3	2	18,2	11	100,0
Nie byłem(łam) ofiarą powyższych zdarzeń	1	1,4	1	1,4	37	53,6	22	31,9	8	11,6	69	100,0

Jak powszechnie wiadomo, istotną sprawą przy ustalaniu sprawców są zgłoszenia świadków przestępstwa. Cenne jest, że ponad 75% ogółu badanych respondentów zgłasza przestępstwa, których było świadkiem (w 2008 r. było takich osób 69%).

Tabela 11. Zgłaszanie przestępstwa przez świadków

Zgłaszanie przestępstwa przez świadków	Wykonywanie wolnego zawodu: lekarz, prawnik, architekt, doradca finansowy		Firma produkcyjna		Firma handlowa: sklep, hurtownia		Firma usługowa: zakład fryzjerski, kosmetyczny, solarium, szewski, krawiecki itp.		Firma gastronomiczna: kawiarnia, restauracja, pub, bar szybkiej obsługi		Razem	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	N	%
Zdecydowanie tak	0	0,0	0	0,0	28	25,7	19	17,4	2	2,8	49	45,0
Raczej tak	0	0,0	1	0,9	19	17,4	8	7,3	5	4,6	33	30,3
Trudno powiedzieć	1	0,9	1	0,9	7	6,4	8	7,3	3	2,8	20	18,3
Raczej nie	0	0,0	0	0,0	4	3,7	1	0,9	0	0,0	5	4,6
Zdecydowanie nie	0	0,0	0	0,0	1	0,9	0	0,0	1	0,9	2	2,8
Razem	1	0,9	2	1,8	59	54,1	36	33,0	11	10,1	109	100,0

Tabela 12. Zgłaszanie przestępstwa przez ofiary

Zgłaszanie przestępstwa przez ofiary	Wykonywanie wolnego zawodu: lekarz, prawnik, architekt, doradca finansowy		Firma produkcyjna		Firma handlowa: sklep, hurtownia		Firma usługowa: zakład fryzjerski, kosmetyczny, solarium, szewski, krawiecki itp.		Firma gastronomiczna: kawiarnia, restauracja, pub, bar szybkiej obsługi		Razem	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Zdecydowanie tak	0	0,0	0	0,0	31	28,4	16	14,7	2	1,8	49	45,0
Raczej tak	0	0,0	1	0,9	15	13,8	11	10,1	6	5,5	33	30,3
Trudno powiedzieć	0	0,0	1	0,9	11	10,1	9	8,3	1	0,9	22	20,2
Raczej nie	1	0,9	0	0,0	2	1,8	0	0,0	1	0,9	4	3,7
Zdecydowanie nie	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,9	1	0,9
Razem	1	0,9	2	1,8	59	54,1	36	33,0	11	10,1	109	100,0

Należy jednak należy zauważyć, że same ofiary przestępstw nie zawsze je zgłaszają. Ich decyzja zależy od charakteru popełnionego przestępstwa. Najczęściej deklarują zgłaszanie przestępstw osoby prowadzące własne firmy handlowe (42,2%). 75,3% ofiar przestępstw deklaruje, że *raczej* zgłasza przestępstwa i dotyczy to wszystkich respondentów prowadzących działalność gospodarczą. W 2008 r. ofiarami najczęściej zgłaszającymi przestępstwa byli respondenci posiadający firmy gastronomiczne. Wśród osób prowadzących firmy handlowe jako przyczynę niezgłaszania przestępstw podawano *brak wiary, że policja schwytą sprawcę*. Są i tacy respondenci (właściciele firm usługowych), którzy uważają, że nie warto zgłaszać przestępstw, gdyż są one *zbyt błahe*, aby policja chciała się tym zająć (tab. 13).

Tabela 13. Przyczyny niezgłaszania przestępstw

Przyczyny niezgłaszania przestępstw	Wykonywanie wolnego zawodu: lekarz, prawnik, architekt, doradca finansowy		Firma produkcyjna		Firma handlowa: sklep, hurtownia		Firma usługowa: zakład fryzjerski, kosmetyczny, szewski, krawiecki solarium, itp.		Firma gastronomiczna: kawiarnia, restauracja, pub, bar szybkiej obsługi		Razem	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Z obawy o własne bezpieczeństwo	1	8,3	1	8,3	4	33,3	4	33,3	2	16,7	12	100,0
Z braku wiary, że policja schwytą sprawcę	0	0,0	0	0,0	10	76,9	2	15,4	1	7,7	13	100,0
To moja sprawa	0	0,0	0	0,0	1	33,3	1	33,3	1	33,3	3	100,0
To zbyt błahe przewinienie, aby policja chciała się tym zająć	0	0,0	0	0,0	2	28,6	4	57,1	1	14,3	7	100,0

Odpowiedzi udzieliło 35 osób

Ponadto respondenci prowadzący działalność gospodarczą zostali poproszeni o dokonanie oceny pracy policji. Jak wynika z tabeli 14, aż 65 badanych oceniło ogólnie pracę policji jako *przeciętną* (w 2008 r. taką ocenę wystawiło 29 na 58 badanych). Tylko 4 respondentów oceniło prace policji jako *bardzo dobrą* (w 2008 r. 1 osoba). Były to 3 osoby prowadzące firmy handlowe oraz 1 osoba prowadząca firmę usługową. Również 4 osoby oceniły pracę policji jako *bardzo złą*, a 23% badanych wystawiło policji ocenę *dobrą*.

Tabela 14. Ogólna ocena policji a rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej

Ogólna ocena policji	Wykonywanie wolnego zawodu: lekarz, prawnik, architekt, doradca finansowy		Firma produkcyjna		Firma handlowa: sklep, hurtownia		Firma usługowa: zakład fryzjerski, kosmetyczny, solarium, szewski, krawiecki itp.		Firma gastronomiczna: kawiarnia, restauracja, pub, bar szybkiej obsługi		Razem	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Bardzo dobra	0	0,0	0	0,0	3	2,8	1	0,9	0	0,0	4	3,7
Dobra	0	0,0	0	0,0	11	10,1	10	9,2	4	3,7	25	23,0
Przeciętna	0	0,0	2	1,8	34	31,2	23	21,1	6	5,5	65	59,6
Zła	0	0,0	0	0,0	9	8,3	1	0,9	1	0,9	11	10,1
Bardzo zła	1	0,9	0	0,0	2	1,8	1	0,9	0	0,0	4	3,7

Należy podkreślić, że osoby prowadzące własną działalność gospodarczą zgłaszają oczekiwania wobec policji dotyczące poprawy ich poczucia bezpieczeństwa. Ich zdaniem przede wszystkim należałoby zwiększyć liczbę patroli policyjnych. Takiej odpowiedzi udzieliło 42 respondentów, co stanowi 38,5% (w 2008 r. 63,8%), z tego 22 osoby to właściciele firm handlowych. Ponieważ odsetek pragnących zwiększenia liczby patroli w porównaniu z 2008 r. zdecydowanie się zmniejszył (o 25,3), można wysnuć wniosek, że ta potrzeba badanych w porównaniu z ubiegłymi latami została w jakiejś mierze zaspokojona. W dalszej kolejności respondenci wskazywali na potrzebę częstej kontroli obiektów zagrożonych (31osób). Najwięcej oczekiwań wobec policji mieli pod tym względem prowadzący własne firmy handlowe (15,6%).

Tabela 15. Oczekiwania co do działań policji poprawiających poczucie bezpieczeństwa

Działania policji poprawiające bezpieczeństwo	Wykonywanie wolnego zawodu: lekarz, prawnik, architekt, doradca finansowy		Firma produkcyjna		Firma handlowa: sklep, hurtownia		Firma usługowa: zakład fryzjerski, kosmetyczny, solarium, szewski, krawiecki itp.		Firma gastronomiczna: kawiarnia, restauracja, pub, bar szybkiej obsługi		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Zwiększenie liczby patroli policyjnych	0	0,0	1	0,9	22	20,2	16	14,7	3	2,8	42	38,5
Organizowanie programów dla osób prowadzących działalność gospodarczą: jak bronić się przed przestępczością	0	0,0	0	0,0	3	2,8	4	3,7	0	0,0	7	6,4
Organizowanie spotkań, na których osoby prowadzące działalność gospodarczą mogłyby swobodnie mówić o swoich obawach i problemach	0	0,0	0	0,0	5	4,6	1	0,9	0	0,0	6	5,5
Informowanie właścicieli firm o występujących zagrożeniach	1	0,9	0	0,0	7	6,4	5	4,6	4	3,7	17	15,6
Częsta kontrola obiektów zagrożonych przestępczością	0	0,0	1	0,9	17	15,6	9	8,3	4	3,7	31	28,4
Inne	0	0,0	0	0,0	5	4,6	1	0,9	0	0,0	6	100,0

4.3. Wnioski

Porównując wyniki badań uzyskane w latach 2006, 2007, 2008 i 2012 można stwierdzić, że poczucie bezpieczeństwa respondentów prowadzących samodzielną działalność gospodarczą na terenie Słupska nieznacznie się poprawiło. W dalszym ciągu zagrożeni czują się przede wszystkim właściciele firm handlowych i zakładów usługowych. Nieznacznie natomiast wzrosła ocena skuteczności działań policji mających zapewnić poczucie bezpieczeństwa podmiotom gospodarczym działającym w mieście.

Podsumowanie

1. W prowadzonych badaniach wzięło udział 109 respondentów prowadzących samodzielną działalność gospodarczą, z tego 62,4% stanowiły kobiety, a 37,6% mężczyźni.
2. Najwięcej ankietowanych miało od 41 do 65 lat (53,2%) i wykształcenie średnie (56,9%).
3. Wśród badanych najczęściej (54,1%) było respondentów posiadających firmy handlowe typu sklep lub hurtownia.
4. Odczucie zagrożenia w największym stopniu przejawiają respondenci prowadzący małe kilkuosobowe firmy.
5. O swoje bezpieczeństwo osobiste najbardziej obawiają się osoby prowadzące firmy gastronomiczne. Najmniejsze obawy mają właściciele firm produkcyjnych.
6. Największe zagrożenie w Słupsku zdaniem badanych stanowią włamania do zajmowanego lokalu, drobne kradzieże i aroganckie zachowanie nietrzeźwych klientów.
7. Większość zarówno świadków, jak i ofiar przestępstw zgłasza je policji.
8. Osoby, które nie zgłosiły popełnionego przestępstwa jako główną przyczynę podają obawę o własne bezpieczeństwo.
9. Oczekiwania respondentów prowadzących samodzielną działalność gospodarczą na terenie Słupska w stosunku do policji dotyczą przede wszystkim zwiększenia liczby patroli policyjnych i częstszych kontroli obiektów zagrożonych przestępczością.

Posiadając wyniki badań przeprowadzonych za pomocą tego samego narzędzia w roku 2012, 2008 i 2007, można dokonać porównań.

Najważniejsze różnice:

1. Liczba osób biorących udział w badaniach w latach 2007, 2008, 2012.

2007	2008	2012
113	58	109

2. Zwiększył się odsetek kobiet biorących udział w badaniach (dane w %)

Płeć	2007	2008	2012
kobiety	33,6	25,9	37,6
mężczyźni	66,4	74,1	62,4

3. Należy zauważyć różnicę dotyczącą wykształcenia respondentów. Zmniejszyła się liczba osób z wykształceniem pomaturalnym na rzecz osób z wykształceniem średnim (dane w %).

Wykształcenie	2007	2008	2012
Średnie	58,4	4,8	56,9
Pomaturalne	4,4	64,5	11,9

4. Zauważa się większą liczbę respondentów prowadzących firmy usługowe, natomiast zmniejszyła się liczba osób prowadzących firmy produkcyjne (dane w %).

	2007	2008	2012
wolny zawód	0,9	5,26	0,9
firma produkcyjna	1,8	21,05	1,8
firma handlowa	59,3	14,04	54,1
firma usługowa	23,0	24,56	33,0
firma gastronomiczna	15,0	35,09	10,1

5. Odczucie zagrożenia dotyczące bezpieczeństwa osobistego wyraźnie spadło w firmach jednoosobowych, nieznacznie wzrosło w firmach zatrudniających od 6 do 10 osób. Nie odczuwają zagrożenia respondenci z firm produkcyjnych.
6. Zmalało odczucie zagrożenia w firmach usługowych.
7. Obawy przed włamaniami do zajmowanego lokalu nieznacznie wzrosły wśród wszystkich kategorii badanych. Natomiast niepokojące jest utrzymywanie się na wysokim poziomie wandalizmu i niszczenia mienia, co dotyczy szczególnie firm handlowych.
8. Nie zmały obawy przed aroganckim zachowaniem.
9. Przestępczość narkotykowa w ocenie badanych utrzymuje się na tym samym poziomie.
10. W każdej z kategorii prowadzonej przez respondentów działalności występuje wzrost obaw przed zagrożeniami.
11. Zwiększyła się liczba zgłoszeń przestępstw przez świadków wydarzeń, jak i przez same ofiary przestępstw.
12. Najczęstsze przyczyny niezgłaszania przestępstw wynikają z braku wiary w to, że policja schwyta sprawcę.
13. Ogólna ocena policji utrzymuje się na podobnym poziomie, jak w poprzednich badaniach.
14. Oczekiwania wobec policji nadal dotyczą przede wszystkim zwiększenia liczby patroli.

Bibliografia

Czarnecki B., Siemiński W., *Kształtowanie bezpiecznej przestrzeni publicznej*, Warszawa 2004

Fiebieg J., Roga M., Tyburska A., *Bezpieczeństwo to wspólna sprawa – ochrona bezpieczeństwa publicznego, rozwiązanie systemowe w skali kraju i regionu*, Szczytno 2002

Leksykon policyjny, red. W. Pływaczewski, G. Kędzierska, Szczytno 2001

Moczuk E., *Socjologiczne aspekty bezpieczeństwa lokalnego*, Rzeszów 2009

Wojtaszczyk K.A., Materska-Sosnowska A., *Bezpieczeństwo państwa*, Warszawa 2009

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687

Analiza kompetencji społecznych i zawodowych policjantów Komendy Miejskiej Policji w Słupsku

5.1. Wprowadzenie

Przy prowadzeniu badań nad poczuciem bezpieczeństwa publicznego w Słupsku uzasadniona wydaje się również ocena pracy lokalnej policji. Intuicyjnie chociażby można wnioskować o korelacji występującej między zmiennymi, wszak to właśnie jakość pracy policji, w powszechnym przekonaniu, jest bezpośrednim czynnikiem kształtującym rzeczzone poczucie. Dzięki temu „słupskie badania” dają szerszy ogląd zagadnienia i w praktyce mogą przełożyć się na adekwatne wnioski optymalizujące organizację bezpieczeństwa w mieście.

Należy jednakże podkreślić, że ukierunkowanie pytań w kwestionariuszu na opinię o pracy słupskich policjantów nie powinno „znieczulać” innych podmiotów, bezpośrednio lub pośrednio odpowiedzialnych za budowanie w mieście obiektywnych warunków sprzyjających bezpieczeństwu. Uwaga ta jest o tyle istotna, iż często (w powszechnym przekonaniu) to jedynie policję obarczamy całym ciężarem ewentualnych niepowodzeń na będącej przedmiotem badań płaszczyźnie. Bywa, że policja z problemami bezpieczeństwa pozostawiona zostaje sama sobie.

W tej części badań odnieśliśmy się do opinii mieszkańców Słupska dotyczących jakości pracy policji. Oczywiście z przyczyn obiektywnych koncentrowaliśmy się jedynie na tych respondentach, którzy deklarowali choćby jednorazowy kontakt z funkcjonariuszami Komendy Miejskiej Policji.

Takie rozwiązanie wydaje się uzasadnione w aspekcie stawianych pytań. Dotyczą one przecież kompetencji zawodowych, o których opinię można kształtować jedynie na podstawie bezpośrednich kontaktów. W naszych badaniach nie wskazywaliśmy na charakter tych kontaktów, choć z relacji ankietowanych wynika, że znakomita większość badanych wnioskowała o wspomnianych kompetencjach na podstawie relacji oficjalnych, będących konsekwencją realizacji przez policjantów ich ustawowych zadań.

Na pytanie: Czy w ostatnim roku miał Pan(i) bezpośredni kontakt z policjantem KMP?, twierdzącej odpowiedzi udzieliło aż 221 badanych, co stanowi ponad 28% całej 779-osobowej próby badawczej. Jest to wskaźnik pozwalający wnioskować o dużej częstotliwości kontaktów policjantów KMP ze słupszczanami, choć, jak już wcześniej wspomniano, ich zakres oraz płaszczyzny nie były badane.

Ta grupa respondentów dokonywała ogólnej i częściowej oceny kompetencji zawodowych i społecznych policjantów.

Wyniki badań zaprezentowane zostaną w następującej strukturze merytorycznej:

1. Ocena kompetencji zawodowych słupskich policjantów w podstawowych wymiarach socjodemograficznych.
2. Ocena kompetencji zawodowych dzielnicowych KMP w Słupsku w podstawowych wymiarach socjodemograficznych.
3. Szczegółowa analiza wymiarów kompetencji społecznych słupskich policjantów.
4. Szczegółowa analiza wymiarów kompetencji społecznych dzielnicowych KMP w Słupsku.

W każdym elemencie struktury merytorycznej prezentacji badań, poza ogólną interpretacją oraz komentarzem do wyników, zawarte zostały odnośne zestawienia tabelaryczne pozwalające na szczegółową analizę wskaźników.

W niniejszym opracowaniu zwrot „oceny pozytywne” należy odnosić do wyniku łącznego odpowiedzi: *zdecydowanie dobrze* i *raczej dobrze*. Zwrot „oceny negatywne”, analogicznie, do odpowiedzi *zdecydowanie źle* i *raczej źle*.

5.2. Ocena kompetencji zawodowych słupskich policjantów w podstawowych wymiarach socjodemograficznych

Z wyników globalnych (tab. 1) wynika, że większość badanych (62,5%) pozytywnie (*zdecydowanie dobrze* i *raczej dobrze*) ocenia kompetencje zawodowe policjantów KMP w Słupsku. Zdania przeciwnego (*zdecydowanie źle* i *raczej źle*) jest 17,6% respondentów. Resztę stanowią osoby, którym trudno było dokonać oceny.

W porównaniu z badaniami z roku 2008 wskaźniki te wykazują pewną stałą wartość (oceny pozytywne – 62,8%, oceny negatywne – 18,8%, niezdecydowani – 18,4%)¹.

Zwrócenia uwagi wymagają pewne zmiany dotyczące skali ocen jednoznacznych. Liczba *zdecydowanie dobrze* oceniających kompetencje zawodowe policjantów spadła z 24,36% w 2008 r. do 15,4% w 2012 r., a liczba wskazujących na odpowiedź *zdecydowanie źle* wzrosła odpowiednio z 5,13% do 9,5%.

¹ *Poczucie bezpieczeństwa publicznego i ocena pracy policji w percepcji mieszkańców Słupska* (3), red. M. Stefański, R. Parol, Toruń 2009, s. 106.

Wyniki cząstkowe badań nad kompetencjami zawodowymi zaprezentowano w korelacji ze zmiennymi niezależnymi, za jakie uznano: zamieszkiwany rejon miasta (tab. 1), płeć (tab. 2) i wiek badanych (tab. 3).

Pozytywnie kompetencje zawodowe słupek policjantów najliczniej (w ponad 68%) oceniają mieszkańcy osiedli mieszkaniowych. Najrzadziej (36,3%) pozytywne oceny wskazują mieszkańcy w częściach miasta zabudowanych domkami jednorodzinnymi.

Najniższe noty kompetencjom zawodowym policjantów najliczniej wystawiali słupek zamieszkujący śródmieście – 25% (istotne, że były to oceny jednoznacznie negatywne). Najrzadziej (15%) niskie oceny dawali mieszkańcy osiedli mieszkaniowych.

Na podstawie tabeli 1 można więc wnioskować o związkach, jakie występują między miejscem zamieszkania respondentów a dokonywanymi przez nich ocenami kompetencji zawodowych policjantów. Wśród mieszkańców osiedli mieszkaniowych liczniej występują oceny pozytywne, natomiast liczniejsze oceny negatywne zdarzają się wśród mieszkańców śródmieścia.

Oceny kompetencji zawodowych policjantów słupek Komendy Miejskiej charakteryzują się nieznacznymi różnicami w zależności od płci respondentów. Z zestawienia wynika, że kobiety (podobnie, jak w badaniach sprzed czterech lat²) wyżej oceniają te kompetencje. *Zdecydowanie dobrze* i *raczej dobrze* ocenia je 68% respondentek, przy niespełna 58% takich ocen dokonanych przez badanych płci męskiej.

Wynik ten może świadczyć o różnych wymiarach postrzegania kompetencji przez kobiety i mężczyzn, innych doświadczeniach, będących konsekwencją bezpośrednich relacji z policjantami lub też krytycyzmu kreującego postrzeganie rzeczywistości społecznej. Może być również spowodowany większą otwartością kobiet na zawody służb emergencyjnych.

Wskazania kobiet i mężczyzn wyrównują się, jeśli idzie o oceny negatywne. Kobiety źle oceniają rzeczony kompetencje w 18,5%, mężczyźni w 17%. Bardziej niezdecydowani w ocenie są mężczyźni (różnica stanowi bez mała 12% wskazań odpowiedzi *trudno powiedzieć*).

Interesująca wydaje się zależność oceny kompetencji zawodowych policjantów od wieku respondentów. Analizując korelację tych zmiennych dostrzega się pewne prawidłowości. Dotyczą one zdecydowanie pozytywnych i zdecydowanie negatywnych not. W przypadku tych pierwszych zauważalny jest wzrost ocen wraz ze wzrostem wieku (od 3,7% dla respondentów w wieku do 20 lat, do 32,4% w przypadku badanych mających powyżej 65 lat), natomiast w przypadku ocen zdecydowanie negatywnych sytuacja jest zgoła odwrotna. Negatywnie kompetencje policjantów liczniej oceniają badani proporcjonalnie młodszy (podobna tendencja występowała w badaniach z 2008 r.³).

2 Tamże, s. 107.

3 Tamże, s. 108.

Prawidłowość ta występuje również (choć może mniej jaskrawo) w przypadku połączenia odpowiedzi *zdecydowanie dobrze* i *raczej dobrze* – jako pozytywnych, oraz *zdecydowanie źle* i *raczej źle* – jako negatywnych. Takie oceny mogą być albo konsekwencją obiektywnie większego krytycyzmu młodszych pokoleń, albo zdecydowanie różnych doświadczeń płynących z relacji z policjantami.

Na komentarz zasługuje również liczba respondentów, którym trudno ocenić rzeczony kompetencje. Spośród badanych do 20 roku życia ponad 40% wskazało właśnie na tę odpowiedź, a już w przedziałach 21-25 lat oraz 26-30 lat odpowiednio jedynie 6,5% oraz 8%. Przyczynami takiego stanu rzeczy mogą być częstotliwość oraz charakter kontaktów pozwalających krystalizować poglądy, ale również swego rodzaju dojrzewanie do racjonalnej i jednoznacznej oceny rzeczywistości publicznej.

Tabela 1. Wyniki badań dotyczących kompetencji zawodowych policjantów KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem podziału na poszczególne rejony miasta

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej	Rejon miasta					Razem	
		SR	OM	SB	DJ	Inne		
Zależności pomiędzy rejonem zamieszkania a oceną kompetencji zawodowych policjantów KMP	Zdecydowanie dobrze	N	3	20	9	1	1	34
		% z kolumny	12,5	15,9	19,6	4,5	33,3	
		% z całości	1,4	9,0	4,1	0,5	0,5	15,4
	Raczej dobrze	N	12	66	17	7	2	104
		% z kolumny	50,0	52,4	37,0	31,8	66,7	
		% z całości	5,4	29,9	7,7	3,2	0,9	47,1
	Trudno powiedzieć	N	3	21	10	10	0	44
		% z kolumny	12,5	16,7	21,7	45,5	0,0	
		% z całości	1,4	9,5	4,5	4,5	0,0	19,9
	Raczej źle	N	0	11	5	2	0	18
		% z kolumny	0,0	8,7	10,9	9,1	0,0	
		% z całości	0,0	5,0	2,3	0,9	0,0	8,1
	Zdecydowanie źle	N	6	8	5	2	0	21
		% z kolumny	25,0	6,3	10,9	9,1	0,0	
		% z całości	2,7	3,6	2,3	0,9	0,0	9,5
	Ogólnie dla grup badawczych	N	24	126	46	22	3	221
		% z całości	10,9	57,0	20,8	10,0	1,4	100,0

SR – śródmieście, OM – osiedla mieszkaniowe, SB – stare budownictwo, DJ – domki jednorodzinne, inne – respondenci, z którymi rozmawiano poza ich miejscem zamieszkania

Tabela 2. Wyniki badań dotyczących kompetencji zawodowych policjantów KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców miasta Słupska, z uwzględnieniem podziału na płeć

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Płeć		Razem
			K	M	
Zależności pomiędzy pićcią a oceną kompetencji zawodowych policjantów KMP	Zdecydowanie dobrze	N	18	16	34
		% z kolumny	17,5	13,6	
		% z całości	8,1	7,2	15,4
	Raczej dobrze	N	52	52	104
		% z kolumny	50,5	44,1	
		% z całości	23,5	23,5	47,1
	Trudno powiedzieć	N	14	30	44
		% z kolumny	13,6	25,4	
		% z całości	6,3	13,6	19,9
	Raczej źle	N	12	6	18
		% z kolumny	11,7	5,1	
		% z całości	5,4	2,7	8,1
	Zdecydowanie źle	N	7	14	21
		% z kolumny	6,8	11,9	
		% z całości	3,2	6,3	9,5
	Ogólnie dla grup badawczych	N	103	118	221
		% z całości	46,6	53,4	100,0

Tabela 3. Wyniki badań dotyczących kompetencji zawodowych policjantów KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem przedziałów wiekowych respondentów

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Wiek						Razem
			Do 20 lat	21-25 lat	26-30 lat	31-40 lat	41-65 lat	Powyżej 65 lat	
Zależności pomiędzy wiekiem a oceną kompetencji zawodowych policjantów KMP	Zdecydowanie dobrze	N	1	2	3	5	12	11	34
		% z kolumny	3,7	6,5	12,0	12,2	19,0	32,4	
		% z całości	0,5	0,9	1,4	2,3	5,4	5,0	15,4
	Raczej dobrze	N	10	19	13	22	26	14	104
		% z kolumny	37,0	61,3	52,0	53,7	41,3	41,2	
		% z całości	4,5	8,6	5,9	10,0	11,8	6,3	47,1
	Trudno powiedzieć	N	11	2	2	6	16	7	44
		% z kolumny	40,7	6,5	8,0	14,6	25,4	20,6	
		% z całości	5,0	0,9	0,9	2,7	7,2	3,2	19,9
	Raczej źle	N	1	3	2	3	8	1	18
		% z kolumny	3,7	9,7	8,0	7,3	12,7	2,9	
		% z całości	0,5	1,4	0,9	1,4	3,6	0,5	8,1
	Zdecydowanie źle	N	4	5	5	5	1	1	21
		% z kolumny	14,8	16,1	20,0	12,2	1,6	2,9	
		% z całości	1,8	2,3	2,3	2,3	0,5	0,5	9,5
	Ogólnie dla grup badawczych	N	27	31	25	41	63	34	221
		% z całości	12,2	14,0	11,3	18,6	28,5	15,4	100,0

5.3. Ocena kompetencji zawodowych dzielnicowych KMP w Słupsku w podstawowych wymiarach socjodemograficznych

W badaniach podjęliśmy również próbę sondażową odnoszącą się do oceny kompetencji zawodowych słupskich dzielnicowych. Wydaje się, że to oni jako służba najbardziej uspołeczniona, poprzez co funkcjonująca najbliżej mieszkańców, stanowią adekwatną, podmiotową materię do obiektywnej oceny.

Na pytanie Czy Pan(i) zna swojego dzielnicowego? twierdząco odpowiedziało 156 osób, co stanowi 20% ogólnej liczby badanych. Wskaźnik ten, choć niższy od deklarowanych kontaktów z policjantami KMP (221 osób – ponad 28% badanych) powinien być jednak analizowany w aspekcie liczby dzielnicowych. Stanowią oni jedynie 3,5% wszystkich policjantów⁴, co dowodzi zdecydowanej (zgodnie z misją tej funkcji) ich aktywności społecznej.

4 Stan zatrudnienia w KMP w Słupsku na dzień 1 grudnia 2012 r. (Materiały statystyczne KMP).

Jeśli przyjąć wynik znajomości dzielnicowych przez mieszkańców za miarę aktywności tych pierwszych, uzasadnione będzie porównanie wspomnianego dwudziestoprocentowego wskaźnika z odsetkiem uzyskanym w badaniach sprzed 4 lat. Wtedy był on niższy i wyniósł 17,7%⁵.

Komponent osobowości dzielnicowych, jakim są kompetencje zawodowe – analogicznie, jak w przypadku wszystkich policjantów Komendy Miejskiej Policji, analizowaliśmy w korelacji z: zamieszkiwanym przez badanych rejonem miasta (tab. 4), ich płcią (tab. 5) i wiekiem (tab. 6).

Ocena ogólna kompetencji dzielnicowych (tab. 4) dokonana przez słupszczan pozwala wnioskować o docenieniu ich społecznej roli i misji, jaką winni spełniać w społeczności lokalnej oraz ich kwalifikacji i predyspozycji zawodowych.

Dobrze ocenia je 75,7% badanych, co w porównaniu z oceną dotyczącą wszystkich policjantów jest wynikiem o ponad 13% wyższym. Porównując *zdecydowanie dobre* i *raczej dobre* oceny kompetencji dzielnicowych z badaniami z 2008 r., odnotować należy ich prawie dwuprocentowy wzrost⁶.

Jedynie 7% respondentów, spośród wszystkich znających swojego dzielnicowego, ocenia jego kompetencje *źle* (choć zdecydowanych w tej ocenie jest tylko 1,9%). Jest to wynik zbliżony do badań sprzed 4 lat, choć liczba ocen *zdecydowanie złych* zmalała z 2,7%⁷.

Najliczniej pozytywnie kompetencje społeczne dzielnicowych oceniają mieszkańcy osiedli o zabudowie jednorodzinnej – 72,7% (bez wskazań na oceny negatywne) i śródmieścia – 69,3%. Najwięcej ocen negatywnych wystawili mieszkający w starym budownictwie – 11,6%.

Jeżeli chodzi o pozytywne oceny przedmiotowych kompetencji w korelacji z płcią respondentów, są one zbliżone. 75% kobiet ocenia je *zdecydowanie dobrze* i *raczej dobrze*, tak samo sądzi nieznacznie więcej mężczyzn – 76,3%.

Wyraźniejsza jest różnica dotycząca ocen negatywnych. W tym przypadku to mężczyźni wykazują się większym krytycyzmem, oceniając kompetencje zawodowe dzielnicowych *zdecydowanie źle* i *raczej źle* w 10%, przy wskazaniu kobiet na te miary jedynie w 3,9%.

Gdy porównuje się oceny kobiet i mężczyzn z badaniami poprzednimi, zauważalne jest dostrzegalne przewartościowanie ich opinii. Przed czterema laty to kobiety liczniej pozytywnie (76,6%) niż mężczyźni (68,6%) oceniały rzeczony kompetencje⁸.

W rozkładzie odpowiedzi w aspekcie wieku respondentów szczególnie wyróżnia się jedno wskazanie. Najmłodszy spośród badanych, mieszczący się w przedziale wiekowym do 20 lat, w aż 50% zdecydowanie dobrze oceniają wspomniane

5 *Poczucie bezpieczeństwa publicznego i ocena pracy policji...*, s. 45 i 109.

6 Tamże, s. 109.

7 Tamże.

8 Tamże, s. 110.

kompetencje. Porównując te proporcje do wskazań w pozostałych przedziałach (od 14,8% do 31,8%) należy wnioskować o, najprawdopodobniej, wyjątkowo wysokiej aktywności zawodowej przejawianej przez dzielnicowych wobec właśnie tej grupy wiekowej mieszkańców Słupska.

Tabela 4. Wyniki badań dotyczących kompetencji zawodowych dzielnicowych KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem podziału na poszczególne rejony miasta

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Rejon miasta					Razem
			SR	OM	SB	DJ	Inne	
Zależności pomiędzy rejonem zamieszkania a oceną kompetencji zawodowych dzielnicowego KMP	Zdecydowanie dobrze	N	5	20	10	1	0	36
		% z kolumny	38,5	23,5	23,3	9,1	0,0	
		% z całości	3,2	12,8	6,4	0,6	0,0	23,1
	Raczej dobrze	N	4	48	20	7	3	82
		% z kolumny	30,8	56,5	46,5	63,6	75,0	
		% z całości	2,6	30,8	12,8	4,5	1,9	52,6
	Trudno powiedzieć	N	3	12	8	3	1	27
		% z kolumny	23,1	14,1	18,6	27,3	25,0	
		% z całości	1,9	7,7	5,1	1,9	0,6	17,3
	Raczej źle	N	1	3	4	0	0	8
		% z kolumny	7,7	3,5	9,3	0,0	0,0	
		% z całości	0,6	1,9	2,6	0,0	0,0	5,1
	Zdecydowanie źle	N	0	2	1	0	0	3
		% z kolumny	0,0	2,4	2,3	0,0	0,0	
		% z całości	0,0	1,3	0,6	0,0	0,0	1,9
	Ogólnie dla grup badawczych	N	13	85	43	11	4	156
		% z całości	8,3	54,5	27,6	7,1	2,6	100,0

Tabela 5. Wyniki badań dotyczących kompetencji zawodowych dzielnicowych KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców miasta Słupska, z uwzględnieniem podziału na płeć

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Płeć		Razem
			K	M	
Zależności pomiędzy płcią a oceną kompetencji zawodowych dzielnicowego KMP	Zdecydowanie dobrze	N	18	18	36
		% z kolumny	23,7	22,5	
		% z całości	11,5	11,5	23,1
	Raczej dobrze	N	39	43	82
		% z kolumny	51,3	53,8	
		% z całości	25,0	27,6	52,6
	Trudno powiedzieć	N	16	11	27
		% z kolumny	21,1	13,8	
		% z całości	10,3	7,1	17,3
	Raczej źle	N	2	6	8
		% z kolumny	2,6	7,5	
		% z całości	1,3	3,8	5,1
	Zdecydowanie źle	N	1	2	3
		% z kolumny	1,3	2,5	
		% z całości	0,6	1,3	1,9
Ogólnie dla grup badawczych	N	76	80	156	
	% z całości	48,7	51,3	100,0	

Tabela 6. Wyniki badań dotyczących kompetencji zawodowych dzielnicowych KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem przedziałów wiekowych respondentów

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Wiek					Powyżej 65 lat	Razem
			Do 20 lat	21-25 lat	26-30 lat	31-40 lat	41-65 lat		
Zależności pomiędzy wiekiem a oceną kompetencji zawodowych dzielnicowego KMP	Zdecydowanie dobrze	N	8	3	3	4	11	7	36
		% z kolumny	50,0	20,0	17,6	14,8	18,6	31,8	
		% z całości	5,1	1,9	1,9	2,6	7,1	4,5	23,1
	Raczej dobrze	N	6	4	13	14	35	10	82
		% z kolumny	37,5	26,7	76,5	51,9	59,3	45,5	
		% z całości	3,8	2,6	8,3	9,0	22,4	6,4	52,6
	Trudno powiedzieć	N	0	5	0	9	8	5	27
		% z kolumny	0,0	33,3	0,0	33,3	13,6	22,7	
		% z całości	0,0	3,2	0,0	5,8	5,1	3,2	17,3
	Raczej źle	N	1	2	1	0	4	0	8
		% z kolumny	6,3	13,3	5,9	0,0	6,8	0,0	
		% z całości	0,6	1,3	0,6	0,0	2,6	0,0	5,1
	Zdecydowanie źle	N	1	1	0	0	1	0	3
		% z kolumny	6,3	6,7	0,0	0,0	1,7	0,0	
		% z całości	0,6	0,6	0,0	0,0	0,6	0,0	1,9
	Ogólnie dla grup badawczych	N	16	15	17	27	59	22	156
		% z całości	10,3	9,6	10,9	17,3	37,8	14,1	100,0

5.4. Szczegółowa analiza wymiarów kompetencji społecznych słupskich policjantów

Istotnym komponentem osobowościowym policjantów, przekładającym się na jakość realizowanych przez nich zadań ustawowych, są kompetencje społeczne. To one warunkują efektywne kontakty z obywatelami, na których zasadza się istota pracy policyjnej. Nie ma tutaj szczególnego znaczenia, czy są to kontakty w ramach prowadzonego procesu wykrywczego, represyjnego czy chociażby szeroko rozumianej profilaktyki społecznej. Za każdym razem wspólnym ich mianownikiem są relacje międzyosobnicze, które kształtowane są m.in. przez kulturę osobistą (tab. 7, 8, 9), komunikatywność (tab. 10, 11, 12) oraz zaangażowanie i pomocność policjantów (tab. 13, 14, 15). I te właśnie wartości poddaliśmy analizie w korelacji z zamieszkiwanym przez badanych rejonem miasta, ich płcią oraz wiekiem.

Większość respondentów (73,8%) zdecydowanie dobrze i raczej dobrze ocenia kulturę osobistą słupskich policjantów. Wystawiających noty biegunowo odwrotne

jest 13,1% badanych. Resztę (również 13,1%) stanowią niezdecydowani. Powyższe wskazania świadczą o dwuprocentowym wzroście pozytywnych notowań kultury osobistej policjantów (przy jednoczesnym spadku ocen negatywnych o 4,5%) w porównaniu z badaniami sprzed czterech lat⁹.

W aspekcie miejsca zamieszkania osób biorących udział w badaniach, najwyższą kulturę osobistą oceniają mieszkańcy osiedli mieszkaniowych (76,2% wskazań pozytywnych), a najniższą starego budownictwa (15,2% wskazań negatywnych).

Ze względu na płeć różnice w ocenie kultury osobistej policjantów są zbliżone, z nieznacznym odchyleniem na rzecz kobiet (3,7% w odniesieniu do ocen pozytywnych i prawie 1% w odniesieniu do ocen negatywnych).

Wiek badanych pozwala stawiać tezę, iż w ocenie kultury osobistej policjantów bardziej radykalne są pokolenia młodsze. Wraz z upływem lat natomiast liberalizujemy swoje opinie. I tak na przykład respondenci w wieku 41-65 lat *zdecydowanie dobrze* i *raczej dobrze* oceniają ten rodzaj kompetencji społecznych w 84,1%, a w wieku 21-25 lat – jedynie w 54,9%. Te same grupy wiekowe oceny negatywne wystawiają odpowiednio w 4,8% oraz 29%.

W przypadku oceny komunikatywności policjantów KMP respondenci wydają się bardziej surowi. Pozytywnie oceniają 64,25% spośród nich, co stanowi wynik o ponad 7,5% niższy w porównaniu z badaniami z roku 2008. Zmalał także – o prawie 3,5% (co w tym przypadku jest społecznie pożądane) odsetek badanych negatywnie oceniających ten komponent umiejętności interpersonalnych policjantów, kształtując się na poziomie 14,4%. Podwoiła się natomiast (obecnie wynosi 21,3%) liczba respondentów nie potrafiących dokonać oceny omawianej cechy¹⁰.

W kontekście rejonu zamieszkiwania pozytywnie komunikatywność najliczniej oceniali mieszkańcy starego budownictwa i osiedli mieszkaniowych (odpowiednio 69,5% oraz 67,5%). Najmniej szczerzy w ocenach pozytywnych okazali się zamieszkujący osiedla domów jednorodzinnych (45,5%). Oceny *zdecydowanie złe* i *raczej złe* w odniesieniu do komunikatywności najliczniej wystawiali słuźszczenie miejscem zamieszkania związani ze śródmieściem (blisko 21%), a najrzadziej – z kwartałami domów jednorodzinnych (9%). Podkreślić należy jednakże, że ci ostatni mieli największą, bo przeszło czterdziestopięcioprocentową trudność z oceną tej cechy (przy przeciętnej wśród mieszkańców śródmieścia i osiedli mieszkaniowych wynoszącej 20% oraz starego budownictwa – 13%).

Płeć respondentów przekłada się na pozytywne oceny komunikatywności policjantów w przedziale 66% wskazań kobiet i 62,8% wskazań mężczyzn. Negatywnie ten aspekt kompetencji kobiety i mężczyźni ocenili na zbliżonych poziomach – odpowiednio 14,6% i 14,4% (u mężczyzn w tym przypadku występowała większa o 2% kategoryczność wskazań).

9 Tamże, s. 114.

10 Tamże, s. 122.

Wiekowo, podobnie jak w odniesieniu do kultury osobistej, częściej pozytywnie (74,6%) komunikatywność oceniają osoby stosunkowo starsze (w wieku od 41 do 65 lat). Rzadziej (48,1%) ten walor kompetencji społecznych dostrzegają respondenci młodszy – do 20 roku życia. Istotne w tym przypadku jest i to, że na globalne liczby pozytywne oceny komunikatywności policjantów w większym stopniu składają się miary *raczej dobrze* niż *zdecydowanie dobrze*. Podobnie jest w przypadku ocen negatywnych. Tutaj prym wiodą noty *raczej źle* niż *zdecydowanie źle*. Niemniej tendencja do większej surowości w negatywnych ocenach komunikatywności wśród respondentów młodszych utrzymuje się i osiąga poziom prawie 26% w przedziale do 20 lat i 29% w przedziale 21-25 lat, przy 4,8% ocen dla przedziału 41 do 65 lat i 11,7% dla osób powyżej 65 roku życia.

Istotne dla postrzegania kompetencji społecznych policjantów wydaje się ich zaangażowanie i pomocność. Na przekonaniu do takich właśnie postaw zawodowych budować można zaufanie, a co za tym idzie – otwartość wobec funkcjonariuszy śluskiej Komendy Miejskiej. Respondenci jedynie w 45,7% docenili te wartości, oceniając je u naszych policjantów *zdecydowanie dobrze* lub *raczej dobrze*. Nie potrafiących dokonać kwalifikacji zaangażowania i pomocności było ponad 30% badanych, a oceniających je *zdecydowanie źle* i *raczej źle* – 24%.

W porównaniu z badaniami z 2008 r. odsetek pozytywnie oceniających te kompetencje spadł o ponad 8%, przy jednoczesnym nieznacznym (0,5%) wzroście oceniających je negatywnie¹¹.

Odpowiedzi na tak istotną różnicę ocen zaangażowania i pomocności policjantów KMP w Słupsku, jako jednego z wymiarów ich kompetencji społecznych, należy poszukiwać w co najmniej dwóch aspektach:

- ewentualnych, obiektywnych zmianach świadomości samych funkcjonariuszy (ich przyczynach i uwarunkowaniach) oraz
- ewentualnych, obiektywnych zmianach kryteriów oceniania tychże przez śluszczan (ich przyczynach i uwarunkowaniach).

W konsekwencji spadku ocen społecznych dotyczących zaangażowania i pomocności śluskich policjantów interesujący wydaje się ich rozkład w aspekcie regionu zamieszkania badanych, ich płci i wieku.

Zdecydowanie dobre oceny tych kompetencji najliczniej przejawiają mieszkańcy starego budownictwa (19,6%), a najrzadziej (4,5%) zamieszkujący osiedla budownictwa jednorodzinne. Jeśli natomiast analizować wszystkie pozytywne oceny (*zdecydowanie dobre* i *raczej dobre*), najwięcej wskazań odnotowano pośród mieszkańców domków jednorodzinnych (50%). Respondenci zamieszkujący pozostałe osiedla wskazują te wartości na zrównanym czterdziestopięcioprocentowym poziomie. Oceny *zdecydowanie źle* dla zaangażowania i pomocności policjantów Komendy Miejskiej wystawiali przede wszystkim śluszczanie mieszkający w sta-

11 Tamże, s. 130.

rym budownictwie i w śródmieściu (odpowiednio 17,4% i 16,7%). Najrzadziej, na poziomie 4,5% – mieszkający w zabudowie jednorodzinnej.

Rozpatrując oceny negatywne w wymiarze *zdecydowanie złych i raczej złych*, najliczniej wskazywali na nie mieszkańcy śródmieścia (29,2%) i starego budownictwa (28,3%), najrzadziej mieszkający w domach jednorodzinnych (13,6%). Niezdecydowanie w ocenach słupszczanie przejawiali w skali 25 do 36%.

Kobiety pozytywnie oceniły zaangażowanie i pomocność policjantów w 52,4%, a mężczyźni w prawie 40%. Złe noty liczniej (28%) wystawili mężczyźni, przy 19,5% wskazań kobiet.

Wiek respondentów również różnicuje oceny pozytywne i negatywne. *Zdecydowanie dobrze i raczej dobrze* kompetencje zaangażowania i pomocy policjantów najczęściej (w 58,6%) oceniają badani w wieku 31-40 lat, a najrzadziej (25,8%) – w wieku 21-25 lat. Najsurowsi w ocenach są respondenci młodsi (do 20 lat – 44,4% ocen negatywnych i od 21 do 25 lat – 42%). Najrzadziej (14,7%) negatywnie oceniają wspomniane wartości osoby najstarsze, powyżej 65 roku życia.

Tabela 7. Wyniki badań dotyczących kultury osobistej policjantów KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem podziału na poszczególne rejony miasta

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej	Rejon miasta					Razem	
		SR	OM	SB	DJ	Inne		
Zależności pomiędzy rejonem zamieszkania a oceną kultury osobistej policjantów KMP	Zdecydowanie dobrze	N	4	23	14	5	1	47
		% z kolumny	16,7	18,3	30,4	22,7	33,3	
		% z całości	1,8	10,4	6,3	2,3	0,5	21,3
	Raczej dobrze	N	12	73	20	11	0	116
		% z kolumny	50,0	57,9	43,5	50,0	0,0	
		% z całości	5,4	33,0	9,0	5,0	0,0	52,5
	Trudno powiedzieć	N	5	13	5	4	2	29
		% z kolumny	20,8	10,3	10,9	18,2	66,7	
		% z całości	2,3	5,9	2,3	1,8	0,9	13,1
	Raczej źle	N	2	10	5	1	0	18
		% z kolumny	8,3	7,9	10,9	4,5	0,0	
		% z całości	0,9	4,5	2,3	0,5	0,0	8,1
	Zdecydowanie źle	N	1	7	2	1	0	11
		% z kolumny	4,2	5,6	4,3	4,5	0,0	
		% z całości	0,5	3,2	0,9	0,5	0,0	5,0
	Ogólnie dla grup badawczych	N	24	126	46	22	3	221
		% z całości	10,9	57,0	20,8	10,0	1,4	100,0

Tabela 8. Wyniki badań dotyczących kultury osobistej policjantów KMP w Słupsku, w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem podziału na płeć

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Płeć		Razem
			K	M	
Zależności pomiędzy płcią a oceną kultury osobistej policjantów KMP	Zdecydowanie dobrze	N	26	21	47
		% z kolumny	25,2	17,8	
		% z całości	11,8	9,5	21,3
	Raczej dobrze	N	52	64	116
		% z kolumny	50,5	54,2	
		% z całości	23,5	29,0	52,5
	Trudno powiedzieć	N	12	17	29
		% z kolumny	11,7	14,4	
		% z całości	5,4	7,7	13,1
	Raczej źle	N	9	9	18
		% z kolumny	8,7	7,6	
		% z całości	4,1	4,1	8,1
	Zdecydowanie źle	N	4	7	11
		% z kolumny	3,9	5,9	
		% z całości	1,8	3,2	5,0
Ogólnie dla grup badawczych	N	103	118	221	
	% z całości	46,6	53,4	100,0	

Tabela 9. Wyniki badań dotyczących kultury osobistej policjantów KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem przedziałów wiekowych respondentów

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Wiek					Powyżej 65 lat	Razem
			Do 20 lat	21-25 lat	26-30 lat	31-40 lat	41-65 lat		
Zależności pomiędzy wiekiem a oceną kultury osobistej policjantów KMP	Zdecydowanie dobrze	N	2	3	5	8	16	13	47
		% z kolumny	7,4	9,7	20,0	19,5	25,4	38,2	
		% z całości	0,9	1,4	2,3	3,6	7,2	5,9	21,3
	Raczej dobrze	N	15	14	12	23	37	15	116
		% z kolumny	55,6	45,2	48,0	56,1	58,7	44,1	
		% z całości	6,8	6,3	5,4	10,4	16,7	6,8	52,5
	Trudno powiedzieć	N	5	5	3	3	7	6	29
		% z kolumny	18,5	16,1	12,0	7,3	11,1	17,6	
		% z całości	2,3	2,3	1,4	1,4	3,2	2,7	13,1
	Raczej źle	N	3	4	3	5	3	0	18
		% z kolumny	11,1	12,9	12,0	12,2	4,8	0,0	
		% z całości	1,4	1,8	1,4	2,3	1,4	0,0	8,1
	Zdecydowanie źle	N	2	5	2	2	0	0	11
		% z kolumny	7,4	16,1	8,0	4,9	0,0	0,0	
		% z całości	0,9	2,3	0,9	0,9	0,0	0,0	5,0
	Ogólnie dla grup badawczych	N	27	31	25	41	63	34	221
		% z całości	12,2	14,0	11,3	18,6	28,5	15,4	100,0

Tabela 10. Wyniki badań dotyczących komunikatywności policjantów KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem podziału na poszczególne rejony miasta

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Rejon miasta					Razem
			SR	OM	SB	DJ	Inne	
Zależności pomiędzy rejonem zamieszkania a oceną komunikatywności policjantów KMP	Zdecydowanie dobrze	N	3	23	10	4	1	41
		% z kolumny	12,5	18,3	21,7	18,2	33,3	
		% z całości	1,36	10,41	4,52	1,81	0,45	18,55
	Raczej dobrze	N	11	62	22	6	0	101
		% z kolumny	45,8	49,2	47,8	27,3	0,0	
		% z całości	5,0	28,1	10,0	2,7	0,0	45,7
	Trudno powiedzieć	N	5	26	6	10	0	47
		% z kolumny	20,8	20,6	13,0	45,5	0,0	
		% z całości	2,3	11,8	2,7	4,5	0,0	21,3
	Raczej źle	N	3	9	6	1	2	21
		% z kolumny	12,5	7,1	13,0	4,5	66,7	
		% z całości	1,4	4,1	2,7	0,5	0,9	9,5
	Zdecydowanie źle	N	2	6	2	1	0	11
		% z kolumny	8,3	4,8	4,3	4,5	0,0	
		% z całości	0,9	2,7	0,9	0,5	0,0	5,0
	Ogólnie dla grup badawczych	N	24	126	46	22	3	221
		% z całości	10,9	57,0	20,8	10,0	1,4	100,0

Tabela 11. Wyniki badań dotyczących komunikatywności policjantów KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem podziału na płeć

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Płeć		Razem
			K	M	
Zależności pomiędzy płcią a oceną komunikatywności policjantów KMP	Zdecydowanie dobrze	N	23	18	41
		% z kolumny	22,3	15,3	
		% z całości	10,4	8,1	18,6
	Raczej dobrze	N	45	56	101
		% z kolumny	43,7	47,5	
		% z całości	20,4	25,3	45,7
	Trudno powiedzieć	N	20	27	47
		% z kolumny	19,4	22,9	
		% z całości	9,0	12,2	21,3
	Raczej źle	N	11	10	21
		% z kolumny	10,7	8,5	
		% z całości	5,0	4,5	9,5
	Zdecydowanie źle	N	4	7	11
		% z kolumny	3,9	5,9	
		% z całości	1,8	3,2	5,0
	Ogólnie dla grup badawczych	N	103	118	221
		% z całości	46,6	53,4	100,0

Tabela 12. Wyniki badań dotyczących komunikatywności policjantów KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem przedziałów wiekowych respondentów

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Wiek					Powyżej 65 lat	Razem
			Do 20 lat	21-25 lat	26-30 lat	31-40 lat	41-65 lat		
Zależności pomiędzy wiekiem a oceną komunikatywności policjantów KMP	Zdecydowanie dobrze	N	2	3	3	7	15	11	41
		% z kolumny	7,4	9,7	12,0	17,1	23,8	32,4	
		% z całości	0,9	1,4	1,4	3,2	6,8	5,0	18,6
	Raczej dobrze	N	11	15	14	18	32	11	101
		% z kolumny	40,7	48,4	56,0	43,9	50,8	32,4	
		% z całości	5,0	6,8	6,3	8,1	14,5	5,0	45,7
	Trudno powiedzieć	N	7	4	5	10	13	8	47
		% z kolumny	25,9	12,9	20,0	24,4	20,6	23,5	
		% z całości	3,2	1,8	2,3	4,5	5,9	3,6	21,3
	Raczej źle	N	5	4	2	4	3	3	21
		% z kolumny	18,5	12,9	8,0	9,8	4,8	8,8	
		% z całości	2,3	1,8	0,9	1,8	1,4	1,4	9,5
	Zdecydowanie źle	N	2	5	1	2	0	1	11
		% z kolumny	7,4	16,1	4,0	4,9	0,0	2,9	
		% z całości	0,9	2,3	0,5	0,9	0,0	0,5	5,0
	Ogólnie dla grup badawczych	N	27	31	25	41	63	34	221
		% z całości	12,2	14,0	11,3	18,6	28,5	15,4	100,0

Tabela 13. Wyniki badań dotyczących zaangażowania i pomocności policjantów KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem podziału na poszczególne rejony miasta

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Rejon miasta					Razem
			SR	OM	SB	DJ	inne	
Zależności pomiędzy rejonem zamieszkania a oceną zaangażowania i pomocy policjantów KMP	Zdecydowanie dobrze	N	2	13	9	1	1	26
		% z kolumny	8,3	10,3	19,6	4,5	33,3	
		% z całości	0,9	5,9	4,1	0,5	0,5	11,8
	Raczej dobrze	N	9	44	12	10	0	75
		% z kolumny	37,5	34,9	26,1	45,5	0,0	
		% z całości	4,1	19,9	5,4	4,5	0,0	33,9
	Trudno powiedzieć	N	6	40	12	8	1	67
		% z kolumny	25,0	31,7	26,1	36,4	33,3	
		% z całości	2,7	18,1	5,4	3,6	0,5	30,3
	Raczej źle	N	3	17	5	2	1	28
		% z kolumny	12,5	13,5	10,9	9,1	33,3	
		% z całości	1,4	7,7	2,3	0,9	0,5	12,7
	Zdecydowanie źle	N	4	12	8	1	0	25
		% z kolumny	16,7	9,5	17,4	4,5	0,0	
		% z całości	1,8	5,4	3,6	0,5	0,0	11,3
	Ogólnie dla grup badawczych	N	24	126	46	22	3	221
		% z całości	10,9	57,0	20,8	10,0	1,4	100,0

Tabela 14. Wyniki badań dotyczących zaangażowania i pomocności policjantów KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców miasta Słupska, z uwzględnieniem podziału na płeć

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Płeć		Razem
			K	M	
Zależności pomiędzy picią a oceną zaangażowania i pomocy policjantów	Zdecydowanie dobrze	N	9	17	26
		% z kolumny	8,7	14,4	
		% z całości	4,1	7,7	11,8
	Raczej dobrze	N	45	30	75
		% z kolumny	43,7	25,4	
		% z całości	20,4	13,6	33,9
	Trudno powiedzieć	N	29	38	67
		% z kolumny	28,2	32,2	
		% z całości	13,1	17,2	30,3
	Raczej źle	N	12	16	28
		% z kolumny	11,7	13,6	
		% z całości	5,4	7,2	12,7
	Zdecydowanie źle	N	8	17	25
		% z kolumny	7,8	14,4	
		% z całości	3,6	7,7	11,3
Ogólnie dla grup badawczych	N	103	118	221	
	% z całości	46,6	53,4	100,0	

Tabela 15. Wyniki badań dotyczących zaangażowania i pomocności policjantów KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem przedziałów wiekowych respondentów

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Wiek					Powyżej 65 lat	Razem
			Do 20 lat	21-25 lat	26-30 lat	31-40 lat	41-65 lat		
Zależności pomiędzy wiekiem a oceną zaangażowania i pomocy policjantów KMP	Zdecydowanie dobrze	N	3	1	1	4	10	7	26
		% z kolumny	11,1	3,2	4,0	9,8	15,9	20,6	
		% z całości	1,4	0,5	0,5	1,8	4,5	3,2	11,8
	Raczej dobrze	N	8	7	10	20	21	9	75
		% z kolumny	29,6	22,6	40,0	48,8	33,3	26,5	
		% z całości	3,6	3,2	4,5	9,0	9,5	4,1	33,9
	Trudno powiedzieć	N	4	10	9	8	23	13	67
		% z kolumny	14,8	32,3	36,0	19,5	36,5	38,2	
		% z całości	1,8	4,5	4,1	3,6	10,4	5,9	30,3
	Raczej źle	N	8	5	1	4	7	3	28
		% z kolumny	29,6	16,1	4,0	9,8	11,1	8,8	
		% z całości	3,6	2,3	0,5	1,8	3,2	1,4	12,7
	Zdecydowanie źle	N	4	8	4	5	2	2	25
		% z kolumny	14,8	25,8	16,0	12,2	3,2	5,9	
		% z całości	1,8	3,6	1,8	2,3	0,9	0,9	11,3
	Ogólnie dla grup badawczych	N	27	31	25	41	63	34	221
		% z całości	12,2	14,0	11,3	18,6	28,5	15,4	100,0

5.5. Szczegółowa analiza wymiarów kompetencji społecznych dzielnicowych KMP w Słupsku

Ze względu na szczególną społeczną misję, jaka stoi przed dzielnicowymi, uzasadnione jest przy doborze na te stanowiska uwzględnianie wymaganych, odpowiednich predyspozycji osobowościowych. Specyfika tej służby wymaga zdecydowanie wyższych kompetencji społecznych, umożliwiających realizację działań wykraczających poza procedury represyjne. Komponentami misji dzielnicowego są m.in. działania konsultacyjne, negocjacyjne, doradcze i pomocowe. Ich podstawą powinny być sondowane w naszych badaniach kultura osobista, komunikatywność oraz zaangażowanie i pomocność. To one warunkują efektywność służbową i społeczną dzielnicowych. One wreszcie konstruują swego rodzaju partnerstwo z mieszkańcami podległych rejonów służbowych, warunkujące obustronne i konstruktywne budowanie wspólnych celów oraz płaszczyzn współpracy. Stąd właśnie podjęta próba poznania opinii słupszczan dotyczących takich kompetencji spo-

łecznych dzielnicowych, jak kultura osobista (tab. 16, 17, 18), komunikatywność (tab. 19, 20, 21) oraz zaangażowanie i pomocność (tab. 22, 23, 24).

Pozytywna ocena (*zdecydowanie dobra i raczej dobra*) kultury osobistej dzielnicowych dokonywana przez respondentów osiągnęła poziom ponad 85%, będąc wyższą o 11,5% w porównaniu z pozostałymi policjantami KMP. Negatywnie (*zdecydowanie źle i raczej źle*) oceniło ją niespełna 4% badanych (o 9,2% mniej wskazań niż w przypadku pozostałych funkcjonariuszy). Jest to poziom porównywalny z badaniami z roku 2008¹².

Pomimo zamieszkiwania przez respondentów różnych rejonów miasta, w pozytywnych ocenach kultury osobistej dzielnicowych wykazali się oni wyjątkową, przeszło osiemdziesięcioprocentową jednogomyślnością. Not negatywnych w ogóle nie przyznawali mieszkańcy śródmieścia, a najliczniej (7%) mieszkający w starym budownictwie.

Również płeć również nie różniła respondentów w pozytywnych ocenach kultury osobistej (kobiety – 85,5%; mężczyźni – 85,1%). Pięcioprocentową różnicę odnotowano w odniesieniu do ocen negatywnych (kobiety – 1,3%; mężczyźni – 6,3%).

Duża jednogomyślność (ponad 80%) w *zdecydowanie dobrych i raczej dobrych* ocenach kultury osobistej dzielnicowych występuje również w relacji z wiekiem badanych. Wyjątek (60%) stanowią osoby w wieku 21-25 lat. Większe zróżnicowanie występuje przy ocenach negatywnych. Najczęściej (w ok. 13%) wystawiają je respondenci młodszy (w przedziałach do 20 oraz od 21 do 25 lat), natomiast w ogóle nie dali ocen negatywnych badani w przedziałach wiekowych 31-40 oraz 41-65 lat. Interesujące jest i to, że *zdecydowanie źle* oceniających kulturę osobistą dzielnicowych nie odnotowano w ogóle w przypadku osób powyżej 25 roku życia.

Niezbędną, wpływającą na efekty służby, kompetencją społeczną dzielnicowych jest komunikatywność. Mieszkańcy Słupska *zdecydowanie dobrze i raczej dobrze* oceniają ją w 81,4%, co w porównaniu z pozostałymi policjantami KMP jest notą wyższą o prawie 18%. Wynik ten jest natomiast niższy niż cztery lata temu. Wtedy pozytywnie ten aspekt kompetencji dzielnicowych słupszczanie oceniali w 84,83%¹³.

Analizując wskaźniki ocen negatywnych (*zdecydowanie źle i raczej źle*), wskazania respondentów w porównaniu poprzednimi badaniami również pogorszyły się (o 1,5%), kształtując się obecnie na poziomie 6,4%. Jest to jednak wynik o 8% lepszy niż w przypadku ocen komunikatywności reszty słupskich policjantów.

W przełożeniu na miejsce zamieszkania najliczniej (84,7%) pozytywnie tę umiejętność oceniają respondenci z rejonów osiedli mieszkaniowych. Najmniej szczerzy w ocenach *zdecydowanie dobrych i raczej dobrych* są mieszkańcy śródmieścia (77%). Na uwagę zasługuje również i to, że mieszkający w osiedlach o za-

12 Tamże, s. 117.

13 Tamże, s. 125.

budowie jednorodzinnej w ogóle nie oceniali tych kompetencji jako *zdecydowanie* lub *raczej złych*, a związani ze śródmieściem ograniczyli się jedynie do wyboru miary *raczej źle* (7,7%), stanowiąc jednocześnie najliczniejszą grupę wskazujących negatywnie.

Jednakowo natomiast (ponad 81%) rozłożyły się pozytywne oceny komunikatywności dzielnicowych w aspekcie płci respondentów. Niewielka różnica dotyczy jedynie skali oceny. Więcej kobiet (32,9%) wskazuje na ocenę *zdecydowanie dobrą* (mężczyźni – 26,3%). Noty negatywne liczniej wystawiają mężczyźni (8,8% ogółu wskazań), rzadziej kobiety (3,9%).

Natomiast wiek jedynie w przypadku respondentów w przedziale 21-25 lat zaniża istotnie średnią pozytywnych ocen komunikatywności dzielnicowych, kształtując się na poziomie jedynie 53,4% wskazań. Badani z pozostałych przedziałów wiekowych wskazywali tę miarę w ponad 81%.

Oceny negatywne częściej wystawiali ludzie młodszy (do 20 lat – 18,8%; 21 do 25 lat – 13,4%), rzadziej – starsi (41 do 65 lat – 1,7%; powyżej 65 lat – 4,5%). Na uwagę zasługuje również fakt, że respondenci w wieku do 21 lat, od 26 do 30 lat oraz od 41 do 65 lat ocen *zdecydowanie złych* komunikatywności dzielnicowych nie wystawiali w ogóle.

Istotnym wymiarem uspołecznienia są zaangażowanie i pomocność. To one kształtują wyobrażenie o spolegliwości dzielnicowych, przekładając się na zaufanie. One stanowią swoistego rodzaju „wytrych” emocjonalnego docierania do mieszkańców.

Ich ocena dokonana przez badanych pozwala stwierdzić spadek tych kompetencji w porównaniu z badaniami sprzed czterech lat. Obecnie pozytywnie (*zdecydowanie dobrze* i *raczej dobrze*) ocenia je 62,1% respondentów (w porównaniu z 2008 r. mniej o ponad 7,5%)¹⁴. *Zdecydowanie źle* i *raczej źle* lokuje je 9% badanych, co jest również (o ponad 2%) wynikiem słabszym niż w przywoływanych w opracowaniu poprzednich badaniach. Niemniej wartości te oceniane są korzystniej w porównaniu z pozostałymi policjantami KMP (o 16,4% w przypadku ocen pozytywnych i o 15% w przypadku ocen negatywnych).

Proporcje pozytywnych ocen zaangażowania i pomocności dzielnicowych są najwyższe wśród mieszkańców domków jednorodzinnych (72,7%), najniższe natomiast wśród mieszkających w starym budownictwie (55,8%). Oni również najliczniej (14%) przyznawali oceny negatywne.

Nieznaczne różnice odnotowano w pozytywnej ocenie omawianych kompetencji społecznych pomiędzy kobietami (63,2%) a mężczyznami (61,3%). Wybory ocen negatywnych okazały natomiast się częstsze w przypadku mężczyzn (10% wskazań). Kobiety *zdecydowanie źle* i *raczej źle* noty wystawiały w 7,8%.

Wyjątkową rozbieżność odnotowano przy pozytywnych ocenach zaangażowania i pomocności dzielnicowych w aspekcie wieku respondentów. Lokujący się

¹⁴ Tamże, s. 133.

w przedziale od 21 do 25 lat zdecydowanie dobrze i raczej dobrze ocenili te kompetencje jedynie w 20%. Osoby powyżej 65 roku życia – w 77,3%. Krytyczna ocena respondentów młodszych odnosi się również do częstotliwości wystawiania not zdecydowanie złych i raczej złych. Legitymujący się wiekiem do 20 lat wybierali te wartości w 18,8%. W przypadku respondentów z przedziału wiekowego 31-40 lat nie odnotowano w ogóle takich wskazań, a u osób powyżej 65 roku życia jedynie 4,5%.

Tabela 16. Wyniki badań dotyczących kultury osobistej dzielnicowych KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem podziału na poszczególne rejony miasta

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Rejon miasta					Razem
			SR	OM	SB	DJ	Inne	
Zależności pomiędzy rejonem zamieszkania a oceną kultury osobistej dzielnicowego KMP	Zdecydowanie dobrze	N	4	33	12	3	1	53
		% z kolumny	30,8	38,8	27,9	27,3	25,0	
		% z całości	2,6	21,2	7,7	1,9	0,6	34,0
	Raczej dobrze	N	7	41	23	8	1	80
		% z kolumny	53,8	48,2	53,5	72,7	25,0	
		% z całości	4,5	26,3	14,7	5,1	0,6	51,3
	Trudno powiedzieć	N	2	9	5	0	1	17
		% z kolumny	15,4	10,6	11,6	0,0	25,0	
		% z całości	1,3	5,8	3,2	0,0	0,6	10,9
	Raczej źle	N	0	1	2	0	1	4
		% z kolumny	0,0	1,2	4,7	0,0	25,0	
		% z całości	0,0	0,6	1,3	0,0	0,6	2,6
	Zdecydowanie źle	N	0	1	1	0	0	2
		% z kolumny	0,0	1,2	2,3	0,0	0,0	
		% z całości	0,0	0,6	0,6	0,0	0,0	1,3
	Ogólnie dla grup badawczych	N	13	85	43	11	4	156
		% z całości	8,3	54,5	27,6	7,1	2,6	100,0

Tabela 17. Wyniki badań dotyczących kultury osobistej dzielnicowych KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem podziału na płeć

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Płeć		Razem
			K	M	
Zależności pomiędzy płcią a oceną kultury osobistej dzielnicowego KMP	Zdecydowanie dobrze	N	26	27	53
		% z kolumny	34,2	33,8	
		% z całości	16,7	17,3	34,0
	Raczej dobrze	N	39	41	80
		% z kolumny	51,3	51,3	
		% z całości	25,0	26,3	51,3
	Trudno powiedzieć	N	10	7	17
		% z kolumny	13,2	8,8	
		% z całości	6,4	4,5	10,9
	Raczej źle	N	1	3	4
		% z kolumny	1,3	3,8	
		% z całości	0,6	1,9	2,6
	Zdecydowanie źle	N	0	2	2
		% z kolumny	0,0	2,5	
		% z całości	0,0	1,3	1,3
Ogólnie dla grup badawczych	N	76	80	156	
	% z całości	48,7	51,3	100,0	

Tabela 18. Wyniki badań dotyczących kultury osobistej dzielnicowych KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem przedziałów wiekowych respondentów

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Wiek						Razem
			Do 20 lat	21-25 lat	26-30 lat	31-40 lat	41-65 lat	Powyżej 65 lat	
Zależności pomiędzy wiekiem a oceną kultury osobistej dzielnicowego KMP	Zdecydowanie dobrze	N	7	2	7	9	20	8	53
		% z kolumny	43,8	13,3	41,2	33,3	33,9	36,4	
		% z całości	4,5	1,3	4,5	5,8	12,8	5,1	34,0
	Raczej dobrze	N	6	7	7	14	33	13	80
		% z kolumny	37,5	46,7	41,2	51,9	55,9	59,1	
		% z całości	3,8	4,5	4,5	9,0	21,2	8,3	51,3
	Trudno powiedzieć	N	1	4	2	4	6	0	17
		% z kolumny	6,3	26,7	11,8	14,8	10,2	0,0	
		% z całości	0,6	2,6	1,3	2,6	3,8	0,0	10,9
	Raczej źle	N	1	1	1	0	0	1	4
		% z kolumny	6,3	6,7	5,9	0,0	0,0	4,5	
		% z całości	0,6	0,6	0,6	0,0	0,0	0,6	2,6
	Zdecydowanie źle	N	1	1	0	0	0	0	2
		% z kolumny	6,3	6,7	0,0	0,0	0,0	0,0	
		% z całości	0,6	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	1,3
	Ogólnie dla grup badawczych	N	16	15	17	27	59	22	156
		% z całości	10,3	9,6	10,9	17,3	37,8	14,1	100,0

Tabela 19. Wyniki badań dotyczących komunikatywności dzielnicowych KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem podziału na poszczególne rejony miasta

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Rejon miasta					Razem
			SR	OM	SB	DJ	Inne	
Zależności pomiędzy rejonem zamieszkania a oceną komunikatywności dzielnicowego KMP	Zdecydowanie dobrze	N	5	26	13	2	0	46
		% z kolumny	38,5	30,6	30,2	18,2	0,0	
		% z całości	3,2	16,7	8,3	1,3	0,0	29,5
	Raczej dobrze	N	5	46	22	7	1	81
		% z kolumny	38,5	54,1	51,2	63,6	25,0	
		% z całości	3,2	29,5	14,1	4,5	0,6	51,9
	Trudno powiedzieć	N	2	9	5	2	1	19
		% z kolumny	15,4	10,6	11,6	18,2	25,0	
		% z całości	1,3	5,8	3,2	1,3	0,6	12,2
	Raczej źle	N	1	3	1	0	2	7
		% z kolumny	7,7	3,5	2,3	0,0	50,0	
		% z całości	0,6	1,9	0,6	0,0	1,3	4,5
	Zdecydowanie źle	N	0	1	2	0	0	3
		% z kolumny	0,0	1,2	4,7	0,0	0,0	
		% z całości	0,0	0,6	1,3	0,0	0,0	1,9
	Ogólnie dla grup badawczych	N	13	85	43	11	4	156
		% z całości	8,3	54,5	27,6	7,1	2,6	100,0

Tabela 20. Wyniki badań dotyczących komunikatywności dzielnicowych KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem podziału na płeć

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej	Płeć		Razem	
		K	M		
Zależności pomiędzy płcią a oceną komunikatywności dzielnicowego KMP	Zdecydowanie dobrze	N	25	21	46
		% z kolumny	32,9	26,3	
		% z całości	16,0	13,5	29,5
	Raczej dobrze	N	37	44	81
		% z kolumny	48,7	55,0	
		% z całości	23,7	28,2	51,9
	Trudno powiedzieć	N	11	8	19
		% z kolumny	14,5	10,0	
		% z całości	7,1	5,1	12,2
	Raczej źle	N	2	5	7
		% z kolumny	2,6	6,3	
		% z całości	1,3	3,2	4,5
	Zdecydowanie źle	N	1	2	3
		% z kolumny	1,3	2,5	
		% z całości	0,6	1,3	1,9
Ogólnie dla grup badawczych	N	76	80	156	
	% z całości	48,7	51,3	100,0	

Tabela 21. Wyniki badań dotyczących komunikatywności dzielnicowych KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem przedziałów wiekowych respondentów

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Wiek					Powyżej 65 lat	Razem
			Do 20 lat	21-25 lat	26-30 lat	31-40 lat	41-65 lat		
Zależności pomiędzy wiekiem a oceną komunikatywności dzielnicowego KMP	Zdecydowanie dobrze	N	7	4	5	5	16	9	46
		% z kolumny	43,8	26,7	29,4	18,5	27,1	40,9	
		% z całości	4,5	2,6	3,2	3,2	10,3	5,8	29,5
	Raczej dobrze	N	6	4	10	18	33	10	81
		% z kolumny	37,5	26,7	58,8	66,7	55,9	45,5	
		% z całości	3,8	2,6	6,4	11,5	21,2	6,4	51,9
	Trudno powiedzieć	N	0	5	1	2	9	2	19
		% z kolumny	0,0	33,3	5,9	7,4	15,3	9,1	
		% z całości	0,0	3,2	0,6	1,3	5,8	1,3	12,2
	Raczej źle	N	3	1	1	1	1	0	7
		% z kolumny	18,8	6,7	5,9	3,7	1,7	0,0	
		% z całości	1,9	0,6	0,6	0,6	0,6	0,0	4,5
	Zdecydowanie źle	N	0	1	0	1	0	1	3
		% z kolumny	0,0	6,7	0,0	3,7	0,0	4,5	
		% z całości	0,0	0,6	0,0	0,6	0,0	0,6	1,9
	Ogólnie dla grup badawczych	N	16	15	17	27	59	22	156
		% z całości	10,3	9,6	10,9	17,3	37,8	14,1	100,0

Tabela 22. Wyniki badań dotyczących zaangażowania i pomocy dzielnicowych KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem podziału na poszczególne rejony miasta

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej	Rejon miasta					Razem	
		SR	OM	SB	DJ	Inne		
Zależności pomiędzy rejonem zamieszkania a oceną zaangażowania i pomocy dzielnicowego KMP	Zdecydowanie dobrze	N	5	18	12	0	0	35
		% z kolumny	38,5	21,2	27,9	0,0	0,0	
		% z całości	3,2	11,5	7,7	0,0	0,0	22,4
	Raczej dobrze	N	3	38	12	8	1	62
		% z kolumny	23,1	44,7	27,9	72,7	25,0	
		% z całości	1,9	24,4	7,7	5,1	0,6	39,7
	Trudno powiedzieć	N	4	24	13	2	2	45
		% z kolumny	30,8	28,2	30,2	18,2	50,0	
		% z całości	2,6	15,4	8,3	1,3	1,3	28,8
	Raczej źle	N	0	4	4	0	1	9
		% z kolumny	0,0	4,7	9,3	0,0	25,0	
		% z całości	0,0	2,6	2,6	0,0	0,6	5,8
	Zdecydowanie źle	N	1	1	2	1	0	5
		% z kolumny	7,7	1,2	4,7	9,1	0,0	
		% z całości	0,6	0,6	1,3	0,6	0,0	3,2
	Ogólnie dla grup badawczych	N	13	85	43	11	4	156
		% z całości	8,3	54,5	27,6	7,1	2,6	100,0

Tabela 23. Wyniki badań dotyczących zaangażowania i pomocy dzielnicowych KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem podziału na płeć

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Płeć		Razem
			K	M	
Zależności pomiędzy picią a oceną zaangażowania i pomocy dzielnicowego KMP	Zdecydowanie dobrze	N	16	19	35
		% z kolumny	21,1	23,8	
		% z całości	10,3	12,2	22,4
	Raczej dobrze	N	32	30	62
		% z kolumny	42,1	37,5	
		% z całości	20,5	19,2	39,7
	Trudno powiedzieć	N	22	23	45
		% z kolumny	28,9	28,8	
		% z całości	14,1	14,7	28,8
	Raczej źle	N	3	6	9
		% z kolumny	3,9	7,5	
		% z całości	1,9	3,8	5,8
	Zdecydowanie źle	N	3	2	5
		% z kolumny	3,9	2,5	
		% z całości	1,9	1,3	3,2
Ogólnie dla grup badawczych	N	76	80	156	
	% z całości	48,7	51,3	100,0	

Tabela 24. Wyniki badań dotyczących zaangażowania i pomocy dzielnicowych KMP w Słupsku w ocenie mieszkańców Słupska, z uwzględnieniem przedziałów wiekowych respondentów

Rodzaj zmiennej	Poziom zmiennej		Wiek					Powyżej 65 lat	Razem
			Do 20 lat	21-25 lat	26-30 lat	31-40 lat	41-65 lat		
Zależności pomiędzy wiekiem a oceną zaangażowania i pomocy dzielnicowego KMP	Zdecydowanie dobrze	N	8	2	2	5	11	7	35
		% z kolumny	50,0	13,3	11,8	18,5	18,6	31,8	
		% z całości	5,1	1,3	1,3	3,2	7,1	4,5	22,4
	Raczej dobrze	N	3	1	9	13	26	10	62
		% z kolumny	18,8	6,7	52,9	48,1	44,1	45,5	
		% z całości	1,9	0,6	5,8	8,3	16,7	6,4	39,7
	Trudno powiedzieć	N	2	10	3	9	17	4	45
		% z kolumny	12,5	66,7	17,6	33,3	28,8	18,2	
		% z całości	1,3	6,4	1,9	5,8	10,9	2,6	28,8
	Raczej źle	N	2	1	3	0	3	0	9
		% z kolumny	12,5	6,7	17,6	0,0	5,1	0,0	
		% z całości	1,3	0,6	1,9	0,0	1,9	0,0	5,8
	Zdecydowanie źle	N	1	1	0	0	2	1	5
		% z kolumny	6,3	6,7	0,0	0,0	3,4	4,5	
		% z całości	0,6	0,6	0,0	0,0	1,3	0,6	3,2
	Ogólnie dla grup badawczych	N	16	15	17	27	59	22	156
		% z całości	10,3	9,6	10,9	17,3	37,8	14,1	100,0

Podsumowanie

Badania nad kompetencjami zawodowymi i społecznymi słupskich policjantów stanowią podstawę do racjonalnego wnioskowania o już podjętych oraz planowanych działaniach z zakresu organizacji bezpieczeństwa w mieście. Dokonane spostrzeżenia dają również asumpt do analizy predyspozycji policjantów w zakresie ich wiedzy, umiejętności i postaw.

Wydaje się również uzasadnione inicjowanie starań zmierzających do analizy innych aspektów bezpieczeństwa mieszkańców Słupska i rozszerzenie ich na płaszczyzny formalne, społeczne, ekonomiczne i organizacyjne.

Niniejsze badania pozwalają wnioskować o ogólnej poprawie wskaźników oceny kompetencji zawodowych dzielnicowych, przy stabilności tychże w przypadku pozostałych funkcjonariuszy Komendy Miejskiej Policji w Słupsku. Pewien regres odnotowano w ocenach kompetencji społecznych (komunikatywności oraz zaangażowania i pomocności). Dotyczy to zarówno dzielnicowych, jak i pozostałych funkcjonariuszy KMP w Słupsku.

W ocenie respondentów umiejętności interpersonalne dzielnicowych są wyższe niż pozostałych policjantów, co wydaje się stanem zrozumiałym, a może nawet uzasadnionym.

Dostrzec należy również ogólną tendencję do obdarzania policjantów wyższymi ocenami przez kobiety. Odnosi się to tak do kompetencji zawodowych, jak i społecznych oraz dotyczy tak dzielnicowych, jak i pozostałych funkcjonariuszy.

Większy krytycyzm i radykalizm w ocenach omawianych płaszczyzn osobowości policjantów przejawiają respondenci młodszy. Incydentalnie ich ocena poszczególnych komponentów kompetencji zrównuje się lub przewyższa oceny dokonywane przez badanych starszych.

Swego rodzaju korelacja w ocenach predyspozycji społecznych i zawodowych policjantów widoczna jest w aspekcie rejonu miasta, jaki zamieszkują uczestnicy badań. Rysuje się ogólna prawidłowość najlicniejszego ich pozytywnego postrzeżenia przez mieszkańców osiedli mieszkaniowych oraz niejednokrotnie zabudowy jednorodzinnej. Najliczniej oceny negatywne wystawiają związani miejscem zamieszkania ze starym budownictwem, rzadziej – ze śródmieściem.

Szczegółowe interpretacje wyników (licznych wzrostów, ale i spadków niektórych wskaźników) oraz sformułowanie dyrektyw na przyszłość będą możliwe w kontekście analizy zmian organizacyjnych (zadaniowych i strukturalnych) oraz kadrowych dokonywanych w minionym czteroleciu (w samej policji, ale i w jej otoczeniu). Nie bez znaczenia winny być tu również odniesienia do zmian rzeczywistości społeczno-politycznej i ekonomicznej w mieście. Wtedy dopiero możliwe będzie poszukiwanie rzeczywistych związków przyczynowych warunkujących optymalizację działań.

Bibliografia

Poczucie bezpieczeństwa publicznego i ocena pracy policji w percepcji mieszkańców Słupska (3), red. M. Stefański, R. Parol, Toruń 2009

Stan zatrudnienia w KMP w Słupsku na dzień 1 grudnia 2012 r.

(Materiały statystyczne KMP)

Zakończenie

Wysoki poziom poczucia bezpieczeństwa obywateli daje możliwość wszechstronnego rozwoju całej społeczności lokalnej. Dlatego kolejne badania, przeprowadzone w 2012 r., mają służyć społeczności lokalnej oraz wszystkim instytucjom odpowiedzialnym za kształtowanie bezpieczeństwa. Komenda Miejska Policji w Słupsku, chcąc działać według oczekiwań społecznych i zdobywać coraz większe zaufanie i prestiż, jest inicjatorem tych badań. Badane czynniki mają duży wpływ na kształtowanie poczucia bezpieczeństwa w społeczności lokalnej. Państwo obywatelskie wymaga od policji uspołecznienia jej działań poprzez współpracę funkcjonariusza policji z mieszkańcami w jego rejonie służbowym. Natomiast ośrodki naukowe powinny w większym stopniu otworzyć się na badania społeczności lokalnych pod kątem kształtowania poczucia bezpieczeństwa. Przyczyniając się do budowania państwa obywatelskiego oraz kształtowania poczucia bezpieczeństwa, należy współpracować z policją, strażą gminną/miejską, administracją państwową i samorządową oraz wszystkimi podmiotami pozarządowymi odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo. Zasada kształtowania subiektywnego poczucia bezpieczeństwa w społeczności lokalnej powinna być priorytetem w pracy policji, a przede wszystkim policjantów prewencji, w tym dzielnicowych.

Mieszkańcy naszego miasta dobrze oceniają swoje poczucie bezpieczeństwa. Ogólnie respondenci pozytywnie oceniają pracę funkcjonariuszy policji. Słupszczenie najbardziej obawiają się zachowań chuligańskich, kradzieży oraz rozbojów. Jednakże współpraca policji z mieszkańcami Słupska wymaga większego zaangażowania tak ze strony policji, jak i mieszkańców społeczności lokalnych. „Działania Policji powinny być wspierane przez inicjatywy obywatelskie, programy poprawy bezpieczeństwa obywateli realizowane na szczeblu samorządowym, zwłaszcza w zakresie edukacji i profilaktyki, we współdziałaniu z innymi służbami państwowymi działającymi w sferze bezpieczeństwa publicznego”¹. Większej aktywno-

1 T. Serafin, S. Parszowski, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Programy prewencyjne w syste-*

ści i odpowiedzialności w budowaniu państwa obywatelskiego należy oczekiwać od mieszkańców społeczności lokalnych.

Wszystkie hipotezy przyjęte w pracy zostały zweryfikowane pozytywnie, co świadczy o tym, że mieszkańcy Słupska czują się coraz bardziej bezpieczni. Sytuacja ta daje większe możliwości rozwoju jakościowego i gospodarczego społeczności lokalnej.

Reasumując, należy jeszcze raz zaznaczyć, że uspołecznianie działalności policji może urzeczywistnić się tylko we ścisłej współpracy ze społecznościami lokalnymi. Sama policja bez wsparcia społecznego nie jest w stanie skutecznie poradzić sobie z przestępczością.

Policjanci prewencji w jeszcze większym stopniu powinni współpracować ze społecznością lokalną, dbając o poczucie bezpieczeństwa mieszkańców. Takie współdziałanie może w demokratycznych strukturach tworzyć państwo obywatelskie według oczekiwań społecznych.

Kierunki rozwoju policji oraz jej działania wpisują się w nurt oczekiwań społecznych i uwzględniają stan badań naukowych. Policja, uwzględniając oczekiwania społeczne, doskonaląc swój profesjonalizm będzie stawać się formacją skuteczną, partnerską, zapewniającą rzeczywiste poczucie bezpieczeństwa jednostki w środowisku lokalnym.

Marek Stefański

ISBN 978-83-63508-03-6